

Cercetarea trecutului sovietic: abordări conceptuale și revelații practice

Materiale-suport
pentru profesori
de istorie

Исследование
советского прошлого:
концептуальные подходы
и практические открытия

Материалы для
преподавателей
истории

Cercetarea trecutului sovietic: abordări conceptuale și revelații practice

Materiale-suport pentru
profesori de istorie

Исследование советского прошлого: концептуальные подходы и практические открытия

Материалы для преподавателей истории

Federal Foreign Office

**CIVIL
SOCIETY
COOPERATION**

Această lucrare este O CULEGERE de materiale didactice menite să vină în ajutor profesorilor de istorie în cadrul orelor de curs sau în cadrul acțiunilor extra-curriculare legate de studierea epocii sovietice. Autorii prezintă modele de activități, exemple practice, modele de surse și anumite repere metodologice. Organizatorii proiectului, asociațiile obștești DVV International Moldova și ANTIM, exprimă sincere mulțumiri finanțatorilor, autorilor și echipei de redactare.

Opiniile exprimate în articolele acestei publicații de către fiecare dintre autori nu reflectă în mod necesar poziția donatorului sau organizațiilor partenere. Publicația sau părți ale acesteia pot fi reproduse numai cu condiția menționării corespunzătoare a sursei.

© DVV International 2021

Elaborat în cadrul biroului DVV International în Moldova
Str. A. Sciusev 60/1, Chișinău, MD-2012
Republica Moldova
Tel.: 373 22 21 22 72
info@dvv-international.md / www.dvv-international.md

Responsabil de ediție, suport metodologic:
Lucia Sava, dr., conf. univ.

Texte:

Igor Cașu, doctor, conferențiar universitar. Centrul pentru Studierea Regimurilor Totalitare și a Războiului Rece, Facultatea de Istorie și Filosofie. Universitatea de Stat, Chișinău, Moldova

Ludmila Coadă, Dr., Conf. univ. Universitatea Liberă Internațională din Republica Moldova (ULIM)

Angela Ujacob, învățătoare, grad didactic I, Școala primară "A. Donici", or. Cahul. Master în științe umanistice, specialitatea Istorie: Studii Est-Europene

Traducere din limba română **Natalia Florea**
Redactare: **Aliona Badiur**

Editarea lucrării face parte din activitatea proiectului "Dialog între generații la 30 de ani de independență" și a fost posibilă datorită asistenței Financiare din partea Ministerului de Externe al Germaniei, în cadrul proiectului "Concurs Istoric 3.0" („Geschichtswettbewerbe 3"), 2021-2022.

Данная публикация представляет собой СБОРНИК методических материалов, целью которой является поддержка учителям истории в проведении уроков или внеклассных мероприятий, связанных с изучением советской эпохи. Авторы представляют практические примеры, примеры источников и некоторые методические рекомендации. Организаторы проекта, ассоциации DVV International Moldova и ANTIM, выражают искреннюю благодарность донору, авторам и редакционной группе.

Мнения авторов, выраженные в статьях, не обязательно отражают позицию доноров и партнёрских организаций. Публикация или ее части могут быть воспроизведены только при условии ссылки на источник.

© DVV International 2021

Разработано в офисе DVV International в Молдове
Ул .А. Щусев, 60/1, Кишинев, MD-2012
Республика Молдова
Тел: 373 22 21 22 72
info@dvv-international.md / www.dvv-international.md

Ответственный за издание, методическая поддержка:
Лучия Сава, доктор исторических наук

Тексты:

Игорь Кашу, доктор философии. Центр по изучению тоталитарных режимов и холодной войны, факультет истории и философии. Государственный университет, Кишинев, Молдова

Людмила Коадэ, доктор истории, доцент. Свободный международный университет Республики Молдова (ULIM)

Анжела Ужаков, учитель, I-я дидактическая степень, начальная школа „А. Дониць", г. Кагул. Магистр в области гуманитарных наук, специализация - история: Восточноевропейские исследования

Перевод с румынского: **Наталья Флоря**
Редактор: **Алена Бадюр**

Публикация данного издания является частью проекта „Диалог между поколениями в 30 летию независимости" и стала возможной благодаря финансовой помощи Министерства Иностранных Дел Германии в рамках проекта „Исторический конкурс 3.0" („Geschichtswettbewerbe 3"), 2021-2022 гг.

Cuprins

Ludmila COADA

Utilizarea surselor istorice în cercetarea trecutului sovietic: abordări conceptuale și provocări practice	4
---	---

Angela UJACOV

Valorificarea elementelor de istorie locală prin prisma activităților extracurriculare din perioada sovietică	30
--	----

Igor CAȘU

Represiunea politică în RSS Moldovenească după 1953	52
Repere teoretice și metodologice	52
Introducere	52
Represiune până și după 1953: deosebiri	53
Hrușciov (1958) despre critica comunismului și psihiatrie	53
Revolte populare și violență în timpul lui Hrușciov și Brejnev	54
Profilaxia – noua metodă de bază a KGB-ului	56
Categorii de opozanți: indezirabili și disidenți	57
Uniunea Democratică a Socialiștilor. Nicolae Dragoș	59
Alți membri ai UDS	61
Activitatea organizației	62
Judecarea și condamnarea membrilor UD	65
Represiunile pe criteriu național. Frontului Național Patriotic	69
Gheorghe Ghimpu, “creierul” organizației	70
Usatiuc și Ghimpu, viziuni diferite	72
Procesul FNP	72
Concluzii	75

Содержание

Людмила КОАДА

Использование исторических источников в исследовании советского прошлого: концептуальные подходы и практические задачи	4
---	---

Анжела УЖАКОВ

Использование/оценивание элементов краеведческой истории в рамках внеклассной деятельности в советском периоде	30
---	----

Игорь КАШУ

Политические репрессии в Молдавской ССР после 1953 года	52
Теоретические и методологические ссылки	52
Введение	52
Репрессии до и после 1953 года: различия	53
Н. Хрущев (1958) о критике коммунизма и психиатрии	54
Народные восстания и насилие при Н. Хрущеве и Л. Брежнев	55
Профилактика – новый основной метод КГБ	56
Категории противников: неудобные лица и диссиденты	57
Деятельность организации	63
Демократический союз социалистовДССДругие члены ДСС	67
Судебное разбирательство и вынесение приговоров членам ДС	67
Репрессии по национальным критериям. Национально-патриотический фронт (НПФ)	71
Георге Гимпу, «мозг» организации	72
Усатюк и Гимпу, разные видения	73
Суд над НПФ	75
Выводы	76

Utilizarea surselor istorice în cercetarea trecutului sovietic: abordări conceptuale și provocări practice

Cercetarea istoriei și examinarea trecutului sunt posibile grație explorării surselor istorice. Cu cât mai largă și diversificată este gama acestora din urmă, cu atât mai amplu și mai obiectiv poate fi reconstituit și analizat un eveniment sau altul din trecut, o epocă istorică sau alta. Accesul la sursele istorice și analiza imparțială a acestora sunt condițiile de bază în studierea și cunoașterea trecutului. Și dacă în era sovietică, atât accesul la surse, cât și interpretarea acestora erau limitate și supuse cenzurii, la ora actuală, în epoca internetului și a transformărilor digitale, dar mai ales în societățile democratice, accesul la sursele istorice este neîngrădit. Problema care apare acum ține, însă și în special, de profesionalismul, relevanța și tratamentul nepărtinitor al surselor istorice, de evitarea capcanelor care pot orienta cercetătorul spre o pistă și, în rezultat, o poziție eronată sau îndepărtată de realitatea în care s-a produs un eveniment sau altul din trecut. Or, sursele istorice sunt toate produsul activității umane. Făurite de oameni, sursele istorice reflectă viziunea și punctul de vedere al celor care le-au dat viață, iar acest lucru conferă surselor o anumită doză de subiectivism. Din acest considerent, este importantă, pe de o parte, abordarea critică a surselor de orice gen și, în același timp, apelarea, pe de altă parte, la mai multe surse istorice referitoare la tematica cercetată în scopul identificării tangențelor care ar direcționa cercetătorul spre formularea anumitor enunțuri cu conținut istoric.

Cercetarea trecutului sovietic constituie o misiune pe cât de interesantă, pe atât de complexă. Iar în realizarea acestui deziderat, în ajutorul istoricului, dar și a celor pasionați de istorie vin diverse surse, de factură primară și secundară. Sursele primare par a fi cele mai prețioase, dat fiind că provin din perioada în care s-a produs un evenimentul supus cercetării și vizează mărturii originale din trecut înregistrate de către participanți sau martori la un eveniment sau altul, sau de către oameni care au cunoscut persoane implicate

Использование исторических источников в исследовании советского прошлого: концептуальные подходы и практические задачи

Исследование истории и изучение прошлого становится возможным благодаря изучению исторических источников. Чем шире и разнообразнее диапазон последних, тем обширнее и объективнее можно реконструировать и анализировать то или иное событие прошлого, ту или иную историческую эпоху. Доступ к историческим источникам и их беспристрастный анализ являются основными условиями для изучения и познания прошлого. И если в советское время как доступ к источникам, так и их интерпретация были ограничены и подвергались цензуре, то сегодня, в веке интернета и цифровых преобразований, особенно в демократических обществах, доступ к историческим источникам неограничен. Однако проблема, которая сейчас возникает, заключается, в частности, в профессионализме, актуальности и непредвзятом отношении к историческим источникам, а также в том, чтобы избежать подводных камней, которые могут завести исследователя по ложному следу и, как следствие, в ошибочную позицию или далекую от реальности, в которой происходили те или иные события. Все исторические источники являются результатом человеческой деятельности. Созданные людьми, исторические источники отражают видение и точку зрения тех, кто дал им жизнь, и это придает источникам определенную долю субъективности. По этой причине важно, с одной стороны, подходить к источникам любого рода критически, а с другой стороны, опираться на ряд исторических источников, относящихся к исследуемой теме, чтобы определить касательные, которые направят исследователя к формулированию определенных утверждений с историческим содержанием.

Исследование советского прошлого – интересная и сложная задача. И в помощь

În anumite evenimente. Printre acestea se numără documentele scrise, imaginile, materialul video, diverse obiecte etc. Sursele secundare, la rândul lor, sunt elaborate mai târziu datei producerii evenimentului și chiar epocii examinate. Ele includ informații emise de către istorici, jurnaliști, autori de cărți etc., care interpretează, de fapt, evenimentele trecute în baza surselor primare.

ÎNTREBĂRI în procesul de lucru cu sursele:

- **CE** tip de sursă este? Ce ne spune aspectul ei?
- **CINE** a creat sursa? Cum au fost adunate informațiile necesare? A fost autorul maritor ocular sau s-a bazat pe cercetarea altor surse sau pe povestirile oamenilor care au asistat la eveniment? Ar putea fi părintitoare această sursă?
- **DE CE?** Cu ce scop a fost creată sursa? A intenționat creatorul să transmită o informație veridică sau un cu caracter propagandistic pentru a influența viziunile oamenilor? Poate fi această sursă demnă de încredere?
- **CÂND** a apărut sursa? Care este contextul în care a fost creată? Pentru a înțelege o sursă, este important un anumit grad de cunoștințe despre epoca, entitatea politică, societatea în care a apărut și pe care o reprezintă, dar și despre contextul imediat în care a fost realizată sursa.
- **CARE** este conținutul sursei și cum o interpretăm? Ce ne spune și ce nu ne spune această sursă? Care sunt limitările sale? La ce fel de întrebări ar putea răspunde această sursă?

În paginile de mai jos vom aborda câteva dintre sursele istorice care stimulează și eficientizează studierea trecutului sovietic, unele dintre ele - în special afișele propagandistice, monumentele - fiind în acele vremuri, totodată, și mijloace de manipulare a opiniei publice în tendințele autorităților de a forma așa-numitul „om sovietic” și o nouă societate.

Documentul scris

Documentele scrise, păstrate în arhive și biblioteci, se numără printre sursele cel mai des explorate în procesul de cercetare. Valoarea documentelor este cu atât mai mare dacă acestea sunt inedite. Pentru studierea trecutului sovietic, documentele emise de instituțiile statului / fostului imperiu, care se încadrează în categoria surselor primare, sunt la cea mai mare căutare, prezintă un interes deosebit pentru cercetători. În statele post-sovietice accesul la multe dintre

istoricilor și iubitorilor istoriei sunt accesibile diferitele primare și secundare surse, care le vor ajuta să realizeze această țintă. Primare surse sunt reprezentate mai ales de valorile, deoarece ele se referă la perioada, în care s-a produs evenimentul studiat, și reprezintă o copie originală înregistrată a mărturiilor trecutului, înregistrate de participanți sau mărturie al acestuia sau al altor oameni, implicați în anumite evenimente. La acestea se referă documentele, imaginile, materialele video, diferite obiecte și altele. Secundare surse, la rândul lor, sunt elaborate mai târziu datei producerii evenimentului și chiar epocii examinate. Ele includ informații emise de către istorici, jurnaliști, autori de cărți etc., care interpretează, de fapt, evenimentele trecute în baza surselor primare.

ВОПРОСЫ в процессе работы с источниками:

- **КАКОГО** типа источник? О чем говорит его внешний вид?
- **КТО** создал источник? Как была собрана информация? Был ли автор очевидцем, или он опирался на исследования из других источников или на рассказы людей, которые были свидетелями события? Может ли этот источник быть предвзятым?
- **ПОЧЕМУ?** С какой целью был создан источник? Намеревался ли создатель передать правдивую информацию или пропагандистскую, чтобы повлиять на взгляды людей? Можно ли доверять этому источнику?
- **КОГДА** появился источник? Каков контекст, в котором он был создан? Для того чтобы понять источник, важно иметь определенную степень знаний об эпохе, политическом образовании, обществе, в котором он появился и которое он представляет, а также о непосредственном контексте, в котором он был сделан.
- **ЧТО** представляет собой содержание источника и как мы его интерпретируем? Что говорит нам источник и чего он нам не говорит? Каковы его ограничения? На какие вопросы может ответить этот источник?

Далее мы обсудим некоторые исторические источники, которые стимулируют и делают

documentele originale, conexe perioadei sovietice rămâne încă îngrădit, fiind vorba cu precădere de cele stocate în arhivele fostelor comitete centrale ale partidului comunist, ministerelor de interne, de externe, ale fostului KGB, ale procuraturii și ale altor instituții de stat. Multe documente importante au fost distruse în timp, inclusiv la momentul căderii URSS-ului, tocmai pentru a se șterge anumite urme ale fărădelegilor autorităților comuniste sovietice. Cu toate acestea,

Documentele oficiale constituie cea mai veridică sursă pentru studiul istoriei sovietice. Emise de instituțiile statului, acestea denotă, pe de o parte, o dată în plus, rolul exclusivist al statului și al partidului în ideologia comunistă, doar lor revenindu-le dreptul de a defini sensul și scopul existenței umane; iar pe de altă parte, indică direct asupra culpabilității statului și partidului în comiterea atrocităților împotriva poporului: teroare, asasinări în masă, deportări, foamete, represii.

Pe parcursul întregii perioade de dominație a regimului comunist totalitar, drepturile omului au fost negate, puterea sovietică – bazată pe dictatura ideologiei și promovând o ideologie bazată pe dictatură – a reprimat pentru cuvinte și pentru libertatea de opinie. Documentul de mai jos, spre exemplu, este o dovadă a reacției statului la

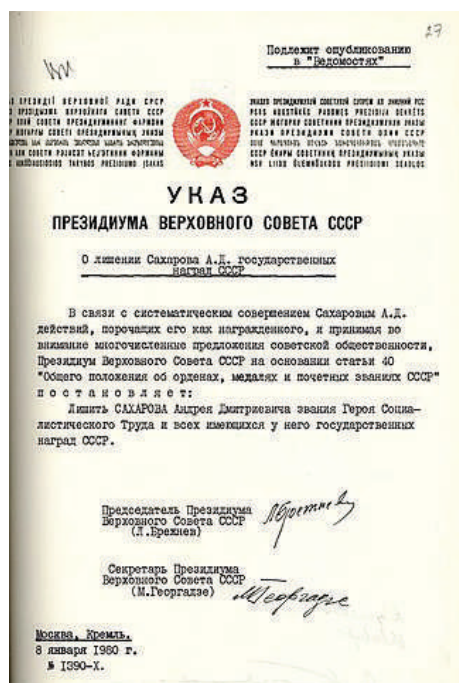
изучение советского прошлого более эффективным, некоторые из них – особенно пропагандистские плакаты, памятники – одновременно являлись в тенденциях власти средствами манипулирования общественным мнением по формированию так называемого «советского человека» и нового общества.

Письменный документ

Письменные документы, хранящиеся в архивах и библиотеках, являются одними из наиболее часто изучаемых источников в процессе исследования. Ценность документов более велика, если они не опубликованы. Для изучения советского прошлого наибольшим спросом пользуются документы, изданные государственными/бывшими учреждениями империи, которые относятся к категории первоисточников и представляют особый интерес для исследователей. В постсоветских государствах доступ ко многим подлинным документам, относящимся к советскому периоду, по-прежнему ограничен, особенно к тем, которые хранятся в архивах бывших центральных комитетов коммунистической партии, министерств внутренних дел, иностранных дел, бывшего КГБ, прокуратуры и других государственных учреждений.

Многие важные документы со временем были уничтожены, в том числе и во время распада СССР, именно для того, чтобы стереть некоторые следы злодеяний советских коммунистических властей. Однако официальные документы являются самым надежным источником для изучения советской истории. Изданные государственными учреждениями, они, с одной стороны, еще раз показывают исключительную роль государства и партии в коммунистической идеологии, поскольку только им принадлежит право определять смысл и цель человеческого существования; с другой стороны, прямо указывают на виновность государства и партии в совершении злодеяний против народа: террор, массовые убийства, депортации, голод, репрессии.

На протяжении всего периода тоталитарного коммунистического правления права человека отрицались, советская власть – основанная на диктатуре идеологии и пропагандирующая идеологию, основанную на диктатуре, – репрессировала за слова и за свободу мнений. Приведенный ниже документ, например, свидетельствует о реакции государства на инакомыслие, на смелость, в данном случае А.

* * *

„Drepturile omului sunt mai importante decât suveranitatea, bunăstarea omului e mai importantă decât măreția țării”

Andrei Saharov

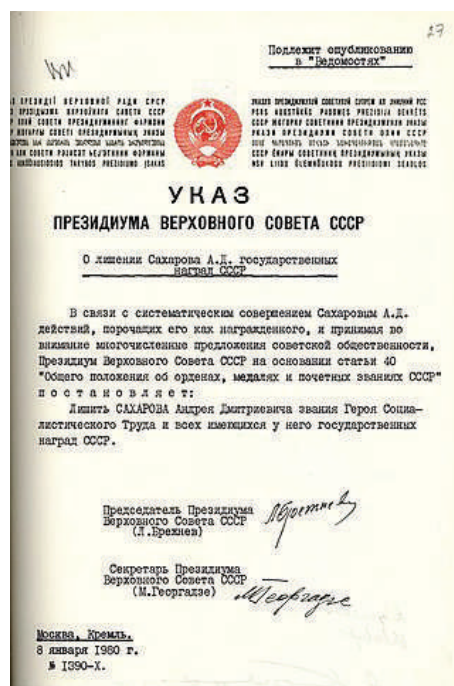
Andrei SAHAROV (21.05.1921-14.12.1989)
fizic, gânditor politic, apărător al drepturi-
lor omului, disident politic, laureat al Premiu-
lui Nobel pentru pace

- A fost unul dintre creatorii bombei sovietice cu hidrogen, dar a solicitat încetarea testelor de arme nucleare, pe care le califica drept crimă împotriva umanității.
- A promovat ideea libertății intelectuale și s-a pronunțat împotriva legii care admitea urmărirea și persecuția în masă pentru convingeri și activități de informare.
- Nu s-a opus construcției socialismului, dar a criticat puterea sovietică „infectată de neostalinism, demagogie și capabilă să manipuleze oamenii”, care se îndepărta, după el, de ideile socialiste.
- A fost unul dintre cei trei membri fondatori ai Comitetului pentru Drepturile Omului de la Moscova (1970).
- În 1980, a fost trimis în exil în orașul Gorki (actualmente Nijni Novgorod) și lipsit de toate distincțiile guvernamentale (documentul din stânga).
- Revenit la Moscova în perioada gorbaciovistă, a prezentat, în noiembrie 1989, proiectul noii Constituții, care se baza pe protecția drepturilor individuale și a dreptului tuturor popoarelor la stat.
- Sondajele sociologice din 2000 din Rusia, îl plasează printre primii zece cei mai remarcabili oameni ai sec. XX.

disidență, la îndrăzneala, în cazul dat a lui A. Saharov, de a nu fi de acord cu linia statului și a partidului, de a sugera acțiuni în vederea construcției „socialismului cu chip de om”. În condițiile lipsei libertății de expresie, disidența era pedepsită prin marginalizare, discreditare, eliberare din serviciu, aruncare în închisori, „reeducare” prin tratament psihiatric, exilare sau chiar lichidare fizică. Iar documentele oficiale – hotărâri și directive – ne oferă un material brut de excepție pentru studierea, cunoașterea și o mai bună înțelegere a realităților sovietice.

Printre documentele scrise, semnificative pentru studierea trecutului sovietic se numără și presa periodică. Deși ziarele sunt văzute drept prezentând o simplă cronică a evenimentelor trecute și drept o sursă de informații factuale, foarte subiective și de parte de a fi complete, acestea sunt consultate cu succes de cercetători, în paralel cu explorarea și a altor surse istorice. Ziarele timpului oferă o imagine clară a timpurilor în care au fost editate.

Сахарова, не соглашаться с государственной и партийной линией, предлагать действия по построению «социализма в лице человека». В отсутствие свободы слова инакомыслие наказывалось маргинализацией, дискредитацией, увольнением со службы, тюремным заключением, «перевоспитанием» посредством психиатрического лечения, ссылкой или даже физической ликвидацией. А официальные документы - постановления и директивы - дают нам исключительный сырой материал для изучения, познания и лучшего понимания советских реалий.

* * *

„Права человека важнее суверенитета, благосостояние людей важнее величия страны”.

Андрей Сахаров

Андрей САХАРОВ (21.05.1921-14.12.1989)
физик, политический мыслитель,
правозащитник, политический диссидент,
лауреат Нобелевской премии мира

- Он был одним из создателей советской водородной бомбы, но призывал прекратить испытания ядерного оружия, которые он называл преступлением против человечества.
- Он продвигал идею интеллектуальной свободы и выступал против закона, разрешающего массовые преследования и судебные преследования за убеждения и информационную деятельность.

În RSSM au existat mai multe publicații periodice – de rang republican și raional – emise în limbile rusă și „moldovenească”, toate aflate în serviciul regimului și utilizate pentru promovarea ideologiei comuniste și drept instrumente de manipulare în scopul „educării” și formării omului de tip nou.

Cele mai cunoscute și larg tirajate erau ziarele „Moldova Socialistă” și „Советская Молдавия”, publicații ale CC al PCM și ale Sovietului Suprem și Consiliului de Miniștri. Prin anii 1950 au început să apară și ziare „specializate”, orientate spre scoaterea în evidență a unor domenii, categorii concrete. Este vorba despre ziarele republicane „Viața satului”, „Învățământul Public”, „Literatura și Arta” „Tineretul Moldovei” și „Молодежь Молдавии”, ziarele pentru copii „Тânărul leninist” și „Юный ленинец” etc., dar și de cele raionale, cum ar fi: „Steagul roșu” (Soroca), „Biruința socialismului” (Briceni), „Leninistul” (Edineț) etc.

Deși la capitolul documente scrise ne-am reumat la a face referire doar la documentul oficial și ziarele timpului ca surse istorice, categoria documentelor scrise este mult mai largă, cuprinzând o gamă variată de lucrări, de ordin primar sau secundar – scrisori, jurnale, autobiografii, cărți etc. – toate valoroase și utile în procesul de cercetare și cunoaștere a trecutului sovietic.

Pentru a cunoaște mai mult:

- Fără termen de prescripție. Aspecte ale investigației crimelor comunismului în Europa (ed. S. Musteață, I. Cașu), Cartier istoric, 2011
- Presa periodică din RSSM
- Țăranu A., Foametea în Moldova sovietică (1946-1947). Culegere de documente. Litera, 2017

- Он не выступал против строительства социализма, но критиковал советскую власть, „зараженную неосталинизмом, демагогией и способную манипулировать людьми”, которая, по его словам, отходит от социалистических идей.
- Он был одним из трех членов-основателей Московского комитета по правам человека (1970).
- В 1980 году он был отправлен в ссылку в город Горький (ныне Нижний Новгород) и лишен всех государственных наград (документ слева).
- Вернувшись в Москву в период правления Горбачева, в ноябре 1989 года он представил проект новой Конституции, в основе которой лежала защита прав личности и права всех народов на государственность.
- Социологические опросы в России в 2000 году включили его в десятку самых выдающихся людей 20-го века. XX.

- Среди письменных документов, значимых для изучения советского прошлого – периодическая печать. Хотя газеты рассматриваются лишь как хроника событий прошлого и как источник фактической информации, весьма субъективной и далеко не полной, к ним успешно обращаются исследователи параллельно с изучением других исторических источников. Газеты того времени дают четкое представление о времени, в которое они издавались.

В МССР существовало несколько периодических изданий – республиканского и районного масштаба – выходивших на русском и „молдавском” языках, все они находились на службе режима и использовались для пропаганды коммунистической идеологии и как инструменты манипуляции с целью „воспитания” и обучения человека нового типа.

Самыми известными и наиболее распространенными были газеты „Moldova Socialistă” и „Советская Молдавия”, публикации ЦК КПМ, Верховного Совета и Совета Министров. К 1950-м годам стали появляться „специализированные” газеты, нацеленные на освещение конкретных областей, конкретных категорий. Это были республиканские газеты „Сельская жизнь», «Народное образование», «Литература и искусство» „Tineretul Moldovei” и „Молодежь Молдавии”, газеты для детей

Монументе советике

Considerate de unii cercetători drept „teatre ale cunoașterii”, monumentele sunt surse importante pentru studierea trecutului sovietic. Ele ne amintesc că spațiul public este plin de istorie și că o plimbare pe străzile localității noastre, unde sunt monumente reprezentând epoca sovietică poate constitui, în același timp, o bună lecție de istorie.

Monumentele acumulează în sine încercări discursive ambițioase de a pune în scenă spectacole colective din realitățile sociale și politice. Ele formează focare ale identității colective și adună în jurul lor practici sociale specifice, iar construcția lor implică întotdeauna elemente de promisiuni festive însoțite de atmosferă de sărbătoare.

În epoca sovietică, monumentele au constituit un instrument eficient de propagandă. Autoritățile au investit enorm în eroizarea promotorilor și susținătorilor ideologiei sovietice, aducându-i în spațiul public în special prin construcția de monumente și denumirile de străzi care le purtau numele. Spațiul public al orașelor și satelor, împânzit cu simboluri comuniste, devenise proprietate a statului și a fost utilizat pentru a propaga puterea sovietelor și a partidului comunist. Multe și impunătoare, monumentele au constituit adevărate muniții în tendința autorităților de a dicta ceea ce trebuia să se memoreze și comemoreze, devenind astfel indicatoare ale memoriei istorice care stimulează observatorul să țină minte și să comemoreze anumite evenimente în defavoarea altora.

Odată cu implozia URSS-ului, o parte din monumentele care aveau menirea să eternizeze măreția statului sovietic, au dispărut din spațiul public, o altă parte rămânând să dăinuie în timp, păstrând încă vie memoria trecutului nu prea îndepărtat. Între timp au apărut monumente noi – ridicate victimelor regimului comunist sovietic – în semn de condamnare a crimelor și fărădelegilor comise de regimul comunist. În orașul Chișinău, spre exemplu, spațiul public întrunește mai multe astfel de monumente, care denotă atitudini diferite și diametral opuse față de ceea ce a fost și făcut puterea sovietică.

Monumentele sovietice construite în Chișinău, în a doua jumătate a secolului al XX-lea, se pot grupa în mai multe categorii, la câteva dintre ele ne vom referi în cele ce urmează. Prima vizează monumente dedicate creatorilor statului sovietic și „slavei revoluționare” – cum erau considerate la acea vreme. Este vorba în primul rând de monumentele dedicate lui Lenin, Marx, Engels și

„Тânărul ленинст” и „Юный ленинец” etc но и районные, такие как „Красный флаг” (Сороки), „Победа социализма” (Бричень), „Ленинец” (Единец) и др.

Хотя о письменных документах мы ограничились упоминанием только официальных документов и газет того времени как исторических источников, категория письменных документов гораздо шире и включает в себя широкий спектр работ, как первичных, так и вторичных – письма, дневники, автобиографии, книги и т.д. – все они ценны и полезны в процессе исследования и изучения советского прошлого.

Чтобы узнать больше:

- Без срока давности. Аспекты расследования преступлений коммунизма в Европе (ред. С. Мустяцэ, И. Кашу), Cartier istoric, 2011 г.
- Периодическая печать в МССР
- Цэрэну А., Голод в Советской Молдове (1946-1947). Сборник документов. Литера, 2017

Советские памятники

Некоторыми учеными памятники считаются „театрами знаний», они являются важными источниками для изучения советского прошлого. Они напоминают нам, что общественное пространство наполнено историей, и что прогулка по улицам нашего населенного пункта, где есть памятники, представляющие советскую эпоху, также может стать хорошим уроком истории.

evenimentelor din 1917 care au dus la instaurarea puterii sovietice. De altfel monumente din această gamă au fost ridicate în fiecare localitate: în anii puterii sovietice nu exista sat în centrul căruia să nu fi fost statuia lui V. Lenin, care „veghea” asupra ordinii publice. La Chișinău, monumentul fondatorului Partidului Comunist și al statului sovietic – proiectat de A. Șciusev și V. Turceaninov, construit din granit de Ural de către S. Mercurov și dezvelit la 12 octombrie 1949 – în ziua sărbătoririi a 25 de ani de la crearea partidului comunist al Moldovei – a scrutat, ani în șir, orașul din piața Biruinței (astăzi Piața Marii Adunări Naționale), din fața clădirii Sovietului Suprem al RSSM. Odată cu avântul mișcării naționale de la sfârșitul anilor 1980 ai secolului trecut, monumentele făuritorilor așa-zisei „revoluții din octombrie” au fost primele înlăturate din spațiul public, unele fiind distruse complet, altele reinstalate în locuri mai retrase (statuia lui Lenin din Chișinău, spre exemplu, fiind amplasată, în 1991, pe teritoriul complexului Moldexpo). Tot în această categorie sunt incluse și monumentele dedicate unor activiști locali care au pus umărul la instaurarea sovietelor în teritoriile ocupate de armata roșie. În RM, spre exemplu, poate fi amintit monumentul lui Gr. Kotovski de care este legată crearea RASSM în 1924. Dezvelit la Chișinău, la 23 februarie 1954, în ziua marcării a 36 de ani de la crearea armatei roșii, statuia de bronz a lui Kotovski – înfățișat pe un cal de luptă și gata parcă să nimicească „dușmanii puterii sovietice” – continuă să persiste, intact, în spațiul urban chișinăuian. În orașele și satele Moldovei Sovietice au existat monumente și semne comemorative dedicate și altor activiști din garda leninistă: F. Dzerjinskii, M. Frunze, M. Kalinin, S. Kirov, V. Kuibîșev, A. Jdanov care au promovat ideile comuniste în teritoriu.

O altă categorie de monumente edificate sub auspiciile autorităților sovietice este formată din monumentele dedicate celui de-al doilea război mondial și victoriei asupra fascismului – cea mai răspândită categorie de monumente în URSS și RSSM inclusiv.

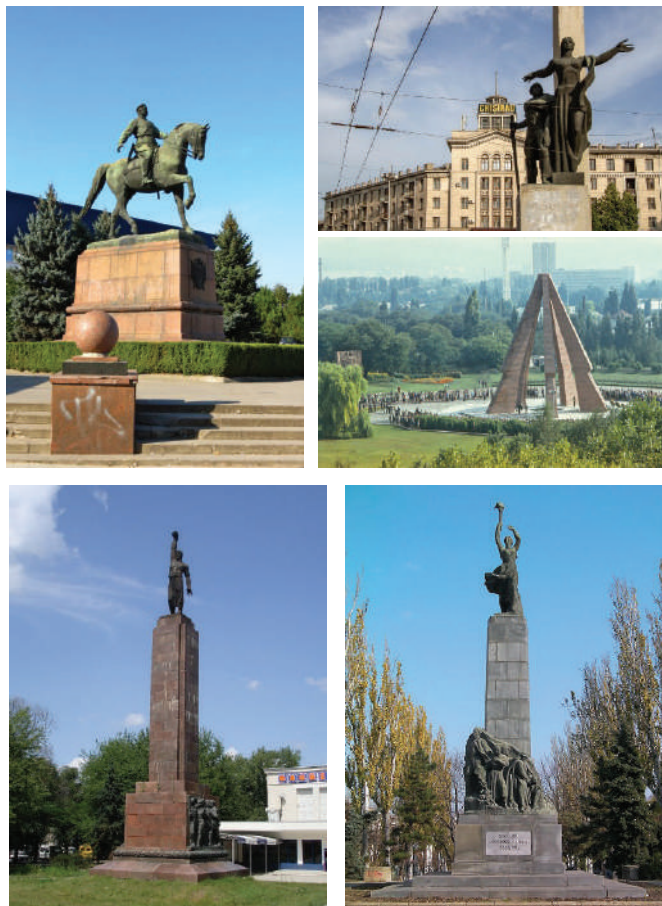

Сами памятники аккумулируют в себе амбициозные дискурсивные попытки устроить коллективные представления социальных и политических реалий. Они формируют очаги коллективной идентичности и собирают вокруг себя специфические социальные практики, а их строительство всегда включает в себя элементы праздника, обещаний со стороны чиновников и очень часто сопровождается атмосферой торжества.

В советское время памятники были эффективным инструментом пропаганды. Власти вкладывали значительное количество средств в героизацию пропагандистов и сторонников советской идеологии, привлекая к ним внимание общественности, в основном путем возведения памятников и даже названия улицы в их честь. Общественные места городов и сел, усеянные коммунистической символикой, стали государственной собственностью и использовались для пропаганды Власти Советов и Коммунистической Партии. Множество и внушительность памятников стали оружием в стремлении властей диктовать, что следует помнить и отмечать, и таким образом стали маркерами исторической памяти, которые побуждали тех которые на них смотрят, помнить и отмечать одни события в ущерб другим.

Вместе с распадом СССР часть памятников, призванных увековечить величие советского государства, исчезла из общественного пространства, а другая часть осталась жить во времени, сохраняя память о не слишком далеком прошлом. Тем временем появились новые памятники – установленные жертвам советского коммунистического режима – в знак осуждения преступлений и правонарушений, совершенных коммунистическим режимом. В городе Кишиневе, например, в общественных местах есть несколько таких памятников, которые демонстрируют различное и диаметрально противоположное отношение к тому, кем была и что сделала советская власть.

Советские памятники, построенные в Кишиневе во второй половине XX-го века, можно разделить на несколько категорий, некоторые из которых мы рассмотрим ниже. Первая категория относится к памятникам, посвященным создателям советского государства и «революционной славе» – как они считались в то время. Это, прежде всего, памятники, посвященные Ленину, Марксу, Энгельсу и событиям 1917 года, которые привели к

La Chișinău, cel mai reprezentativ, în acest sens, este complexul memorial „Eternitate”. El a fost ridicat în 1975 și renovat în 2006, de către autoritățile sovietice și respectiv cele comuniste ale Republicii Moldova ale căror viziuni în ceea ce privește cel de-al doilea război mondial, ziua de 9 mai și semnificația acesteia, au coincis. Ambele puteri au folosit, deși în timpuri diferite, în discursul lor politic termenul de „Marele război pentru apărarea patriei” în locul termenului de „Războiul al doilea mondial”, sau „eliberare” în loc de „ocupare” a Chișinăului și a Moldovei de către armata sovietică în august 1944 etc., memorialul fiind dedicat anume celor care au apărât cauza și interesele sovietice și și-au dat viața în luptele de „eliberare” a teritoriilor ocupate anterior de fasciști. În acest grup se include și Monumentul ostașilor „eliberatori” ai Chișinăului, aflat în fața hotelului Chișinău și a Academiei de Științe a Moldovei; monumentul eroilor komsomolului, inaugurat la 27 iunie 1959 în memoria „tinerilor patrioți” căzuți în lupta pentru „eliberarea” Moldovei; monumentul dedicat „luptătorilor pentru puterea sovietelor”, înălțat pe șoseaua Kotovski (astăzi Hâncești), în fața fostului cinematograful „40 de ani ai komsomolului”, în ajunul sărbătoririi a 500 de ani de la fondarea Chișinăului.

Multe monumente au fost consacrate, în ace-

stabilirea sovieticilor. Faptic, monumente de acest tip au fost instalate în fiecare localitate: în timpul sovieticului nu exista sat, în centrul căruia nu staia statuia V. Lenin, care „urmasa” pentru ordinea publică. În Chișinău este instalat monumentul fondatorului Comunisticești și Sovieticului statului - după proiectul A. Șuseva și V. Turcchinov, construit din uralești granit după proiectul S. Mercuriov ridicat 12 octombrie 1949 - în onoarea 25-ului aniversării înființării Comunisticești Partii Moldovei. În timpul multor ani monumentul Leninului observa orașul din piața Bîruința (astăzi piața Velicului Naționalului Adunării) în fața clădirii Velicului Sovietului MССР.

De la începutul mișcării naționale în sfârșitul anilor 1980 monumente de acest tip au fost îndepărtate din spațiul public, unele au fost complet distruse, altele au fost instalate în locuri mai izolate. Monumentul Leninului în Chișinău, de exemplu, a fost instalat în 1991 pe teritoriul complexului Moldexpo). De asemenea în această categorie intră monumente, consacrate localilor activiști, care au ajutat la înființarea Sovietelor în acele teritorii, care au fost ocupate de Armata Roșie. În Republica Moldova, de exemplu, poate fi amintit monumentul gr. Kotovskii, care este legat de înființarea PASC în 1924. Ridicată în Chișinău 23 februarie 1954, în onoarea 36-ului aniversării de înființarea Armatei Roșii, statuia bronzului Kotovskii, reprezentată pe un cal de luptă și gata să distrugă „inamicii sovieticilor”, până acum stă nemişcată în Chișinău. În orașe și sate ale Sovieticului Moldovei există monumente și plăci comemorative, consacrate altor lideri leniniciști: F. Dzerjinskii, M. Frunze, M. Kalinin, S. Kirov, V. Kuybișev, A. Jdanov, care au propagat comunisticești idei pe teritoriul MССР.

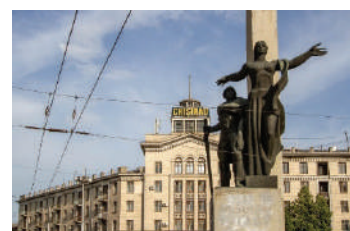
Altă categorie de monumente, instalate sub egida sovieticilor, sunt monumente, consacrate Al doilea mondială și victoriei asupra fascismului - cea mai răspândită categorie de monumente în СССР și MССР în mod special.

lași timp, în întreaga Uniune Sovietică, construcției socialiste, întruchipând reprezentanții leadershipului sovietic, muncitorul, colhoznicul, femeia etc. Astfel, autoritățile sovietice s-au impus printr-o politică a controlului, mobilizând cu o mare intensitate, o varietate de simboluri în spațiul public pentru a legitima și instituționaliza ideologia comunistă.

Monumentele sovietice împreună cu politicile comemorative promovate de autorități au jucat un rol semnificativ în sistemul sovietic de propagandă. Pentru un mai mare impact al monumentului asupra conștiinței publice, importantă era alegerea locului în care acesta urma să fie plasat – de regulă în centrul localității, în parcuri, în locurile publice aglomerate, în fața clădirilor guvernamentale, înreprinderilor industriale, a instituțiilor de învățământ. La fel de important era și aspectul fizic al monumentului, la realizarea căruia erau atrași talentați arhitecți, sculptori, calligrafi etc. La acestea se adăugau sunetele de clopote, sunete muzicale, versuri profunde, toate împreună contribuind la încărcătura și puterea emoțională transmisă celor aflați în preajma monumentelor. Prin intermediul monumentelor și a politicilor comemorative, propulsate intens, la nivel unional, republican și local, leadershipul sovietic a urmărit îndocrinarea politică și ideologică a oamenilor, modelarea „omului sovietic” și, în ultimă instanță, eternizarea dominației regimului sovietic.

Monumentelor sovietice le era specifică grandoearea, caracterul impozant și mărimile imense. Mărimea monumentelor sugerează, ca regulă, tendința de copleșire și intimidare, și cu cât mai slabe sunt instituțiile statului, cu atât mai solide sunt monumentele, și cu atât mai înverșunată dorința autorităților de a immortaliza permanența și măreția în obiecte fizice, mușamalizând de cele mai multe ori slăbiciunea și/sau chiar declinul.

Caracterul spectaculos al monumentelor găzduiește, deseori, istorii turbulente. În spatele tacticilor de slăvire a realizărilor socialismului și succeselor sovietice se ascundeau ororile regimului totalitar, materializate, în special, prin politicile leniniste și staliniste. Represiunile, deportările, foametea organizată, disidența, deznaționalizarea erau teme tabu în URSS și, deci, în RSSM. Și dacă în epoca sovietică, monumentele elogiau puterea și proslăveau „eroismul” adeptilor regimului și constructorilor socialismului, în perioada post-sovietică încep să apară, monumente și plăci comemorative dedicate victimelor regimului totalitar comunist. Două dintre acestea, amplasate

В Кишиневе наиболее представительным в этом отношении является мемориальный комплекс «Eternitate». Он был построен в 1975 году и отреставрирован в 2006 году советскими и коммунистическими властями Республики Молдова, чьи взгляды на Вторую мировую войну, 9 мая и его значение совпадали. Обе державы, хотя и в разное время, использовали в своем политическом дискурсе термин «Великая война за защиту Отечества» вместо «Вторая мировая война», или «освобождение» вместо «оккупация» Кишинева и Молдовы советской армией в августе 1944 года и т.д., причем мемориал был посвящен именно тем, кто защищал дело и интересы СССР и отдал свою жизнь в борьбе за «освобождение»

În Chișinău, par a fi reprezentative: *Piatra comemorativă în memoria victimelor ocupației sovietice*, *Monumentul memoriei victimelor deportărilor staliniste*, dar acestora li se alătură și altele din diverse localități ale RM.

Piatra comemorativă în memoria victimelor ocupației sovietice. A fost instalată în Piața Marii Adunări Naționale din centrul capitalei. Piatra a fost montată la 26 iunie 2010 de către Primăria Chișinăului după ce președintele în exercițiu de atunci al Republicii Moldova a decretat ziua de 28 iunie 1940 drept zi a ocupației sovietice (decret abrogat, la scurt timp, prin decizia Curții Constituționale).

Monumentul memoriei victimelor deportărilor staliniste. A fost înălțat în scuarul Gării Feroviare din Chișinău, acolo de unde pornea calvarul celor deportați de autoritățile sovietice. Inaugurarea monumentului s-a produs la 23 august 2013, de Ziua Europeană a Comemorării Victimelor Nazismului și Stalinismului și când se marcau 74 de ani de la semnarea Pactului Ribbentrop-Molotov, protocolul adițional al căruia viza anexarea Basarabiei de către Uniunea Sovietică prin ruperea acesteia din teritoriul României.

În anii de independență a RM, au început să apară sau să fie restabilite și monumentele dedicate ostașilor români, distruse de sovietici pe întreg teritoriul RSSM. Autoritățile sovietice au

territoriilor, ранее оккупированных фашистами. В эту группу также входят памятник воинам-«освободителям» Кишинева перед гостиницей «Кишинев» и Академией наук Молдовы; памятник героям-комсомольцам, открытый 27 июня 1959 года в память о «молодых патриотах», павших в борьбе за «освобождение» Молдовы; памятник, посвященный «борцам за власть Советов», установленный на Котовском шоссе (сегодня называется Хынчешты), напротив бывшего кинотеатра «40 лет ВЛКСМ», накануне 500-летия основания Кишинева. Одновременно, повсеместно Советскому Союзу, социалистическому строительству было посвящено множество памятников, олицетворяющих представителей советского руководства, рабочего, крестьянина, женщину и т.д. Таким образом, советские власти навязывали себя через политику контроля, мобилизуя с большой силой разнообразные символы в общественном пространстве для легитимации и институционализации коммунистической идеологии.

Советские памятники вместе с мемориальной политикой, проводимой властями, играли важную роль в системе советской пропаганды. Чтобы памятник оказывал большее влияние на общественное сознание, важно было выбрать место, где он будет установлен – обычно в центре города, в парках, в людных местах, перед правительственными зданиями, промышленными предприятиями, учебными заведениями и т.д. Не менее важен был внешний вид памятника, к которому привлекались талантливые архитекторы, скульпторы, каллиграфы и т.д. К этому добавлялись звуки колоколов, музыкальные звуки, проникновенная лирика, все вместе способствовало эмоциональному заряду и силе, передаваемой окружающим, которые находились вблизи памятников. С помощью памятников и активно пропагандируемой мемориальной политики на союзном, республиканском и местном уровнях, советское руководство стремилось к политическому и идеологическому убеждению народа, формированию «советского человека» и, в конечном итоге, к увековечиванию власти советского режима. Советские памятники были известны своим величием, внушительным характером и огромными размерами. Размер памятников предполагает, как правило, стремлению к подавлению и запугиванию, и чем слабее являются государственные институты, тем массивнее строятся памятники, и

avut o atitudine negativă față de acestea, inclusiv și față de veteranii armatei române, marginalizați și discriminați în condițiile când veteranii sovietici erau tratați cu onoruri. Un astfel de monument este „Cișmeaua Generalului Georgescu P. Ion”, reconstruit recent, în parcul „Valea Morilor” din Chișinău și inaugurat la 25 octombrie 2021, de Ziua Armatei Române. Monumentul este dedicat și victimelor regimului stalinist, basarabenii executați în vecinătatea cișmelei, între 19 iulie 1940 și 27 iunie 1941, în subsolul NKVD-ului din Chișinău.

Studierea istoriei monumentelor, a simbolicii și semnificației acestora constituie o bună rampă pentru studierea și cunoașterea trecutului sovietic.

Pentru a cunoaște mai mult:

- Nicolaev Gheorghe, *Politici comemorative sovietice în RSS Moldovenească prin monumente de istorie și sculpturi monumentale (1944-1990)*, In: *Revista de Istorie a Moldovei*, 2012, nr. 4 (92), p. 59-82.
- Federico Bellentani and Mario Panico, *The meanings of monuments and memorials: toward a semiotic approach*, *Punctum*, 2016, 2(1), p. 28-46, https://orca.cardiff.ac.uk/96405/1/Bellentani_Panico_The%20meanings%20of%20monuments.pdf
- *Історія, Пам'ять, Політика. Збірник статей* (Упоряд. Г. Касьянов, О. Гайдай), Київ: Інститут історії України НАН, 2016

Caricatura politică

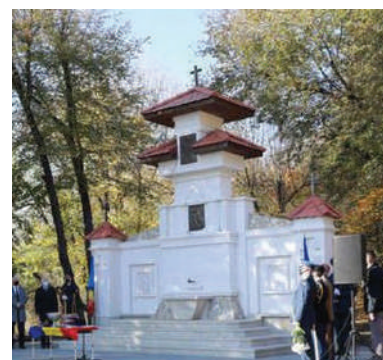
Caricatura este un desen grafic care înfățișează pe cineva într-o formă intenționat exagerată, amuzantă și distorsionată. Prin felul cum reflectă lucrurile, caricatura are puterea de a provoca zâmbet, producând, în același timp, un impact semnificativ asupra adresatului. Caricaturile constituie unul dintre mijloacele de transmitere a informației, care necesită o cercetare interdisciplinară: pe lângă faptul că se află la joncțiunea cuvântului și imaginii, un interes deosebit îl prezintă și contextele sociologice și cele etnosociologice, în care se arată caricatura la momentul apariției sale.

În URSS, caricatura s-a dezvoltat extrem de activ din primii ani de instaurare a puterii sovietice și, împreună cu afișul propagandistic, s-a manifestat printr-o orientare politică acută. Ea a devenit un element important al luptei politice și parte a artei agitației de masă. Prin intermediul caricaturii se intenționa a se exercita o anumită influență asupra vieții și viziunilor oamenilor de rând, mul-

tem сильнее желание властей увековечить постоянство и величие в физических объектах, часто скрывающих слабость и/или даже упадок.

За зрелищностью памятников часто скрываются беспокойные истории. За тактикой прославления достижений социализма и советских успехов скрывались ужасы тоталитарного режима, воплощенные, в частности, ленинской и сталинской политикой. Репрессии, депортации, организованный голод, инакомыслие и денационализация были запретными темами в СССР и, следовательно, в СССР. И если в советское время памятники восхваляли силу и прославляли «героизм» последователей режима и строителей социализма, то в постсоветский период стали появляться памятники и мемориальные доски, посвященные жертвам тоталитарного коммунистического режима. Два из них, расположенные в Кишиневе, кажутся представительными: Мемориальный камень в память о жертвах советской оккупации, Монумент в память о жертвах сталинских депортаций, но к ним присоединяются и другие в различных населенных пунктах Республики Молдова.

Мемориальный камень в память о жертвах советской оккупации. Он был установлен на площади Великого Национального Собрания в центре столицы. Камень был установлен 26 июня 2010 года мэрией Кишинева после того, как действующий на тот момент президент

ți dintre care, la acea vreme, slab alfabetizați. În astfel de condiții, utilizarea și răspândirea caricaturilor părea mai mult decât potrivită, fiind menită să compenseze incapacitatea oamenilor de a citi textele din ziare. Având în față un ziar, cititorul acordă, în primul rând, atenție materialului grafic, ceea ce sporește potențialul propagandistic al caricaturii. Și dacă citirea unui text necesită timp și efort, caricatura se descifrează mai ușor, este mai atractivă și spectaculoasă în același timp. Propaganda sovietică, în conformitate cu scopurile și sistemul ei de ideologie ofensivă, pune accentul nu pe informarea oamenilor, ci pe manipularea stărilor emoționale a acestora. Subordonată scopurilor propagandistice, caricatura sovietică a devenit un instrument eficient de influență asupra realității și asupra conștiinței publice, axându-se pe lupta contra inamicului extern – capitalismul și împotriva deficiențelor morale ale societății constructorilor socialismului, ridiculizând parazitismul, beția, absenteismul și aspecte de acest gen, așa cum erau văzute ele de conducerea sovietică de vârf.

În URSS, în republicile unionale au existat de-a lungul anilor reviste de satiră, toate supuse cenzurii și ținute sub control de către autorități. Acestea ridiculizau diverse laturi ale vieții, dar nu aveau dreptul să facă aluzii critice la adresa sistemului, partidului, leadershipului sovietic etc.

La nivel unional era cunoscută revista satirică „Krokodil”, editată de CC al PCUS la Moscova. Înființată în 1922, emisă de trei ori pe lună într-un tiraj enorm, aceasta publica atât materiale satirice, cât și ilustrații referitoare la cele mai semnificative realizări ale URSS, abordând critic diverse aspecte ale vieții interne și externe ale țării, de la „băieții stilați” care aveau ca etalon modul de viață american și până la biciuirea „imperialismului american și a sateliților săi”.

În RSSM exista revista de satiră și umor *Chi-păruș*, care a apărut cu începere din 1957. În cadrul acesteia au activat talentați și cunoscuți scriitori, poeți, satirici, umoriști, pictori și caricaturiști. Printre ei se numărau: Petru Zadnipru, Petru Cărare, Vladimir Beșleagă, Gleb Sainciuc, Ion Druță, Aureliu Busuioc, Igor Vieru etc., mulți dintre ei fiind dați afară de la revistă în anumite momente tocmai pentru creația lor, incomodă regimului.

Totodată, unele ziare republicane găzduiau rubrici de satiră și umor, orintre acestea numărându-se „Undița” din ziarul „Moldova Socialistă”, „He tipично, но...” („Caz ieșit din comun, dar...”) din „Советская Молдавия” sau „Ariciul” din „Viața satului”.

Республики Молдова объявил 28 июня 1940 года днем советской оккупации (вскоре после этого, указ был отменен решением Конституционного суда) Мемориал жертвам сталинских депортаций. Он был установлен на площади кишиневского железнодорожного вокзала, место где начинались пытки депортированных советскими властями. Памятник был открыт 23 августа 2013 года, в день памяти жертв нацизма и сталинизма и в 74-ю годовщину подписания пакта Риббентропа-Молотова, (дополнительный протокол) который был направлен на аннексию Бессарабии Советским Союзом, путем ее отрыва от Румынии.

В годы независимости Республики Молдова начали появляться или восстанавливаться памятники, посвященные румынским солдатам, разрушенные советской властью на всей территории МССР. Советские власти негативно относились к ним, в том числе к ветеранам румынской армии, которые были маргинализированы и дискриминированы в то время, когда к советским ветеранам относились с почетом. Одним из таких памятников является «Кладбище генерала Джорджеску П. Иона», недавно восстановленное в парке «Валеа Морилор» в Кишиневе и торжественно открытое 25 октября 2021 года, в День румынской армии. Памятник также посвящен жертвам сталинского режима, бесарабам, расстрелянным в окрестностях кладбища, между 19 июля 1940 года и 27 июня 1941 года, в подвале НКВД в Кишиневе.

Изучение истории памятников, их символики и значения - хороший способ изучить и узнать о советском прошлом.

Pentru a cunoaște mai mult:

- Николаев Георге, Советская мемориальная политика в Молдавской ССР через памятники истории и монументальные скульптуры (1944-1990), Журнал истории Молдовы, 2012, № 4 (92), с. 59-82.
- Федерико Беллентани и Марио Панико, Смыслы памятников и мемориалов: к семиотическому подходу, Punctum, 2016, 2(1), стр. 28-46, https://orca.cardiff.ac.uk/96405/1/Bellentani_Panico_The%20meanings%20of%20monuments.pdf
- Історія, Пам'ять, Політика. Збірник статей (Упоряд. Г. Касьянов, О. Гайдай), Київ: Інститут історії України НАН, 2016

Fragment din *Scrisoare mamei*, de Petru Căra-
re (cenzurată și nepublicată la momentul scrierii
ei, 1956)

Despre statutul de jurnalist:
Mi-i sărac serviciu-n fapte,
Ce să-ți spun? Mă port modern:
Vin la nouă, plec la șapte
Și-s cu grad de subaltern.
N-am să caut pete-n soare,
Dar spun drept - ca jurnalist,
Nu că n-am nicio valoare,
Pur și simplu, nu exist.

Imagine din **Revista Crocodil**

Caricatură din **Revista Chipăruș**

Dincolo de caricatura oficială, în URSS a existat întotdeauna și caricatura clandestină, care ridiculiza puterea sovietică, reprezentanții și acțiunile acesteia - lucru pe care nu-l putea face caricatura oficială. Dar caricatură neoficială, ca orice altă formă de disidență, era contracarată în URSS.

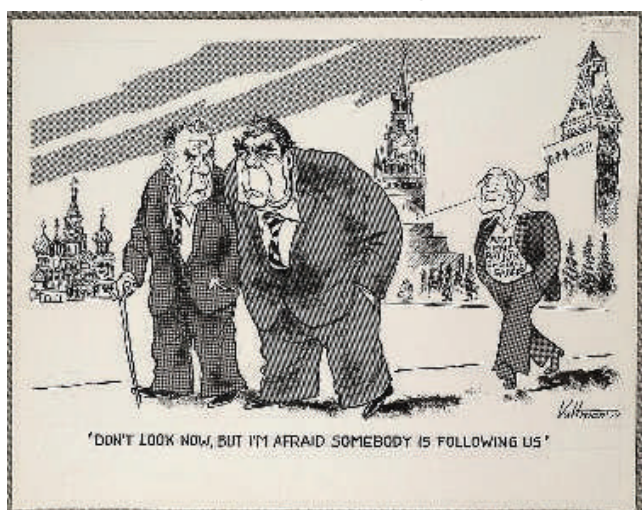
Interesante pentru cercetarea trecutului sovietic sunt și caricaturile realizate în Occident. Acestea abordau tematici variate vizând politica statului sovietic, situația din URSS, vârsta leadershipului

Политическая Карикатура

Карикатура - это графический рисунок, изображающий человека в намеренно преувеличенном, смешном и искаженном виде. Благодаря тому, как она отражает происходящее, карикатура способна вызвать улыбку и одновременно оказать значительное воздействие на адресата. Карикатура - один из способов передачи информации, требующий междисциплинарных исследований: помимо того, что она находится на стыке слова и изображения, особый интерес представляют социологический и этносоциологический контексты, в которых была показана карикатура в момент ее появления. В СССР карикатура чрезвычайно активно развивалась с первых лет советской власти и, наряду с агитационным плакатом, проявилась в острой политической направленности. Она стала важным элементом политической борьбы и частью искусства агитации масс. С помощью карикатуры предполагалось оказать определенное влияние на жизнь и взгляды простых людей, многие из которых в то время были малограмотными. В таких обстоятельствах использование и распространение карикатур казалось более чем уместным, поскольку они были призваны компенсировать неспособность людей читать тексты в газетах. Сталкиваясь с газетой, читатель обращает внимание прежде всего на графический материал, что повышает пропагандистский потенциал карикатуры. И если чтение текста требует времени и усилий, то карикатуру легче расшифровать, она более привлекательна и зрелищна одновременно. Советская пропаганда, в соответствии со своими целями и системой наступательной идеологии, делала акцент не на информировании людей, а на манипулировании их эмоциональным состоянием. Подчиненная пропагандистским целям, советская карикатура стала эффективным инструментом воздействия на действительность и общественное сознание, делая акцент на борьбе с внешним врагом - капитализмом и с моральными недостатками общества строителей социализма, высмеивая туеядство, пьянство, прогулы и такие аспекты, какими их видело высшее советское руководство.

В СССР сатирические журналы существовали в союзных республиках на протяжении многих лет, все они подвергались цензуре и находились под контролем властей. Они

sovietic, caracterul totalitar al regimului cu lipsa libertății expresiei și a altor drepturi ale omului. Iată câteva dintre acestea, care pot fi utilizate cu succes în procesul de predare-învățare:

* * *

- Cum va începe noul Congres al PCUS?
- Prin ordinul: „Toată lumea în picioare! Să fie aduși membrii Biroului Politic”!

Titlul caricaturii: „Nu te uita acum, dar mă tem că cineva ne urmărește”

Realizată în 1977 de către caricaturistul american Edmund S. Valtman, caricatura îi prezintă pe leaderii sovietici Leonid Brejnev și Aleksey Kosygin, înaintați în vârstă, mergând pe o stradă din Moscova și purtând costume și cravate șifonate. Un tânăr elegant, fără cravată, etichetat „următoarea generație de lideri sovietici”, pășește în spatele lor.

Esența caricaturii - leadershipul sovietic era alcătuit din vechi comuniști, de mână forte, care fuseseră crescuți sub tutela lui Stalin.

Autorul sugerează că o nouă generație de leaderi, care nu au trecut prin evenimentele din 1917, ar conduce Uniunea Sovietică într-o direcție mai modernă.

* * *

Vârsta înaintată a leadershipului sovietic a devenit subiect de ironie în societate, oamenii alcătuiind și anecdote la această temă (exemplu din stânga).

Relațiile dintre URSS și Statele Unite ale Americii, de la cooperarea prudentă la rivalitatea înverșunată în calitate de supraputeri în perioada războiului rece, și-au găsit și ele reflecție în caricaturile timpului, înfățișând concurența, pe diverse planuri, dintre cei doi actori; caracterul regimului politic dintr-un stat și altul, dar și alte aspecte de politică internă și externă a acestora (exemplele de mai jos).

высмеивали различные аспекты жизни, но им не разрешалось делать критические намеки на систему, партию, советское руководство и т.д.

Сатирический журнал «Крокодил», издаваемый ЦК КПСС в Москве, был известен на национальном уровне. Основан в 1922 году, выходящий три раза в месяц огромным тиражом, он публиковал как сатирические материалы, так и иллюстрации к наиболее значимым достижениям СССР, критически рассматривая различные аспекты внутренней и внешней жизни страны, от «стильных мальчиков», считавших американский образ жизни эталоном, до избивания «американского империализма и его сателлитов».

В РСФСР существовал журнал сатиры и юмора Chipăruș, который выходил с 1957 года. В нем участвовали талантливые и известные писатели, поэты, сатирики, юмористы, художники и карикатуристы. Среди них были: Петру Заднипру, Петру Кэраре, Владимир Бешлягэ, Глеб Саинчук, Ион Друцэ, Аурелиу Бусуйок, Игорь Виеру и т.д., многие из которых в определенное время были уволены из журнала именно за их творчество, неудобное для режима.

В то же время в некоторых республиканских газетах появились рубрики сатиры и юмора, в том числе «Undița/Удочка» в газете „Moldova Socialistă”, „Не типично, но...” („Необычный случай, но...”) в „Советской Молдавии” или „Ariciul/Ёжик” в „Viața satului/Сельская жизнь”.

Отрывок из «Письмо матери» Петру Кэраре (цензурировано и на момент написания статьи не публиковалось, 1956 год)

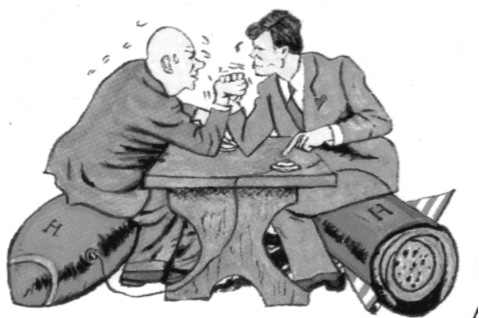
О том, как стать журналистом:

Моя плохая служба в фактах,
Что я могу тебе сказать? Я веду себя по-современному:

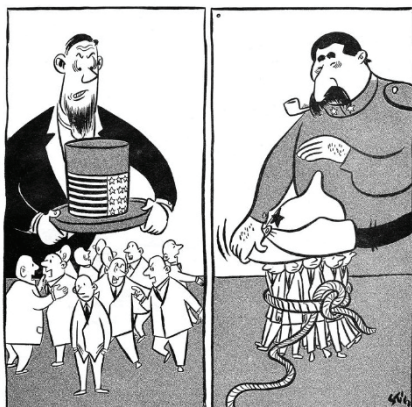
Я прихожу в девять, ухожу в семь.

А я маленький человек.

Я не буду искать пятна на солнце.
Но я говорю прямо - как журналист,
Не то чтобы я ничего не стою,
Меня просто не существует.

* * *

Изображение из журнала „Крокодил”.

Изображение из журнала „Кипэруш”.

La analiza caricaturii politice, Țineți cont de:

- **Conținut.** Descrieți ceea ce este desenat, cine este înfățișat și ce se întâmplă în caricatură;
- **Context.** Luați în considerare timpul: Ce se întâmplă și ce evenimente au loc la nivel național și mondial în perioada realizării caricaturii? Verificați data: ce s-a întâmplat în zilele și săptămânile dinaintea apariției caricaturii?
- **Inscripție.** Citiți fiecare inscripție; căutați cuvinte sau chiar inscripții care nu apar la prima vedere în caricatură;
- **Simboluri.** Denumiți simbolurile din caricaturi. Ce reprezintă ele? Cum transmit ele esența caricaturii?
- **Titlu.** Studiați titlul. Este acesta o afirmație, o întrebare, o exclamare? Conține acesta o expresie binecunoscută, cum ar fi spre exemplu, un jargon, un vers, un titlu de film sau de emisiune radio, un slogan politic? Cum prezintă și amplifică acesta punctul de vedere al caricaturistului?
- **Ton.** Identificați caracterul caricaturii. Este acesta satiric, comic, tragic, ironic, osânditor, sarcastic, implorator? Prin ce adjective s-ar putea descrie chintesența caricaturii? În ce măsură corespund elementele vizuale din caricatură tonului acesteia?
- **Esență.** Care este punctul de vedere al caricaturistului?

Помимо официальной карикатуры, в СССР всегда существовала подпольная карикатура, которая высмеивала советскую власть, ее представителей и ее действия - то, чего не могла сделать официальная карикатура. Но неофициальная карикатура, как и любая другая форма инакомыслия, в СССР подвергалась противодействию.

Также интересными для исследования советского прошлого являются карикатуры, сделанные на Западе. Они касались самых разных тем, включая государственную политику СССР, ситуацию в СССР, возраст советского руководства, тоталитарный характер режима и отсутствие свободы слова и других прав человека. Вот некоторые из них, которые можно успешно использовать в процессе обучения:

La ora actuală, caricaturile politice sunt des utilizate în procesul de predare-învățare, fiind prezente și în anumite manuale școlare. Cu toate acestea, chiar și adulții pot avea dificultăți în a descifra și înțelege sensul acestora. Rolul cadrului didactic este de a facilita „citirea” caricaturilor de către elevi/studenți și pătrunderea în esența acestora, prin diverse instrumente de lucru, metode, întrebări. Folosirea caricaturilor în clasă este încurajată pentru că: permite oferirea unei viziuni mai personale asupra evenimentelor istorice; dezvoltă abilități de gândire critică; dezvoltă capacitatea de identificare a tehnicilor persuasive; ilustrează atitudinile contemporane față de diverse fenomene și evenimente din istorie; stimulează interesul pentru studierea trecutului și încurajează construirea conexiunilor cu acesta.

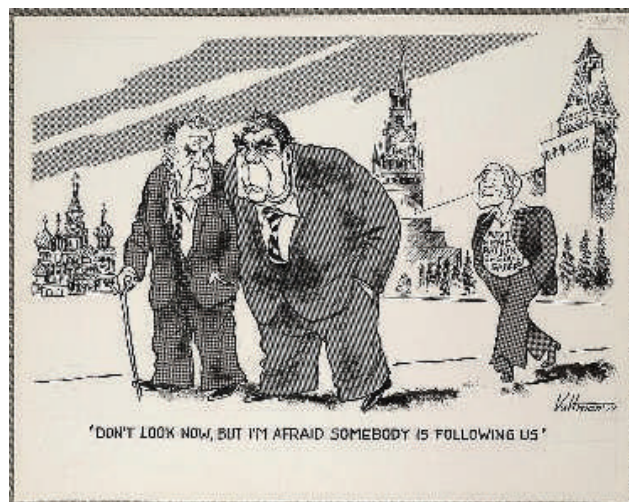
Pentru a cunoaște mai mult:

- Etty John, The Legacy of 1917 in Graphic Satire, In: Slavic Review, Vol.76, Nr.3, p. 664-674
- Norris Stephen M. Two Worlds: Boris Efimov, Soviet Political Caricature, and the Construction of the Long Cold War. In: The Oxford Handbook of Communist Visual Cultures (Edited by Aga Skrodzka, Xiaoning Lu, and Katarzyna Marciniak), Oxford University Press, 2020, p. 519-541
- Нуриева Д. Р. Советская политическая военная карикатура как поликодовый текст. In: Политическая лингвистика 4 (54), 2015, p. 106-111

Afișul propagandistic

Afișul de propagandă este un text complex, care include elemente verbale și non-verbale, creat fiind în scopul producerii unui impact cât mai amplu asupra adresatului. Afișele se caracterizează prin expresivitatea și claritatea imaginilor întruchipate și prin concizia textelor care fac, de regulă, apel la acțiuni concrete și imediate. Afișul propagandistic s-a dovedit a fi un instrument eficient de manipulare utilizat de leadershipul sovietic. În orice timp, de pace sau război, afișele au constituit, alături de alte pârghii și metode, un canal semnificativ de modelare a societății sovietice, de conducere și supunere a oamenilor.

Pe parcursul existenței Uniunii Sovietice au fost realizate afișe pe diverse subiecte, cele mai multe vizând problemele sociale și politice. După 1917, bolșevicii au folosit afișele propagandistice pentru a impune puterea sovietelor și a demonstra importanța construcției socialiste. De altfel, propaganda

* * *

- Как начнет работу новый съезд КПСС?
- По приказу: „Всем встать! Пусть приведут членов Политбюро!“.

Название карикатуры: «Не смотри сейчас, но боюсь, что за нами кто-то наблюдает».

Созданная в 1977 году американским карикатуристом Эдмундом С. Валтманом, карикатура изображает пожилых советских лидеров Леонида Брежнева и Алексея Косыгина, идущих по московской улице в костюмах и помятых галстуках. За ними идет щеголеватый молодой человек без галстука, названный «следующим поколением советских лидеров».

Суть карикатуры - советское руководство состояло из старых, крепких коммунистов, воспитанных под опекой Сталина.

Автор предполагает, что новое поколение лидеров, не пережившее событий 1917 года, поведет Советский Союз в более современном направлении.

* * *

Преклонный возраст советского руководства стал предметом иронии в обществе, люди также сочиняют анекдоты на эту тему (пример слева).

Отношения между СССР и Соединенными Штатами Америки, от осторожного сотрудничества до ожесточенного соперничества в качестве сверхдержав во время холодной войны, также нашли отражение в карикатурах того времени, изображая соперничество между двумя акторами на различных уровнях; характер политического режима в одном и другом государстве и другие аспекты их внутренней и внешней политики (примеры ниже).

sub forma posterelor politice a constituit un element important al primului plan cincinal bolșevic de la sfârșitul războiului civil, care viza trecerea de la statul agrarian la cel industrial. În anii dictaturii staliniste, afișele propagandistice abundau în imagini cu Stalin. Chipul lui Stalin a devenit un simbol al „valorilor” bolșevice și personificarea unui nou tip de societate. Bolșevicii aveau nevoie de o figură cu autoritate care să întruchipeze viziunea lor revoluționară și să-și legitimeze puterea. Iar acest conducător a ajuns să fie reprezentat drept învățător, tată al națiunii, strateg militar etc.

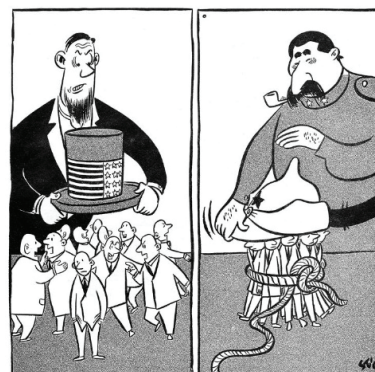
Afișul propagandistic sovietic

Trăsături specifice afișelor propagandistice

- Chemate să mobilizeze
- Cuvinte puține, imaginea dominantă
- Puterea culorilor
- Eroii sovietici constituiau „miezul” posterului
- Inamicii nu erau numiți, dar reprezentați prin simboluri

Анализируя политические карикатуры, имейте в виду:

- **Содержание.** Опишите, что нарисовано, кто изображен и что происходит на рисунке;
- **Общие сведения/Контекст.** Учитывайте время: Что происходило и какие события происходили в стране и мире в то время, когда была сделана карикатура; Проверьте дату: что происходило в дни и недели до появления карикатуры?
- **Надпись.** Прочитайте каждую надпись; найдите слова или даже надписи, которые на первый взгляд не встречаются в карикатуре;
- **Символы.** Назовите символы в мультфильмах. Что они собой представляют? Как они передают суть мультфильма?
- **Название.** Изучите название. Это утверждение, вопрос, восклицание? Содержит ли оно известное выражение, например, жаргон, реплику, название фильма или радиопередачи, политический лозунг? Как она представляет и усиливает точку зрения карикатуриста?
- **Тон.** Определите персонаж карикатуры. Сатирический, комический, трагический, иронический, смелый, саркастический, умоляющий? Какими прилагательными можно описать сущность карикатуры? В какой степени визуальные элементы в мультфильме соответствуют его тону?
- **Сущность.** Какова точка зрения карикатуриста?

Cel de-al doilea război mondial, mai exact etapa confruntărilor dintre Germania nazistă și URSS a constituit un nou subiect al afișelor propagandistice, iar numărul afișelor în această perioadă a crescut, reflectând evoluția situației de pe front și din spatele acestuia. Afișele propagandistice de la începutul războiului aveau menirea să însuflă și îndemne la acțiuni eroice, să inspire încredere în forțele proprii și în leadershipul sovietic, dar și în victorie. Ele chemau poporul la mobilizare în lupta cu fascismul și pentru apărarea patriei, propagau consolidarea unității frontului și a spatelui acestuia. Unul dintre primele, cele mai cunoscute și mai răspândite afișe din acea perioadă era cel intitulat „Patria-mamă te cheamă”. Pictorul I. Toidze a tins să înfățișeze în lucrarea sa chipul mamei și a femeii ruse în lupta pentru dreptate. Afișul era expus în punctele de recrutare a soldaților, în gări, la intrările în uzine și casele de locuit – peste tot unde erau concentrații de oameni – și năzuia să constituie expresia pregătirii poporului rus pentru apărarea patriei.

O categorie semnificativă de afișe din anii războiului vizau imaginea dușmanului. Majoritatea acestora, în special în faza inițială a războiului, la reprezentarea inamicului foloseau elemente zoomorfe. Agresorul era înfățișat în chip de animal tocmai pentru a fi depersonalizat și pentru a se demonstra lipsa trăsăturilor umane la acesta.

Multe dintre afișele de război erau destinate spatelui frontului. Prin intermediu acestora autoritățile chemau poporul să ajute frontului prin muncă până la extenuare. Cuvintele lui Stalin „totul pentru front, totul pentru victorie” au devenit linia roșie a acestei categorii de afișe. Totodată muncitorul, țăranul, dar mai ales femeia erau cel mai des vizati în afișele spatelui frontului, pe ei căzând greul asigurării frontului cu cele necesare.

Odată cu trecerea la ofensivă a armatelor sovietice, afișele de război devin mai agresive, însuflând ură față de nemți, iar spre finalul războiului afișele reflectă drumul Armatei Sovietice spre Berlin, unele făcând referire și la alianța cu Vestul, la unitatea statelor din cadrul coaliției antihitleriste.

Сегодня политические карикатуры часто используются в процессе преподавания и обучения, а также присутствуют в некоторых школьных учебниках. Однако даже взрослые могут испытывать трудности в расшифровке и понимании их смысла. Роль преподавателя заключается в том, чтобы с помощью различных инструментов, методов, вопросов помочь ученикам «прочитать» карикатуры и вникнуть в их суть. Использование карикатур в классе приветствуется, поскольку: это позволяет более лично взглянуть на исторические события; это развивает навыки критического мышления; это развивает способность определять приемы убеждения; это иллюстрирует современное отношение к различным явлениям и событиям в истории; это стимулирует интерес к изучению прошлого и поощряет установление связей с ним.

Чтобы узнать больше:

- Etty John, *The Legacy of 1917 in Graphic Satire*, In: *Slavic Review*, Vol.76, Nr.3, p. 664-674
- Norris Stephen M. *Two Worlds: Boris Efimov, Soviet Political Caricature, and the Construction of the Long Cold War*. In: *The Oxford Handbook of Communist Visual Cultures* (Edited by Aga Skrodzka, Xiaoning Lu, and Katarzyna Marciniak), Oxford University Press, 2020, p. 519-541
- Нуриева Д. Р. Советская политическая военная карикатура как поликодовый текст. In: *Политическая лингвистика* 4 (54), 2015, p. 106-111

Пропагандистский плакат

Пропагандистский плакат – это сложный текст, включающий вербальные и невербальные элементы, созданный с целью оказать максимально возможное воздействие на целевую аудиторию. Плакаты характеризуются выразительностью и четкостью изображаемых образов и краткостью текстов, которые обычно призывают к конкретным и немедленным действиям. Пропагандистский плакат оказался эффективным инструментом манипуляции, который использовало советское руководство. В любое время, мирное или военное, плакаты, наряду с другими рычагами и методами, были важным каналом формирования советского общества, руководства и подчинения людей.

După terminarea războiului și până în anii '80, afișele propagandistice sovietice au fost dominate de alte tematici conexe muncii, partidului, aniversărilor „revoluției din octombrie”, zilei de 1 mai, victoriei asupra fascismului, evenimentelor sportive, construcției socialiste și comuniste ca unică cale de dezvoltare a societății, femeii, tinerilor, ateismului, confruntării cu Vestul etc.

Afișele de la finele anilor 1940 și cele din anii 1950 s-au axat pe demonstrarea succeselor în construcția unui stat sovietic puternic și de neînving, ele având la bază subiectul muncii pentru binele patriei și a realizărilor sovietice. Afișele relateau întrecerea socialistă; planurile cincinale cu angajamente mărețe în domeniul producției, agriculturii, extracției de cărbune, petrol etc.; reușitele din industrie, construcție, știință și cultură. La finele anilor '40 apar, totodată, și afișele care propagă confruntarea cu vestul, invocând idei de genul „noi și ei”, unde, ca regulă, ceea ce se întâmpla în URSS era prezentat în culori vii și îmbucurătoare, iar ceea ce viza Occidentul apărea în culori sumbre și înfiorătoare. Acest gen de afișe aveau drept scop demonstrarea prevalării socialismului asupra capitalismului și relateau succesele socialismului pe fundalul eșecurilor capitalismului, urmărind însuflarea încrederii oamenilor în socialism, comunism și în tot ce se întreprindea în URSS.

Afișele propagandistice sovietice au abordat în mare măsură și diverse tematici de ordin internațional. Nucleul acestora l-au constituit, bineînțeles, subiectul confruntării celor două blocuri, luptei dintre URSS și SUA pentru dominarea opiniei publice mondiale. Astfel, mașinăria sovietică propagandistică a lucrat intens în vederea prezentării cât mai negative a inamicului inventat – Statele Unite. Propaganda sovietică a reflectat și alte probleme de factură internațională – tratate de pace, crize economice, conflicte militare etc. Dar și acestea

Na протяжении всего существования Советского Союза выпускались плакаты на самые разные темы, большинство из которых были посвящены социальным и политическим вопросам. После 1917 года большевики использовали пропагандистские плакаты, чтобы навязать советскую власть и продемонстрировать важность социалистического режима. На самом деле, пропаганда в виде политических плакатов была важным элементом первого пятилетнего плана большевиков после окончания гражданской войны, целью которого был переход от аграрного к индустриальному государству. В годы сталинской диктатуры пропагандистские плакаты изобиливали изображениями Сталина. Лицо Сталина стало символом большевистских „ценностей” и олицетворением нового типа общества. Большевикам нужна была авторитетная фигура, которая воплотила бы их революционное видение и узаконила бы их власть. И этот лидер стал представляться как учитель, отец нации, военный стратег и т.д.

Вторая мировая война, а именно этап противостояния между нацистской Германией и СССР, стала новой темой пропагандистских плакатов, и количество плакатов в этот период увеличилось, отражая меняющуюся ситуацию на фронте и в тылу. Агитационные плакаты в начале войны были призваны вдохновлять и побуждать к героическим действиям, вселять веру в свои силы, в советское руководство, а также в победу. Они призывали народ мобилизоваться на борьбу против фашизма и на защиту Родины, пропагандировали укрепление единства фронта и тыла. Одним из самых ранних, известных и распространенных плакатов того периода был плакат под названием «Родина зовет тебя». Художник И. Тоидзе пытался изобразить в своем творчестве лицо русской матери и женщины в борьбе за справедливость. Плакат вывешивался на призывных пунктах солдат, железнодорожных станциях, входах в фабрики и жилые дома – везде, где было скопление людей, и должен был представлять собой выражение готовности русского народа к защите Родины. Значительная категория плакатов военных лет была нацелена на образ врага. Большинство из них, особенно на раннем этапе войны, использовали зооморфные элементы для изображения врага. Агрессор изображался в виде животного именно для того, чтобы обезличить его и продемонстрировать отсутствие у него человеческих черт.

erau prezentate pe fonul disensiunilor cu Vestul și aveau drept scop ilustrarea eșecurilor Occidentului, a lipsei de perspective pentru capitalism, exagerându-se de fiecare dată în prezentarea negativă a tot ce se întâmpla și producea în Vest.

Astfel, de-a lungul întregii perioade de existență a statului sovietic, afișele au constituit - de rând cu radioul, ziarele etc. - un mijloc eficient de propagandă, influențând conștiința și starea de spirit a oamenilor conduși și mobilizați la activități de ordin politic și nu doar.

Afișele propagandistice exprima în mod figurat idealurile, cerințele și planurile leadershipului sovietic și interesele statului. Ele reprezentau punctul de vedere al conducerii sovietice de vârf, impus poporului - adresatul afișelor - care trebuia să se alinieze liniei partidului în vederea construcției și consolidării statului sovietic.

Afișele propagandistice sovietice prezentau vi-sele drept realitate, vizând scopuri care nu puteau fi atinse, dat fiind politicile statului sovietic cu toate realitățile ascunse în spatele afișelor, în care nu conta decât statul și partidul, și nicidecum omul.

Pentru a cunoaște mai mult:

- Stăvilă V. Afișul propagandistic sovietic din perioada celui de-al doilea război mondial din patrimoniul Muzeului Național de Istorie a Moldovei, In: Tyrageția 317, s.n., vol. X [XXV], nr. 2, 2016, 317-325
- Zitser Ernest A., Raphael Lemkin and the Soviet Propaganda Poster Collection at Duke University Library, Slavic & East European Information Resources, 2018
- Конев К.А., Федосов Е.А. Особенности визуализации внешнего мира в советском агитационном плакате. http://www.history.nsc.ru/website/history-institute/var/custom/file/ie2013/13_konev_fedosov_verstka_red_2.pdf

Анекдоты политические – как исторические

„Scopul unei glume nu este de a degrada ființa umană, ci de a ne reaminti că ea este deja degradată”.

George Orwell

O sursă istorică interesantă pentru cercetarea trecutului sovietic și a spiritului epocii o constituie „anecdota politică”. Prezența sau absența umorului într-un stat denotă caracterul regimului politic. Cu cât mai multe anecdote politice enunțate

Пропагандистский советский плакат

Специфические особенности пропагандистских плакатов

- Призван мобилизовать
- Мало слов, большое изображение
- Сила цвета
- Советские герои составили „ядро” плаката
- Враги не были названы, а были представлены символами

Многие военные плакаты были направлены в тыл фронтовиков. Через них власти призывали народ помогать фронту, работая до изнеможения. Слова Сталина «все для фронта, все для победы» стали красной линией этой категории плакатов. В то же время рабочий, крестьянин и особенно женщина чаще всего становились мишенью плакатов в тылу фронта, поскольку именно на них ложилось бремя обеспечения фронта всем необходимым. По мере наступления советских войск военные

public, cu atât mai democratic este statul. Lipsa anecdotelor politice sau persistarea acestora în „illegalitate” vorbește despre un regim politic autoritar sau totalitar.

Deși interesante și amuzante anecdotele politice nu se încadrează în domeniul umorului, ci au mai degrabă un rol de sursă istorică, document istoric, pentru că dezvăluie adevărul, viața și obiceiurile unei anumite epoci istorice. Pline de haz la prima vedere, anecdotele politice sunt de fapt tragice, pentru că reflectă duritatea realităților înconjurătoare, descriind adevăruri referitoare la fenomene și evenimente politice nepopulare, la conducători de stat inabili, abuzurile politice, diverse forme de incultură etc. Ele prezintă situația din țară, așa cum e văzută și percepută de oameni, de povestitori. Anecdotele politice, luate aparte, par a fi mai greu de înțeles, pentru că ele necesită cunoașterea factorilor culturali, sociali sau istorici de care sunt legate, a contextului istoric. Or, anecdota poate fi înțeleasă numai în context.

Anecdota politică este calificată drept oglindă a societății sovietice, dar și a celei post-sovietice. În Uniunea Sovietică, anecdota politică, gluma prin care se critica voalat sistemul politic, nu a existat niciodată în formă scrisă, ci doar orală, transmitându-se de la om la om. Explorând istoria Uniunii Sovietice, suntem curioși să aflăm ce ironizau oamenii în acele vremuri, cum tratau liderii politici și cum le apreciau activitatea sau cum vedeau ei partidul, evenimentele din țară și modul de viață în societatea în care trăiau? Răspunsul la aceste întrebări îl putem găsi în caracterul statului/imperiului sovietic. URSS-ul era o societate plină de mituri – create de ideologia și propaganda oficială a mașinării sovietice: despre revoluția socialistă; despre partidul comunist; despre comunism în ansamblu; despre dușmanii poporului (inventati) – atât în plan intern, cât și extern; despre Occidentul aflat în stare de putrefacție; despre liderii sovietici iubiți; despre democrația sovietică și puterea poporului; despre viitorul luminos și măreț etc. Într-o astfel de societate, anecdotele au apărut pentru a contrazice acele mituri. În lipsa libertății de expresie, oamenii își împărtășeau gândurile și părerile „la bucătărie” și le dau forma unor anecdote. Astfel, anecdotele politice din Uniunea Sovietică s-au născut în condițiile regimului totalitar. Deși au existat pe parcursul întregii perioade sovietice, se pare că cele mai multe anecdote s-au născut și circulat, totuși, în anii '60-'80 – în vremurile stagnării economice.

плакаты становятся все более агрессивными, внушая ненависть к немцам, а к концу войны плакаты отражают путь Советской Армии к Берлину, некоторые из них также говорят о союзе с Западом, о единстве государств в антигитлеровской коалиции.

После окончания войны и вплоть до 1980-х годов на советских агитационных плакатах преобладали другие темы, связанные с работой, партией, годовщинами „Октябрьской революции”, 1 мая, победой над фашизмом, спортивными мероприятиями, социалистическим и коммунистическим строительством как единственным путем развития общества, женщин, молодежи, атеизмом, противостояние с Западом и. т..д.

Плакаты конца 1940-х и 1950-х годов были направлены на демонстрацию успехов в построении сильного и непобедимого советского государства, основанных на теме труда на благо Родины и советских достижений. Плакаты рассказывали о социалистическом соревновании; пятилетки с высокими обязательствами в сферах производства, сельского хозяйства, добычи угля, нефти и т. д.; достижений в промышленности, строительстве, науке и культуре. В конце 1940-х появились и плакаты, распространяющие противостояние с Западом, апеллирующие к идеям типа «мы и они», где, как правило, в ярких и приятных красках представлялось то, что происходило в СССР, а что был нацелен на Запад, предстал в мрачных и устрашающих тонах.

Anecdote politice sovietice

- Ce este centralismul democratic?
- Acesta este atunci când toți împreună sunt „pentru”, iar fiecare separat este „împotrivă”.

* * *

Un american și un „cetățean sovietic” discută aprins despre democrație.

Americanul zice:

- La mine în țară, eu pot merge în Biroul Oval, bate cu pumnul în masa președintelui și spune: „Domnule Președinte, nu îmi place modul în care conduceți țara noastră!”

La rândul său „cetățeanul sovietic” afirmă:

- Și eu pot merge la Kremlin, în oficiul Secretarului General și bate cu pumnul în masă, spunând: „Tovarășe Secretar General, nu îmi place modul în care președintele Reagan conduce țara sa”

* * *

- Leonid Ilici, ne îndreptăm spre comunism, dar nu avem ce mânca!
- Dar nimeni nu a promis că veți fi hrăniți pe drum.

* * *

Magazin alimentar. Un client se apropie de teșgheaua din departamentul de carne.

- Nu aveți pește?
- Cetățene, noi nu avem carne! Iar pește nu este în departamentul de pește.

* * *

- Presupun că e un parfum din Vestul care putrezește?
- De putrezit, putrezește, dar ce miroso!

* * *

- De unde am cumpăra pâine, dacă și SUA ar construi comunismul?

Primele anecdote sovietice au apărut, se pare, imediat după venirea bolșevicilor la putere, dar peste hotare, în publicațiile emigranților din URSS. Caracterul și conținutul anecdotelor politice variază în dependență de leadershipul politic al statului sovietic. Anecdotele despre Stalin, spre exemplu, vizează managementul dictatorial și atitudinea inumană a sistemului sovietic față de oameni. Cele despre Hrușciiov și Brejnev, la rândul lor, fac referire atât la personalitățile liderilor politici, cât și la măsurile întreprinse de către aceștia și denotă o atitudine ușor negativă față de ei, ambii fiind percepuți drept figuri politice mediocre și inapte. Per ansamblu, însă, anecdotele sovietice abordează tematici diverse, cele mai frecvente fiind conexe partidului, comunismului, liderilor politici, cen-

Эти плакаты были призваны продемонстрировать превосходство социализма над капитализмом и сообщить об успехах социализма на фоне неудач капитализма, чтобы вселить в людей веру в социализм, коммунизм и все, что было предпринято в СССР. Советские агитационные плакаты также в значительной степени касались различных международных вопросов. Их ядром, конечно же, была тема противостояния двух блоков, борьба СССР и США за господство в мировом общественном мнении. Таким образом, советская пропагандистская машина усердно работала над тем, чтобы представить наиболее негативным врагом выдуманного врага - США. Советская пропаганда отражала и другие международные вопросы — мирные договоры, экономические кризисы, военные конфликты и т. д. Но и они были представлены на фоне разногласий с Западом и имели целью проиллюстрировать неудачи Запада, бесперспективность капитализма, каждый раз преувеличивая негативное представление всего, что происходило и производилось на Западе. им образом, на протяжении всего периода существования Советского государства плакаты составляли — наряду с радио, газетами и т. - эффективное средство пропаганды, воздействующее на сознание и настроение людей, ведомых и мобилизуемых на политическую деятельность и многое другое.

Агитационные плакаты образно выражали идеалы, требования и планы советского руководства, интересы государства. Они представляли навязанную народу точку зрения высшего советского руководства - плакатный адресат, - который должен был присоединиться к линии партии для построения и укрепления советского государства.

Советские агитплакаты представляли мечты как реальность, стремясь к недостижимым целям, учитывая политику советского государства со всеми скрытыми за плакатами реалиями, в которых имели значение только государство и партия, а не человек.

Чтобы узнать больше:

- Ставила В. Советский пропагандистский плакат периода Второй мировой войны из наследия Национального музея истории Молдовы, В: Tyragetia 317, sn, т. X [XXV], № 1, с. 2, 2016, 317-325

zurii și lipsei libertății expresiei, foametei, deportărilor și exilului, politici externe a URSS, societății, cotidianului etc.

Anecdotele fac parte din cultura populară, arta populară orală, fiind calificate și ca gen literar, epic. Ele pot fi incluse în istoria neoficială, istoria orală. Dar pentru a le înțelege mai bine și pentru a face deducții corecte în baza conținutului acestora, este necesară verificarea mesajelor și ideilor transmise de către anecdote prin explorarea concomitentă a altor surse istorice, a documentelor oficiale etc., relatate mediului social-istoric la care face referire. Este important să fie identificată legătura dintre anecdote și anumite personalități istorice, evenimente istorice, fenomene specifice societății sovietice într-o perioadă sau alta.

Avantajul utilizării anecdotelor politice ca sursă istorică derivă în faptul că realitățile, sovietice în cazul de față, sunt înțelese și memorizate mai ușor. În același timp, apelarea la anecdote în procesul de predare, contribuie la facilitarea procesului de învățare prin stimularea și formarea interesului cognitiv al tinerilor, prin provocarea acestora din urmă spre studierea trecutului sovietic, a evenimentelor, faptelor și mediului la care se relatează. Pe de altă parte, studierea anecdotelor sovietice poate deschide noi orizonturi de cercetare, ele însele constituind o parte vie a istoriei.

Pentru a cunoaște mai mult:

- Graham Seth, A Cultural Analysis of the Russo-Soviet Anekdot. University of Pittsburgh, 2003. http://d-scholarship.pitt.edu/9560/1/grahamsethb_etd2003.pdf
- Боров Ю. Б., История государства советского в преданиях и анекдотах. Рипол, 1995
- Советский анекдот: живой героический эпос русской истории, Владимир Тольц, 16 ноября 2003. <https://www.svoboda.org/a/24204201.html>

Concluzii

În cercetarea trecutului sovietic, ca de altfel a trecutului în general, știința istorică propune o gamă largă de surse, explorarea cărora permite reconstituirea evenimentelor apuse, dar și înțelegerea conjuncturilor care au favorizat producerea acestora. Cu cât mai extins este segmentul surselor utilizate, cu atât mai amplu și mai obiectiv se pot analiza și trata paginile trecutului. Diversificarea surselor în procesul de studiere a unei epoci apuse este recomandată în vederea completării cunoștințelor și informațiilor despre evenimen-

- Zitser Ernest A., Raphael Lemkin and the Soviet Propaganda Poster Collection at Duke University Library, Slavic & East European Information Resources, 2018
- Конев К.А., Федосов Е.А. Особенности визуализации внешнего мира в советском агитационном плакате. http://www.history.nsc.ru/website/history-institute/var/custom/file/ie2013/13_konev_fedosov_verstka_red_2.pdf

Политические анекдоты - как исторические источники

«Цель шутки не в том, чтобы унижить человека, а чтобы напомнить нам, что он уже деградировал».

Джордж Оруэлл

Интересным историческим источником для исследования советского прошлого и духа времени является «Политический анекдот». Наличие или отсутствие юмора в государстве говорит о характере политического режима. Чем больше публично рассказывается политических анекдотов, тем демократичнее государство. Отсутствие политических анекдотов или их постоянство в «незаконности» говорит об авторитарном или тоталитарном политическом режиме.

Хотя политические анекдоты интересны и забавны, они не относятся к области юмора, а скорее имеют роль исторического источника, исторического документа, поскольку раскрывают правду, жизнь и нравы определенной исторической эпохи. Смешные на первый взгляд политические анекдоты на самом деле трагичны, поскольку отражают суровость окружающих реалий, описывая правду о непопулярных политических явлениях и событиях, неспособности недееспособных лидеров, политических злоупотреблениях, различных формах инкультурации и т. д. Они представляют ситуацию в стране такой, какой ее видят и воспринимают люди, сказочники. Политические анекдоты, взятые отдельно, кажутся более трудными для понимания, поскольку требуют знания культурных, социальных или исторических факторов, с которыми они связаны, исторического контекста. Однако анекдот можно понять только в контексте.

Политический анекдот описывается как зеркало советского общества, но также и постсоветского. В Советском Союзе поли-

te, fapte, personalități din trecutul sovietic. Iar în procesul de predare-învățare, folosirea mai multor și variatelor surse istorice poate contribui la stimularea și formarea interesului cognitiv al elevilor, studenților, tinerilor pentru trecut. Totodată, apelarea la mai multe surse și categorii de surse istorice este necesară pentru verificarea veridicității informației transmise de acestea. Sursele sunt create de oameni, prin prisma propriilor viziuni și percepții, de aceea, oricât de interesante nu ar fi, nu putem automat să acceptăm că tot ceea ce credem că ne transmit este adevărat. Abordarea critică, însoțită de abandonarea emoțiilor, cu utilizarea mai multor metode de cercetare, inclusiv cea analitică și comparativă, constituie reguli de respectat în procesul de lucru cu sursele istorice.

тический анекдот, завуалированная критика политической системы никогда не существовала в письменной форме, только в устной форме и передавалась от человека к человеку. Исследуя историю Советского Союза, интересно ли нам знать, над чем насмехались люди в те времена, как они относились к политическим руководителям и как оценивали их работу, или как они относились к партии, к событиям в стране, к пути жизнь в обществе, в котором они жили? Ответ на эти вопросы можно найти в характере советского государства/империи. СССР был обществом, полным мифов, созданных идеологией и официальной пропагандой советского аппарата: о социалистической революции; о коммунистической партии; о коммунизме в целом; о врагах народа (выдуманных) – как внутренних, так и внешних; о загнивающем Западе; о любимых советских лидерах; о советской демократии и власти народа; о светлом и великом будущем и т.д. В таком обществе появились анекдоты, противоречащие этим мифам. В отсутствие свободы слова люди делились своими мыслями и мнениями «на кухне» и придавали им форму анекдотов. Таким образом, политические анекдоты Советского Союза рождались в условиях тоталитарного режима. Хотя они существовали на протяжении всего советского периода, похоже, что большинство анекдотов родилось и распространялось, однако, в 1960-е и 1980-е годы – во времена экономического застоя.

Anecdote politice sovietice

- Что такое демократический централизм?
- Это когда все вместе „за” а каждый в отдельности „против”.

* * *

О демократии горячо спорят американец и «советский гражданин».

Американец говорит:

- В моей стране я могу пойти в Овальный кабинет, ударить кулаком по столу резидента и сказать: „Господин президент, мне не нравится, как вы управляете нашей страной!”

Со своей стороны, «советский гражданин» заявляет:

- Я тоже могу пойти в Кремль в кабинет генсека и ударить кулаком по столу, сказав: „Товарищ генсек, мне не нравится, как президент Рейган управляет своей страной”.

* * *

- Леонид Ильич, мы идем к коммунизму, а нам нечего есть!
- Но никто не обещал вас накормить по дороге.

* * *

Продуктовый магазин. Покупатель подходит к прилавку в мясном отделе.

- У вас нет рыбы?
- Гражданин, у нас нет мяса! И рыба не в рыбном отделе.

* * *

- Я полагаю, этот запах из Запада, который гниет?
- гниет, гниет, но какой запах!

* * *

- Где бы мы покупали хлеб, если бы США тоже начали строить коммунизм?

Первые советские анекдоты появились, кажется, сразу после прихода к власти большевиков, но за границей, в публикациях эмигрантов из СССР. Характер и содержание политических анекдотов различаются в зависимости от политического руководства Советского государства. Анекдоты о Сталине, например, касаются диктаторского управления и бесчеловечного отношения советской системы к людям. Те, что о Хрущеве и Брежневе, в свою очередь, относятся как к личностям политических лидеров, так и к принимаемым ими мерам и обозначают несколько негативное отношение к ним, как к бездарным и негодным политическим деятелям. Однако в целом советские анекдоты затрагивают различные темы, наиболее распространенные из которых связаны с партией, коммунизмом, политическими лидерами, цензурой и отсутствием свободы слова, голодомором, депортациями и ссылками, внешней политикой СССР, обществом, повседневной жизнью и т. д. Анекдоты являются частью народной культуры, устного народного творчества, квалифицируясь как литературный жанр, эпос. Они могут быть включены в неофициальную историю, в устную историю. Но для того, чтобы лучше понять их и сделать правильные выводы на основе их содержания, необходимо проверять сообщения и идеи, передаваемые анекдотами, одновременно исследуя другие исторические источники, официальные документы и т. д., относящиеся к общественно-исторической среде. Важно выявить связь анекдотов с теми или иными

историческими личностями, историческими событиями, явлениями, характерными для советского общества в то или иное время. Преимущество использования политических анекдотов в качестве исторического источника заключается в том, что реалии, в данном случае советские, легче понять и запомнить. В то же время использование анекдотов в учебном процессе способствует облегчению учебного процесса, стимулируя и формируя познавательный интерес молодежи, побуждая ее к изучению советского прошлого, событий, фактов и среды, к которой они относятся. С другой стороны, изучение советских анекдотов может открыть новые горизонты исследования, да и сами они являются живой частью истории.

Чтобы узнать больше:

- Graham Seth, A Cultural Analysis of the Russo-Soviet Anekdot. University of Pittsburgh, 2003. http://d-scholarship.pitt.edu/9560/1/grahamsethb_etd2003.pdf
- Боров Ю. Б., История государства советского в преданиях и анекдотах. Рипол, 1995
- Советский анекдот: живой героический эпос русской истории, Владимир Тольц, 16 ноября 2003. <https://www.svoboda.org/a/24204201.html>

Выводы

При исследовании советского прошлого, как и прошлого в целом, историческая наука предлагает широкий круг источников, исследование которых позволяет не только реконструкцию событий прошлого, но и понимание обстоятельств, способствовавших их возникновению. Чем больше сегмент используемых источников, тем обширнее и объективнее можно анализировать и трактовать страницы прошлого. Рекомендуется диверсификация источников в процессе изучения ушедшей эпохи с целью пополнения знаний и сведений о событиях, фактах, личностях из советского прошлого. А в учебно-методическом процессе использование нескольких и различных исторических источников может способствовать стимулированию и формированию познавательного интереса школьников, студентов, молодежи к прошлому. При этом использование нескольких источников и категорий исторических источников

необходимо для проверки достоверности передаваемых ими сведений. Источники создаются людьми с точки зрения их собственных видений и восприятий, поэтому, какими бы интересными они ни были, мы не можем автоматически признать, что все, что, как мы верим, они передают нам, является правдой. Критический подход, сопровождающийся отказом от эмоций, с использованием нескольких методов исследования, в том числе аналитических и сравнительных, являются правилами, которых следует придерживаться в процессе работы с историческими источниками.

Valorificarea elementelor de istorie locală prin prisma activităților extracurriculare din perioada sovietică

Angela UJACOV,

învățătoare, grad didactic I, Școala primară "A. Donici", orașul Cahul. Master în științe umanistice, specialitatea Istorie: Studii Est-Europene

"Istoria este ce dintâi carte a unei nații."

Nicolae Bălcescu

Necesitatea studierii istoriei locale. Cunoașterea și înțelegerea istoriei locale îi ajută pe elevi să împărtășească și să valorifice tezaurul de valori lăsat de generațiile trecute. Fie că ne referim la ciclul primar, la cel gimnazial sau liceal, în cadrul orelor de istorie, în demersul său didactic, profesorul de istorie prezintă istoria poporului român în strânsă conexiune cu evoluția istorică a societății în plan național, internațional, universal. Din acest punct de vedere, un rol foarte important în înțelegerea și abordarea proceselor și a fenomenelor istorice o are prezentarea unor exemple, studii de caz, elemente de istorie locală, care îi ajută pe elevi să-și aprofundeze cunoștințele teoretice, să-și consolideze concepțiile științifice, dar și să-și formeze atitudini și valori morale. Sub aspect formativ, elementele de istorie locală stimulează dezvoltarea spiritului de observație, a gândirii, imaginației la elevi. De asemenea, activitățile educative din cadrul orelor de istorie și a celor extracurriculare contribuie la formarea însușirilor și atitudinilor pozitive: dezvoltarea sentimentului patriotic, educarea spiritului de dragoste față de muncă, a spiritului păcii și prieteniei între popoare, manifestarea unei atitudini pozitive față de învățătură, disciplină, comportare. Și, nu în ultimul rând, prin cunoașterea trecutului și valorificarea elementelor de istorie locală și natală formăm la elevi atitudinea de respect față de valorile materiale și spirituale moștenite de la generațiile anterioare. După cum afirma istoricul Nicolae Iorga, adevăratele sentimente față de patrie și popor nu se nasc decât prin cunoașterea locurilor minunate ale pământului natal, de aceea: *"...puneți copiii în*

Использование/оценивание элементов краеведческой истории в рамках внеклассной деятельности в советском периоде

Анжела УЖАКОВ,

учитель, I-я дидактическая степень, Начальная школа «А. Доничь», город Кахул. Магистр в области гуманитарных наук, специальность «История»: Восточноевропейские исследования

«История — одна из первых книг одной нации».

Николай Бэлческу

Необходимость изучения местной истории. Знание и понимание местной истории помогает учащимся делиться и опираться на культурные ценности, оставленные прошлыми поколениями. Обращаемся ли мы к начальному циклу, к гимназическому или старшему циклу, на уроках истории, в своем дидактическом подходе учитель истории представляет историю румынского народа в тесной связи с исторической эволюцией общества на национальном, международном, универсальном планах.

С этой точки зрения очень важную роль в понимании и подходе к историческим процессам и явлениям играют примеры, тематические исследования, элементы краеведения, которые помогают учащимся не только углубить свои теоретические знания, укрепить свои научные представления, но и сформировать отношения и моральные ценности.

С формообразующей точки зрения элементы краеведения стимулируют у учащихся развитие наблюдательности, мышления, воображения. Также воспитательная работа по истории и внеклассная деятельность способствуют формированию положительных качеств и навыков: развитие патриотического чувства, воспитание трудолюбия, ценностей о мире и дружбы между народами, проявление

fața monumentelor în care este încorporată istoria și în felul acesta istoria poporului nostru nu va mai fi o meserie de învățat pe de rost astăzi și de uitat mâine, ci un element de putere și de inițiativă în sufletul fiecăruia dintre ei”¹

Modalități de valorificare a elementelor de istorie locală. Valorificarea elementelor de istorie locală poate fi realizată atât în cadrul orelor de istorie, cât și prin activități educative extra curriculare. Cel de-al doilea caz, la care vom face referință în cele ce urmează, se poate realiza prin două modalități:

- cunoașterea nemijlocită a evenimentelor, personalităților, proceselor istorice prin activități extrașcolare de tipul excursie-documentară, vizite la muzeu, la șantiere arheologice ce anticipează unele cunoștințe de istorie;
- fixarea și sistematizarea cunoștințelor acumulate prin intermediul lecțiilor de istorie sau din alte surse prin experimentare individuală sau de grup în cadrul concursurilor de istorie, cât și altor activități educative, culturale etc.

Prin urmare, datele istoriei locale, fără a fi predate izolat, vin să ilustreze, să dea culoare faptelor istorice, să facă accesibilă înțelegerea istoriei naționale și locale, să trezească interesul și curiozitatea elevilor față de istoria regiunii/ spațiului în care trăim. Valorificate în diverse activități, aceste elementele de istorie locală înlesnesc asimilarea noțiunilor fundamentale de istorie, precum și formarea la elevi a atitudinii de respect față de valorile materiale și spirituale moștenite de la strămoși.

Totodată, elementele de istorie locală dezvoltă curiozitatea elevilor prin angajarea lor în acțiuni concrete de explorare, de descoperire a faptelor și personajelor istorice. Valoarea lor sporește cu atât mai mult, cu cât elevii participă activ la descoperirea lor. În acest sens, s-au dovedit a fi foarte eficiente excursiile în locurile cu semnificație istorică, vizitele la muzee istorice, îngrijirea monumentelor istorice din localitatea natală, realizarea unor colecții de obiecte, organizarea unui “colț istoric” unde vor fi expuse materialele legate de istoria locală.

Activitățile extrașcolare prin intermediul cărora elevii din ciclul primar sau gimnazial sunt familiarizați cu trecutul comunității, se concretizează în mai multe forme: excursii, vizite, concursuri, ani-

положительного отношения к обучению, дисциплине, поведению.

И последнее, но не менее важное: через знание прошлого и восприятие элементов местной и родной истории мы формируем у учащихся уважительное отношение к материальным и духовным ценностям, унаследованным от предыдущих поколений. Как сказал историк Николае Йорга, истинные чувства к родине и народу рождаются только через познание замечательных мест родного края, поэтому: «...поставьте детей перед памятниками, в которых заложена история, и тогда история нашего народа перестанет быть ремеслом, которое сегодня надо выучить наизусть, а завтра должно быть забыто, а станет элементом силы и инициативы в душе каждого из них”¹

Способы оценивания элементов местной истории. Использование краеведения может осуществляться как на уроках истории, так и через внеклассные образовательные мероприятия. Второй случай, на который мы ссылаемся ниже, может быть достигнут двумя способами:

- непосредственное знание событий, личностей, исторических процессов через внеклассные мероприятия, такие как документальные экскурсии, посещение музеев, археологических памятников, которые запрашивают определенные знания по истории;
- закрепление и систематизация знаний, полученных на уроках истории или из других источников, путем индивидуального или группового экспериментирования в исторических конкурсах и других образовательных и культурных мероприятиях.

Таким образом данные краеведческой истории, не будучи предоставлены отдельно, призваны проиллюстрировать, придать краску историческим фактам, сделать доступным понимание национальной и местной истории, пробудить интерес и любопытство учащихся к истории региона/территории на которой мы живем. Используя эти элементы краеведения в различных видах деятельности, мы помогаем учащимся усвоить фундаментальные понятия

1 Nicolae Iorga. Pagini alese. Ed. Ion Creangă, București, 1985.

1 Nicolae Iorga. Pagini alese. Ed. Ion Creangă, București, 1985.

versările unor evenimente din istoria locală, confecționarea unor mijloace de învățământ, amenajarea colțului muzeistic de istorie locală, întâlnirile cu veteranii de război, organizarea unor serbări cu tematică istorică ș.a.

Aceste activități de educație informală vin să completeze ceea ce au studiat elevii în cadrul orelor de curs, dezvoltă competente din zonele de interes ale elevilor, cultivă talentele acestora pentru anumite domenii, oferă ocazii de aprofundare a culturii generale, de formare a trăsăturilor pozitive de caracter, a sentimentelor și convingerilor patriotice, folosesc în mod eficient și plăcut timpul lor liber.

Antrenarea elevilor în acumularea și selecția unor izvoare de istorie locală (interviuri, poze, agende, caiete de memorii ș.a.) și în amenajarea colțului de istorie locală din școală, contribuie la dezvoltarea interesului acestora pentru cunoașterea istoriei. Astfel, elevii adună, selectează, ordonează, inventariază și păstrează mărturiile de istorie locală, realizând expoziții permanente sau organizate pe o anumită perioadă, cu diferite tematici, de ex.: „Anii de școală de ieri și de azi”, „Portul popular”, „Amintiri din război” etc. Aceste materiale cu valoare istorică sunt folosite în cadrul lecțiilor de istorie de elevi și profesori, iar satisfacția muncii este și mai mare atunci când acestea rămân în dotarea școlii și vor putea fi utilizate și de generațiile ce vor urma.

Întâlnirile cu veterani de război, cu autori ai unor lucrări de istorie de prestigiu sau cu scriitori care s-au inspirat în operele lor din istoria patriei, au o influență importantă asupra elevilor noștri. Prezența invitaților în mijlocul elevilor și cunoașterea directă, prin mărturiile lor, a creației acestora constituie surse de mare forță cognitivă și afectivă din care elevii pot desprinde pilde de reflecție, dar și modele de muncă susținută, dăruire, exemple demne de urmat.

De asemenea, concursurile de istorie sunt forme de completare, de îmbogățire, de aprofundare și de consolidare a cunoștințelor de istorie locală. O particularitate a concursurilor este aceea că ele se pot organiza pe baza parcurgerii unei minime bibliografii privind istoria locală sau pe tematici de studiu care trezesc curiozitatea și interesul elevilor. La ele participă elevii cei mai pregătiți, cu chemare spre cunoașterea și înțelegerea faptelor istorice. În alegerea temelor pentru concurs se are în vedere ca ele să pornească de la o motivație de înaltă valoare civică. Acestea trebuie să fie consacrate cunoașterii, consolidării și aprofundării,

истории и выработать отношение уважения к материальным и духовным ценностям, унаследованными от предков.

В то же время элементы краеведения развивают любознательность учащихся, вовлекая их в конкретные действия по поиску и открытию исторических фактов и цифр. Их ценность возрастает, когда ученики активно участвуют в их открытии. В этом отношении очень эффективными оказались экскурсии по местам исторического значения, посещение исторических музеев, уход за историческими памятниками в населенном пункте, создание коллекций артефактов, организация «исторического уголка», где будут представлены материалы, связанные с местной историей.

Внеклассные мероприятия по ознакомлению учащихся начальной и средней школы с прошлым сообщества принимает различные формы: экскурсии, визиты, конкурсы, юбилей краеведческих событий, изготовление учебных пособий, создание уголка краеведческого музея, встречи с ветеранами войны, организация вечеров на историческую тематику и т.д.

Эти неформальные образовательные мероприятия дополняют то, что учащиеся изучили на занятиях, развивают навыки в интересующих учащихся областях, культивируют их таланты в определенных областях, дают возможность углубить общую культуру, сформировать положительные черты характера, патриотические чувства и убеждения, использовать свое свободное время эффективно и приятно.

Обучение учащихся накоплению и отбору краеведческих источников (интервью, фотографии, дневники, воспоминания и др.) и организация краеведческого уголка в школе способствует развитию интереса к познанию истории. Так, учащиеся собирают, отбирают, упорядочивают, описывают и хранят свидетельства краеведения, устраивая постоянные выставки или организуя их на определенный период, с различной тематикой, например: «Школьные годы вчера и сегодня», «Народный костюм», «Воспоминания о войне» и др.

Эти исторически ценные материалы используются на уроках истории учениками и учителями и удовлетворение от работы становится еще больше, когда они остаются в коллекции школы и могут быть использованы

cinstirii unor evenimente sau personalități istorice, care au puternice efecte pe plan emoțional, contribuind la dezvoltarea sentimentelor patriotice.

Repere privind respectarea raportului dintre istorie ca știință și istorie ca disciplină de învățământ. Istoria, ca disciplină de învățământ, prezintă în conținutul său faptele și fenomenele selectate de știința istorică, dar și teorii cu valoare formativă, structurate judicios pe o problematică bine delimitată: mediu, demografie, economie, societate, politică, religie, cultură, mentalități. În activitatea didactică, profesorul operează cu noțiuni, concepte delimitate prin arii și experiențe de învățare, aplică atât aspectul calitativ, cât și cel cantitativ al acestor cerințe.

Sub raport calitativ, problema cea mai importantă o reprezintă selectarea de fapte sau evenimente care au o conotație evidentă în procesul devenirii istorice. Din acest punct de vedere, profesorul va insista pe evenimente majore recunoscute de cercetarea istoriografică; informațiile prezentate de profesor trebuie să se bazeze pe izvoarele istorice și alte mărturii analizate critic, care îi ajută pe elevi să conștientizeze sentimentul adevărului și al certitudinii că faptele prezentate au avut loc cu adevărat. Datele istorice, faptele și evenimentele trebuie să fie prelucrate de elevi într-o formă participativă, demonstrativă, în perspectiva optimizării unui învățământ formativ.

Din punct de vedere cantitativ, ținând cont de volumul mare al informației istorice, acesta trebuie restrâns la un nivel optim cantitativ pe baza principiului "non multa sed multum", accesibil elevilor în dependență de nivel și de capacitățile și ritmul lor de muncă; este preferabil să oferim elevilor un volum mic de informație, dar care să cuprindă cunoștințe clare, esențiale, date pilon ale arhitecturii lecției pe care să le descopere prin efort propriu și să le studieze mai profund, la nivelul reflecției.

Elaborarea conținutului activității de învățare trebuie să fie în concordanță cu obiectivele informaționale și formative și noțiunile care urmează să se formeze și cu care să opereze elevii, asigurându-se astfel o interdependență și unitate între cunoaștere, trăire, acțiune. Această activitate revine profesorului de istorie, care trebuie să selecteze conținutul esențial ce trebuie învățat, acest conținut să fie adaptat la obiective și prezentat pe înțelesul elevilor. În acest sens, Gh. Tănăsă atrage atenția, că elaborarea conținutului lecției reprezintă una din cele mai importante sarcini ale profesorului și mai delicată, deoarece practica a dovedit

будущими поколениями.

Встречи с ветеранами войны, авторами престижных исторических трудов или писателями, которые в своих произведениях черпали вдохновение из истории нашей страны, оказывают важное влияние на наших учеников. Присутствие гостей среди учеников и непосредственное знакомство через их свидетельства с их творчеством являются источниками огромной познавательной и эмоциональной силы, из которых ученики могут извлечь уроки для размышления, а также образцы систематического труда, преданности любому делу – примеры достойные подражания.

Исторические конкурсы - это также способ дополнить, обогатить, углубить и закрепить знания по местной истории. Особенностью конкурсов является то, что они могут быть организованы на основе минимальной библиографии по краеведению или по темам исследований, вызывающим любопытство и интерес учащихся. В нем принимают участие наиболее подготовленные ученики с желанием знать и понимать исторические факты. При выборе тем для конкурса учитывается, что в их основе должна лежать мотивация, имеющая высокую гражданскую ценность. Они должны быть посвящены познанию, закреплению и углублению знаний, чествованию исторических событий или личностей, которые оказывают сильное эмоциональное воздействие, способствуя развитию патриотических чувств.

Ориентиры для соблюдения взаимосвязи между историей как наука и историей как учебная дисциплина. История, как учебная дисциплина, представляет в своем содержании факты и явления, отобранные исторической наукой, а также теории, имеющие формирующее значение, разумно структурированные по четко определенному предмету: окружающая среда, демография, экономика, общество, политика, религия, культура, менталитет. В процессе преподавания учитель работает с понятиями и концепциями, определенными областями обучения и опытом, применяя как качественные, так и количественные аспекты этих требований.

В качественном плане наиболее важным вопросом является отбор фактов или событий, которые имеют очевидный подтекст в процессе исторического развития. С этой точки зрения учитель будет настаивать на крупных

că se pot comite greșeli, cum ar fi : confundarea rezultatelor educației scontate (ce trebuie să știe sau ce trebuie să știe să facă elevul la sfârșitul unei lecții) cu conținutul învățării; selectarea unui conținut de învățământ nepotrivit "structurat" cu obiectivul operațional urmărit. Pentru a evita astfel de greșeli se impune:

- stabilirea câmpului de informații, priceperi, deprinderi la care se referă obiectivul operațional;
- întocmirea unei liste complete de informații, teme, probleme, subiecte care au legătură directă cu obiectivul stabilit.²

Selectarea din această listă a acelor informații, probleme, subiecte ce contribuie la realizarea, în mod esențial, la realizarea obiectivului stabilit; pentru orice obiectiv informațional se alege prioritar conținutul informațional (cunoștințe, informații); pentru orice obiectiv formativ (ce trebuie să știe să facă elevul) selectăm un conținut formativ (priceperi, deprinderi, abilități, capacități etc.). Prin intermediul acestor, vom forma la elevi:

- Atitudini și capacități spirituale;
- Priceperi și obișnuințe;
- Cunoștințe; deplasând centrul de greutate pe un învățământ istoric formativ-instructiv.

Totodată, explicând aspectele cele mai importante dintr-o lecție, profesorul de istorie trebuie să prezinte faptele și evenimentele istorice din perspectiva cauzalității, antecedentelor, legăturilor și urmările lor în strânsă legătură cu spațiul istoric și cu împrejurările epocii în care s-au petrecut evenimentele.

Pentru desfășurarea optimă a procesului instructiv-educativ se impune prelucrarea și adecvarea conținutului lecției la particularitățile psihice, de vârstă și intelectuale ale clasei de elevi ca grup sau la nivelul unor elevi în parte, cei cu ritm lent la învățatură, sau cei capabili de înalte performanțe.

În același timp, istoria este un obiect de învățământ multidisciplinar, care contribuie eficient la formarea sistemului de noțiuni istorice. Informațiile istorice se întrepătrund cu cele literare, economice, geografice, filosofice, civice, absolut necesare pentru fixarea evenimentelor în spațiu și timp. Integrarea elementelor de istorie locală în istoria națională și a acesteia în istoria universală este necesară pentru a spori forța de convingere a

событиях, признанных историографическими исследованиями; информация, представленная учителем, должна быть основана на исторических источниках и других критически проанализированных свидетельствах, что поможет ученикам развить чувство правды и уверенности в том, что представленные факты действительно имели место. Исторические данные, факты и события должны обрабатываться учащимися в партисипативной, наглядной форме, с целью оптимизации формирующего обучения.

С количественной точки зрения, учитывая большой объем исторической информации, она должна быть ограничена оптимальным количественным уровнем, основанным на принципе «non multa sed multum», доступным для учащихся в зависимости от их уровня и их способностей и темпа работы; предпочтительнее предоставить учащимся небольшой объем информации, но содержащий четкие, необходимые знания, опорные данные структуры урока, которые они могут открыть для себя собственными усилиями и изучить более глубоко, на уровне размышлений.

Разработка содержания учебной деятельности должна соответствовать информационным и формирующим целям, а также понятиям, которые необходимо сформировать и которыми будут оперировать учащиеся, обеспечивая тем самым взаимозависимость и единство знаний, опыта и действий. Эта задача возлагается на учителя истории, который должен выбрать основное содержание для преподавания, и это содержание должно быть адаптировано к целям и представлено таким образом, чтобы оно имело смысл для учеников. В связи с этим, Г. Тэнасэ отмечает, что разработка содержания урока - одна из самых важных и деликатных задач учителя, поскольку практика показывает, что могут быть допущены такие ошибки, как: смешение ожидаемых образовательных результатов (что ученик должен знать или уметь в конце урока) с содержанием обучения; выбор содержания обучения, которое не "структурировано" в соответствии с поставленной оперативной целью. Чтобы избежать таких ошибок, необходимо:

- установить область информации, навыков, умений, к которой относится оперативная задача;
- составление полного списка ин-

2 Gh.Tănasă. *Metodica predării-învățării istoriei în școală*. București, 1996.

cunoștințelor de baza ale lecției și pentru cunoașterea istoriei comunității natale.

Tehnici didactice utilizate în procesul de studiere a istoriei locale. Pentru organizarea activităților de învățare activă a istoriei locale, profesorul poate utiliza o diversitate de instrumente didactice.

Tehnicile didactice cuprind un ansamblu de **metode, procedee și mijloace**³ folosite în scopul realizării obiectivelor instructiv-educative și sunt componente ale stilului de muncă al profesorului și elevului. În activitatea didactică se pot întâlni tehnici de instruire sau de autoinstruire, tehnici de verificare și evaluare a cunoștințelor, priceperilor și deprinderilor ș.a.

Prin urmare, tehnologia didactică vizează nu numai "resursele" activate, unele ipostaze de mass-media, aparatura tehnică, ci toate acestea împreună, raportate la conținuturi, strategii didactice, procedee de evaluare sau autoevaluare. Se impune, așadar, ca profesorul să realizeze o îmbinare fericită a mijloacelor materiale și a procedurilor acționale la situația de învățare, deoarece nu atât inovațiile și perfecționările în sine aduc o creștere a eficienței și a randamentului școlar, cât mai ales modul de corelare și valorificare a acestor componente.

În sensul menționat, Miron Ionescu și Vasile Chiș propun ca definire a tehnologiei didactice "o parte din așa zisele media"⁴ apărute ca urmare a diversificării mijloacelor de comunicare, cum ar fi: radioul, filmele, aparatele de proiecție, elementele de hardware și software ș.a. Fără îndoială, că tehnologia didactică trece dincolo de mijloacele tehnice, care puse în prim plan, ar putea limita sfera conceptului. Prin urmare, se impune a se face o corelație din punct de vedere funcțional între acele opinii asupra tehnologiei educaționale: *prima*, care se refera la **mijloacele tehnice**, iar *a doua*, care se referă la **materialele necesare învățării**. Ca urmare, se impune să remarcăm, că în interiorul concepției de tehnologie didactică s-au constituit două subdiviziuni: a) **metodologia activității didactice** și b) **mijloacele de învățământ**.

Metodologia didactică este un concept care

formații, тем, вопросов, предметов, непосредственно связанных с поставленной целью.²

Выбор из этого списка тех сведений, вопросов, тем, которые вносят существенный вклад в достижение поставленной цели; для любой информационной цели мы выбираем информационное содержание (знания, информацию) в качестве приоритетного; для любой формирующей цели (что обучающийся должен уметь делать) мы выбираем формирующее содержание (навыки, умения, способности, возможности и т.д.). С их помощью мы обучаем учеников:

- Отношения и способности;
- Навыки и привычки;
- Знания; смещение акцента на формирующе-инструктивное историческое образование.

В то же время, объясняя наиболее важные аспекты урока, учитель истории должен представлять исторические факты и события с точки зрения их причинности, предшествования, связей и последствий в тесной связи с историческим пространством и обстоятельствами эпохи, в которой происходили события.

Для оптимизации образовательного процесса содержание урока должно быть адаптировано к психическим, возрастным и интеллектуальным особенностям класса как группы или к уровню отдельных учеников, тех, кто учится медленнее, или тех, кто способен на высокие результаты.

В то же время история является мультидисциплинарным учебным предметом, что эффективно способствует формированию системы исторических понятий. Историческая информация переплетается с литературной, экономической, географической, философской и гражданской информацией, которая абсолютно необходима для фиксации событий в пространстве и времени. Интеграция элементов местной истории в национальную историю и национальной истории во всемирную историю необходима для повышения убедительности базовых знаний урока и знаний истории родного сообщества.

Дидактические техники преподавания, используемые в процессе изучения краеведения. Учитель может использовать

- 2 Г. Тэнасэ Методология преподавание истории в школе. Бухарест, 1996.

3 Constantin Cucos, *Tehnologia procesului instructiv-educativ*, Iași, 1995.

4 Miron Ionescu, Vasile Chiș, *Strategii de predare și învățare*, Editura Științifică, București, 1992.

se referă la totalitatea metodelor și procedeelelor didactice utilizate în procesul predării-învățării. În sens restrâns, metodologia precizează natura, funcțiile și clasificările metodelor de învățământ și "descrie caracteristicile principale ale fiecărei metode în vederea aplicării lor la realitatea practică; profesorul va alege metoda la circumstanțele diferite ale instruirii deoarece aceeași metodă capătă conotații diferite în funcție de o serie de factori".⁵

Metodologia didactică are un caracter dinamic și deschis. Sistemul metodelor de învățământ este îmbogățit mereu datorită cercetărilor psihologice, sociologice sau pedagogiei experimentale. Potrivit acestor indicatori-cheie, fiecare lecție are ca punct de plecare o motivație definită prin obiectivele și sarcinile ce le are de îndeplinit; angajează anumiți participanți ca agenți ai acțiunii - profesorul și elevii; pune în valoare un anumit conținut, ținând cont de anumite norme; recurge la metode și mijloace de realizare a acțiunii, se încadrează într-o anumită formă de organizare didactică - individuală, pe grupe sau colectivă, urmează un anumit traseu printr-o suită de secvențe și operații; profesorul urmărește obținerea unor eficacități și eficiente maxime, a unor rezultate ce urmează să fie supuse evaluării și notării.

Pentru organizarea unei activități didactice eficiente se impune elaborarea unei metodologii adecvate; procesul de învățământ este un ansamblu de căi de instruire orientat cu prioritate spre elaborarea structurilor cognitive și operaționale noi ale elevului; esența metodei de învățământ rezultă din esența însăși a activității de învățare ca formă specifică a cunoașterii umane. Din acest punct de vedere, metoda de învățământ este o cale de acces spre cunoașterea și transformarea realității, spre însușirea culturii, științei și tehnicii, a comportamentelor umane, în general.

Totodată, metoda de învățământ este un mod de procedare prin care profesorul pune elevul într-o situație de învățare, mai mult sau mai puțin dirijată.

Raportată la procesul învățării, metoda face parte din sistemul condițiilor externe care contribuie la eficiența acesteia și impulsionează dezvoltarea celui care învață. Deoarece metoda dirijează acțiunea de predare-învățare, ea rămâne mereu subordonată acestui proces pe care îl însoțește; metoda pune în evidență o modalitate de lucru, o manieră de acțiune, sistematic și planificat, un

различные средства обучения для организации активной учебной деятельности по краеведению.

Дидактические техники включают в себя набор **методов, процедур и средств**,³ используемых для достижения учебных целей, и является компонентом стиля работы учителя и ученика. В учебной деятельности могут использоваться приемы инструктажа или самоинструктажа, приемы проверки и оценки знаний, навыков и умений и т.д.

Таким образом, технология обучения касается не только активированных „ресурсов”, некоторых носителей информации, технического оборудования, но и всех их вместе взятыми, связанных с содержанием, стратегиями обучения, процедурами оценки или самооценки. Поэтому учителям важно обеспечить успешное сочетание материальных ресурсов и процессов деятельности с учебной ситуацией, поскольку не столько инновации и усовершенствования сами по себе повышают эффективность и успеваемость школы, сколько то, как эти компоненты сочетаются и используются.

В этом смысле Мирон Ионеску и Василе Киш предлагают в качестве определения образовательной технологии «часть так называемых медиа»,⁴ возникших в результате диверсификации средств коммуникации, таких как: радио, фильмы, проекционные устройства, аппаратные и программные элементы и т.д. Несомненно, образовательная технология выходит за рамки технических средств, которые, будучи выдвинутыми на первый план, могут ограничить объем понятия. Поэтому необходимо провести функциональную связь между двумя взглядами на образовательные технологии: *первым*, который относится к **техническим средствам**, и *вторым*, который относится к **материалам, необходимым для обучения**. В результате следует отметить, что в рамках концепции образовательной технологии сложились два подраздела: а) **методология педагогической деятельности** и б) **средства обучения**.

Дидактическая методология это понятие, которое относится к совокупности методов

5 Ibidem.

3 Константин Кукош, Технология учебно-воспитательного процесса, Яссы, 1995.

4 Мирон Ионеску, Василе Киш, Стратегии преподавания и обучения, Научное издательство, Бухарест, 1992

demers programat și menținut în atenția și sub reflecția continuă a profesorului.

Prin urmare, în abordarea subiectelor de istorie locală, profesorul dispune de o varietate de metode, care asigură informarea și formarea elevilor, care constituie un mijloc de creștere a randamentului școlar și a eficienței învățării. Acestea pot fi împărțite în:

- a) **Metode de comunicare orală** - bazate pe cuvântul rostit, pe limbajul oral și care pot fi:
 - **metode expozitive** sau **afirmative** ca: expunerea, descrierea, explicația, enunțul și demonstrația logică, prelegerea, conferința, expunerea cu oponent, prelegerea-discuție, conferința-dezbateri, informarea, micro-simpozionul, instruirea prin radio și TV etc.
 - **metode interogative** (dialogate sau conversative): conversația euristică; discuții; dezbateri; discuția-dialog; consultația în grup; seminarul; seminarul-dezbateri; discuție în masă; dezbateri de tip "masă rotundă"; asaltul de idei (brainstorming); discuția dirijată; discuția liberă; colocviul etc.
 - **metode de învățare problematizată**: studiul de caz etc.
- b) **Metode de comunicare scrisă**: analiza de text; activitatea cu manualul; informarea și documentarea.
- c) **Metode de comunicare oral-vizuală**: învățarea prin emisiuni de televiziune, filme, casete audio, casete video ș.a.
- d) **Metode de comunicare la nivelul limbajului intern**: reflecția personală; experimentul mintal.

Pe de altă parte, metodele de cercetare a realității istorice se pot clasifica în două grupe principale:

- a) **Metode de cercetare directă a realității**, în care elevul ia contact nemijlocit cu obiecte din lumea înconjurătoare sau trăiește evenimente ale vieții sociale. Cele mai importante metode din această categorie sunt: observația sistematică independentă; experimentul; învățarea prin descoperire; învățarea prin modele; efectuarea de anchete; elaborarea de studii, cercetări, monografii; întocmirea de studii comparate; abordarea euristică în plan material.
- b) **Metode de cercetare indirectă a realității** - când contactul celui care învață are loc cu substitutele obiectelor și fenomenelor

и процедур преподавания, используемых в процессе преподавания-обучения. В узком смысле методология определяет природу, функции и классификацию методов обучения и «описывает основные характеристики каждого метода с целью их применения к практической реальности; преподаватель адаптирует метод к различным обстоятельствам обучения, поскольку один и тот же метод приобретает различные оттенки в зависимости от ряда факторов».⁵

Методология преподавания является динамичной и открытой. Система методов обучения постоянно обогащается психологическими, социологическими и экспериментальными педагогическими исследованиями. Согласно этим ключевым показателям, каждый урок имеет в качестве отправной точки мотивацию, определяемую целями и задачами, которые должны быть достигнуты; в нем участвуют определенные участники как агенты действия - учитель и ученики; подчеркивает определенное содержание, учитывая определенные правила; использует методы и средства для выполнения действия, вписывается в определенную форму дидактической организации - индивидуальную, групповую или коллективную, следует по определенному алгоритму через ряд последовательностей и операций; учитель стремится достичь максимальной эффективности и результативности, результаты должны быть оценены и проанализированы.

Для того чтобы организовать эффективную учебную деятельность, необходимо разработать соответствующую методику; процесс обучения - это совокупность учебных способов, ориентированных прежде всего на развитие у обучаемого новых когнитивных и операциональных структур; сущность метода обучения вытекает из самой сущности учебной деятельности как специфической формы человеческого познания. С этой точки зрения, метод обучения - это путь к познанию и преобразованию действительности, к овладению культурой, наукой и техникой и человеческим поведением в целом.

В то же время, метод обучения - это способ деятельности, при котором учитель ставит ученика в учебную ситуацию, более или менее на него направленную.

Метод является частью системы внешних

5 Ibidem.

reale: abordarea euristică (în plan mental); învățarea prin descoperire (în plan mental); demonstrația; modelarea.

Și, în final, metodele bazate pe acțiunea practică, numite **operaționale** sau **instrumentale**, se împart, la rândul lor, în două grupe:

- a) **Metode de acțiune reală:** lucrări practice; studiul de caz; lucrări de atelier; elaborarea de proiecte sau teme de cercetare; rezolvările de probleme; algoritmizarea.
- b) **Metode de acțiune simulată sau fictivă:** jocuri didactice; jocuri de simulare; jocuri de roluri (învățarea dramatizată) ș.a.

Această diversitate mare de metode instructiv-educative, activ-participative, utilizate în demersul educațional ține de măiestria și experiența didactică a profesorului de istorie, cât și de particularitățile de învățare a grupului de elevi.

Predarea - învățarea istoriei, ca disciplină de învățământ, cât și predarea istoriei locale, ca parte integrantă a acesteia, începe la clasa a IV-a, ciclul primar, când învățătorul îi induce pe elevi într-un univers inedit, cel al manifestărilor de viață ale colectivităților umane. Trecerea spre ciclul gimnazial, apoi spre cel liceal, se realizează printr-un proces de învățare continuu, care decurge ca un demers de redescoperire și reconstituire a conținutului și semnificației evenimentului istoric, la care elevul participă nu doar ca spectator, ci prin actor cu atitudine. Din aceste caracteristici rezultă un ansamblu de abilități ce trebuie formate la elevi în procesul familiarizării cu istoria:

- Perceperea și evaluarea corectă a timpului și spațiului istoric în calitate de cadru al evenimentului;
- Capacitatea elevilor de a se manifesta ca niște istorici în miniatură, învățând să citească evenimentul istoric prin grila mărturiilor mediatore despre el;
- Capacitatea de a extrage semnificațiile din materialul pe care-l învață și de a opera cu el în ordine cauzal-explicativă.

Din acest punct de vedere, în **procesul** de căutare, de cercetare și redescoperire a adevărului istoric, de elaborare a noilor cunoștințe de istorie locală și națională este foarte importantă alegerea metodelor didactice.

Un profesor experimentat va face întotdeauna recurs la **metodele active** de învățare a istoriei, deoarece acestea fac apel la capacitatea elevului de a gândi și de a acționa, de a imagina și de a crea în același timp; ele sunt și gândire și acțiune deopotrivă, asigură un antrenament intelectual ce se

condițiilor, care contribuie la eficiența procesului de învățare și stimulează dezvoltarea elevului. Deoarece metoda îndrumă acțiunea învățării, ea rămâne subordonată acestui proces, care o însoțește; metoda selectează modalitatea de lucru, modalitatea de acțiune, sistematică și planificată, abordarea, care este programată și se desfășoară în câmpul vederii profesorului și sub influența permanentă a gândirii.

Prin urmare, la lucru cu conținuturile istorice în dispoziția profesorului există metode diferite, care asigură informarea și învățarea elevilor, ceea ce reprezintă mijlocul de creștere a eficienței și eficienței învățării. Ele pot fi împărțite în:

- a) **Metodele orale de comunicare** - se bazează pe vorbire, pe limbajul oral și pot fi:
 - **explicative** sau **afirmative metode**, cum sunt: prezentarea, descrierea, explicația, logica afirmativă și demonstrația, lecția, conferința, prezentarea cu opoziție, lecția-discuție, conferința-debată, briefing, micro-simpozion, radio- și televiziune și altele.
 - **interrogative metode** (dialogice sau conversaționale): conversația didactică; discuție; discuție-dialog; discuție grup; seminar; seminar-debată; discuție masivă; dezbateri la rotundă; discuție cerebrală; discuție controlată; discuție liberă; colloquium și altele.
 - **metodele de învățare prin probleme:** învățarea prin cazuri și altele.
- b) **Metodele de comunicare scrisă:** analiza textului; lucru cu manualul; informare și documentare.
- c) **Metodele vizuale de comunicare:** învățarea cu ajutorul televiziunii, programelor, filmelor, audiocasetelor, videocasetelor și altele.
- d) **Metodele de comunicare internă:** reflecția personală; gândirea experimentului.

Din altă perspectivă, metodele de cercetare istorică pot fi împărțite în două grupuri:

- a) **Metodele de cercetare directă**

împletește strâns cu cel practic, afectiv. Metodele active sunt metode operatorii, care suscită operațiile de gândire, care favorizează dezvoltarea unui constructivism operatoriu.

Metodele active sunt *metode participative* prin excelență, sunt metode care cer angajarea efectivă proprie, trăire personală a acțiunii; acestea nu încorsetează elevul într-o rețea de expresii verbale fixe sau de reguli rigide, ci îi rezervă un rol activ în interacțiunea lui cu obiectele învățării, obligă la un maximum de activism structurile lui operațional-mintale în raport cu sarcinile de învățare în care este angajat. Metodele participative reușesc să atragă elevii la efectuarea unor studii, cercetări, activități, experiențe, creații etc., care cer un efort personal. Atractivitatea, caracterul viu, captivant și interesant al cercetării istorice generează individualizarea învățământului, fie prin activități colective sau de echipă, fie prin activități individuale, care permit autodisciplina, autogovernarea. Crearea unei ambianțe de metode active, în care elevul să lucreze cu maximum de randament, presupune o îmbinare judicioasă a studiului independent cu învățarea interdependentă, cooperativă (de echipă și de grup) absolut necesare pentru o echilibrare de ansamblu a întregii vieți școlare.

În timp ce metodele tradiționale sunt mult mai rigide și se raportează la un model depășit de educație, metodele moderne, participative, sunt mult mai flexibile, ele exprimă cerințele unui nou mod de educație, mult mai dinamic, ca reflectare a unor realități și necesități social-culturale specifice perioadei actuale.

Prin caracterul lor dinamic, activ, formativ-educativ, metodele moderne sunt subordonate în întregime formării personalității viitorului adult, creșterii eficienței la învățatură și a randamentului școlar, optimizarea întregului proces instructiv-educativ în școală.

Prin urmare, în funcție de complexitatea obiectivelor urmărite, metodele de învățământ folosite în predarea învățarea istoriei locale constituie sisteme de acțiuni care antrenează atât profesorul în acțiunea de predare, cât și elevii în activitatea de învățare.

Deși alegerea de metode de învățământ vizează ambii subiecți ai procesului de predare-învățare, profesorul și elevii, responsabilitatea principală în selecția metodelor sau procedeele didactice și a strategiei folosite, revine profesorului care trebuie să aibă competențe speciale de istorie și, totodată, atitudini psihopedagogice.

Prezentăm mai jos câteva sugestii privind

действительности, при которых учащийся вступает в непосредственный контакт с предметами окружающего мира или переживает события общественной жизни. Наиболее важными методами в этой категории являются: независимое систематическое наблюдение; эксперимент; открытое обучение; обучение путем моделирования; проведение опросов; подготовка исследований, исследование, монографий; проведение сравнительных исследований; материальный эвристический подход.

б) **Методы косвенного исследования действительности** - когда ученик контактирует с заместителями реальных предметов и явлений: эвристический подход (мысленно); обучение через открытие (мысленно); демонстрация; моделирование.

И, наконец, методы, основанные на практических действиях, называемые оперативными или инструментальными, сами делятся на две группы:

а) **методы реального действия:** практические работы; кейс-стади; воркшопы; разработка темы проекта или исследования; решение задач; алгоритмизация.

б) **Методы моделированного или вымышленного действия:** дидактические игры; имитационные игры; ролевые игры (драматизированное обучение) и т.д.

Такое большое разнообразие учебно-воспитательных, активно-созидательных методов, используемых в образовательном подходе, связано с мастерством и дидактическим опытом учителя истории, а также с особенностями обучения группы учащихся.

Преподавание - изучение истории, как учебной дисциплины, а также преподавание краеведения, как ее составной части, начинается с четвертого класса, начального цикла, когда учитель вводит учащихся в уникальный мир, мир жизненных проявлений человека, сообщества. Переход к гимназическому циклу, а затем к лицейскому циклу осуществляется через непрерывный процесс обучения, протекающий как процесс повторного открытия и реконструкции содержания и значения исторического события, в котором учащийся участвует не только как зритель, но и как актер, имеющий свое отношение к происходящему. Из этих ха-

aplicarea în practica didactică a metodelor de învățământ de către profesorul de istorie:

- Cunoașterea în profunzime a componentelor definitorii ale metodelor de învățământ și modalitățile folosirii acestora în procesul predării-învățării în școală, în strânsă corelație cu cercetările de specialitate, de metodică sau de psihopedagogie.
- Utilizarea adecvată și corectă a metodelor de predare-învățare a istoriei prin respectarea unor principii de bază: concordanța cu obiectivele operaționale ale lecției, adaptarea conținutului predării la particularitățile de vârstă, la particularitățile individuale ale elevului sau la specificul clasei, la natura mijloacelor de învățământ, la calitățile de pedagog și experiența și competența sa didactică.
- Evitarea folosirii excesive a formelor expunerii – povestirea, prelegerea, explicația. În acest caz, accentul actului educațional va trebui direcționat pe observațiile pedagogice, psihologice, profesorul urmărind valorificarea pozitivă a metodelor de învățământ în scopul realizării depline a obiectivelor operaționale și a conținutului istoric de învățat. Metode precum, expunerea sistematică sau conversația pot deveni active în cazul când profesorul le folosește ca punct de plecare pentru munca independentă sau când, în urma acestei munci, elevul expune concis cele studiate (cazul expunerii). Conversația capătă trăsături active în situația când elevul se implică intens în procesul învățării, când formulează întrebări pentru a se lămurii în legătură cu unele aspecte din lecție, când întreabă ceea ce nu știe din lecție.
- Eficientizarea învățării prin descoperire, modelarea, problematizarea, instruirea programată și dinamizarea povestirii, astfel încât să sporească dimensiunea activă a metodelor de învățare.
- Accentuarea laturii formativ-educative a metodelor de învățare, deoarece școala are un rol modelator în personalitatea elevilor.

Mai important decât transmiterea de cunoștințe, rămâne pentru profesor modalitatea prin care să-i învețe pe elevi care sunt tehnicile de învățare, cum să utilizeze corect și eficient metodele de învățământ și conținuturile istorice. Din această perspectivă, un rol important îl are învățarea prin descoperire, metoda prin care elevul sub îndruma-

rilor caracteristic viteză complex de abilități, care este necesar să se formeze la elevi în procesul cunoașterii cu istoria:

- Corectă percepție și evaluare a timpului și spațiului istoric;
- Capacitatea elevilor să se manifeste ca istorici în miniatură, învățându-se să citească evenimentul istoric prin intermediul mărturiilor care îl atestă;
- Capacitatea de a extrage sensul din materialul studiat și de a-l operaționaliza în mod cauzal-explicativ.

De la această perspectivă, în procesul căutării, cercetării și descoperirii noului istoric adevăr, dezvoltării noulor cunoștințe locale și naționale, selecția metodelor de învățare este foarte importantă.

Un profesor experimentat va utiliza metodele active de predare a istoriei, deoarece acestea se bazează pe abilitățile elevilor să gândească și să acționeze, să imagineze și să creeze simultan; ei simultan și gândesc, și acționează, ei asigură pregătirea intelectuală, care este strâns legată de pregătirea practică, emoțională. Metodele active – acestea sunt metodele, care stimulează operațiile gândirii, care contribuie la dezvoltarea activității operaționale.

Metodele active – acestea sunt metodele participative, care sunt metodele, care necesită participarea elevilor la activitatea de învățare; acestea sunt metodele, care necesită participarea elevilor la activitatea de învățare; acestea sunt metodele, care necesită participarea elevilor la activitatea de învățare. Metodele active – acestea sunt metodele, care stimulează operațiile gândirii, care contribuie la dezvoltarea activității operaționale. Metodele active – acestea sunt metodele, care stimulează operațiile gândirii, care contribuie la dezvoltarea activității operaționale. Metodele active – acestea sunt metodele, care stimulează operațiile gândirii, care contribuie la dezvoltarea activității operaționale.

rea profesorului ajunge la elementele constitutive ale informației, reușind în felul acesta să-și definească noțiunile sau concepțiile ce îi sunt cerute de profesor; prin aceste procedee profesorul stimulează autoinstruirea și autoeducarea permanentă a elevului.

Utilizarea metodelor moderne, activ-participative în predarea-învățarea istoriei locale trebuie să asigure o îmbinare judicioasă, între munca individuală a elevilor cu activitatea pe grupe sau cu activitatea colectivului clasei.

ACTIVITĂȚILE EXTRACURRICULARE ÎN PERIOADA SOVIETICĂ. STUDIU DE CAZ

În cele ce urmează propunem un exemplu de studiu de caz, care poate fi realizat atât în timpul orelor de istorie la clasa a IX-a, cât și înafara lor, la clasele gimnaziale. Proiectul are ca subiect de cercetare **activitățile extracurriculare din perioada sovietică** și poate fi proiectat și desfășurat prin metoda comparativă *trecut-prezent*.

Studierea istoriei locale are un rol deosebit de important în formarea identității personale și sociale, iar învățarea bazată pe proiect permite stimularea curiozității și asigură creșterea performanței de învățare a elevului. Proiectul este o metodă activ participativă, care permite transferul de cunoștințe, deprinderi, capacități, facilitează abordările interdisciplinare și consolidează abilitățile sociale ale elevilor.

Pentru a putea valorifica just din punct de vedere educativ elementele de istorie locală, activitatea mi-am împărțit-o în următoarele etape:

- cunoașterea izvoarelor, care vorbesc despre perioada sovietică, cu preponderență în zona de sud a RSSM – orașul Cahul (documente, fotografii de epocă, obiecte cu caracter local, aspecte locale oglindite în literatura etc.);
- vizitarea martorilor perioadei (bunici, părinți, alte rude, vecini ș.a.) discutarea cu ei, înregistrarea mesajelor, interviurilor, textelor;
- studierea și prelucrarea materialelor adunate, selectarea fragmentelor pentru a fi folosite la lecții și alte activități.

La această lecție vom utiliza cu preponderență **metoda comparației**. Comparația este metoda didactică prin care profesorul și elevul reconstituie trecutul, la lecțiile de predare-învățare a istoriei, prin desprinderea asemănărilor și deosebirilor faptelor și proceselor istorice pe baza unor criterii științifice. Pentru o mai bună analiză și interpretare

мостоятельного обучения с взаимозависимым, совместным обучением (командным и групповым), что абсолютно необходимо для общего баланса всей школьной жизни.

В то время как традиционные методы гораздо более негибкие и относятся к устаревшей модели образования, то современные, партисипативные методы гораздо более гибкие, они выражают требования нового, более динамичного способа образования, отражающего реалии и социально-культурные потребности, характерные для текущего периода.

Благодаря своему динамичному, активному, воспитательному характеру современные методики всецело подчинены формированию личности будущего взрослого, повышению эффективности обучения и школьной успеваемости, оптимизации всего учебно-воспитательного процесса в школе.

Поэтому, в зависимости от сложности поставленных целей, методы обучения, используемые в преподавании краеведения, представляют собой системы действий, которые вовлекают как учителя, так и учащихся в учебную деятельность.

Хотя выбор методов обучения касается обоих субъектов процесса преподавания: учителя и учеников, основная ответственность в выборе методов или процедур обучения и используемой стратегии лежит на учителе, который должен обладать специальными навыками.

Ниже приведены некоторые примеры по применению методов обучения учителем истории в практике преподавания:

Глубокое знание определяющих компонентов методов обучения и их использование в процессе преподавания и обучения в школе, в тесной взаимосвязи со специальными, методическими или психолого-педагогическими исследованиями.

Адекватное и правильное использование методов преподавания и изучения истории путем соблюдения некоторых основных принципов: соответствие оперативным целям урока, адаптация содержания обучения к возрастным особенностям, к индивидуальным особенностям ученика или к специфике класса, к характеру средств обучения, к качествам учителя и к его/ее педагогическому опыту и компетентности.

Избегание чрезмерного использования форм изложения – рассказ, лекция, объясне-

a faptelor istorice, vom aplica tipul de **comparație succesivă**, adică, în compararea progresivă a etapelor aceluiasi proces istoric sau a diferitelor noțiuni de același fel (în cazul nostru, activitățile extracurriculare), care s-au succedat pe scara timpului din perioada sovietică (anii 80-90 ai secolului al XX-lea) – până în prezent.

Pregătirea pentru oră. Elevii vor avea ca temă pentru acasă să discute cu părinții, sau bunei pentru a afla despre copilăria pe care au trăit-o, despre perioada de școală. Totodată, vor fi rugați să aducă la lecție fotografii, obiecte de epocă.

Desfășurarea orei. Din timp, pe tablă sunt acroșate câte un cuvânt auzit de la părinți/ bunei pe care aceștia îl asociază cu copilăria pe care au avut-o, cu anii de școală, iar în prezent, aceste cuvinte nu mai sunt folosite (prin metoda excluderii, cuvintele apar o singură dată pe tablă, de exemplu: *Octombrel, paradă, zarnița, cravată, uniformă, Lenin, insignă etc.*).

Captarea atenției:

Motto: "Între clepsidră și timp, există o mare diferență;

Clepsidra o poți întoarce, dar timpul - niciodată. "

Elevilor li se prezintă o clepsidră, propunându-le să intuiască aproximativ în cât timp se scurge nisipul (o oră).

Exact o oră va dura activitatea de astăzi.

Activitatea nr. 1: "Centre concentrice". În primul minut de scurgere al nisipului discutați cu colegul din față despre relevanța copilăriei voastre.

După scurgerea primului minut (elevii cercului din interior fac trei pași spre stânga), continuați discuția cu colegul pe care îl aveți în față referitor la copilăria generațiilor precedente în istorie (părinți/ bunici/ străbunici).

Împreună cu elevii formulăm concluzia.

ние. В этом случае акцент образовательного акта должен быть направлен на педагогические, психологические наблюдения, при этом учитель стремится к позитивному использованию методов обучения для полного достижения оперативных целей и исторического содержания, подлежащего усвоению. Такие методы, как систематическое изложение или беседа, могут стать активными, когда учитель использует их в качестве исходного пункта для самостоятельной работы или когда в результате этой работы ученик кратко объясняет изученное (случай изложения). Разговор становится активным, когда ученик интенсивно вовлечен в процесс обучения, когда он задает вопросы, чтобы прояснить некоторые аспекты урока, когда он спрашивает о том, чего он не знает из урока.

Повышение эффективности обучения с помощью открытий, моделирования, постановки вопросов, программированного обучения и динамического повествования для усиления активного измрения методов обучения.

Подчеркивание формирующе-воспитательной стороны методов обучения, поскольку школа играет формирующую роль в личности учеников.

Более важным, чем передача знаний, является то, как преподаватель обучает учеников технике обучения, как правильно и эффективно использовать методы преподавания и историческое содержание. С этой точки зрения важную роль играет обучение через открытие - метод, с помощью которого ученик под руководством учителя добирается до составных элементов информации, добиваясь таким образом определения понятий или концепций, требуемых от него учителем; с помощью этих процедур учитель стимулирует самообразование ученика и его постоянное самовоспитание.

Использование современных методов активного участия в преподавании и изучении краеведения должно обеспечивать разумное сочетание индивидуальной работы учащихся с групповой работой или работой класса в целом.

Внеклассные мероприятия в советском период. Практический пример (кейс стади)

Ниже приводится пример тематического исследования, которое можно проводить как на уроках истории в 9 классе, так и во время внеклассных мероприятий в гимназии. Проект имеет в качестве темы исследования внеклассную работу в советский период и может быть

Activitatea nr. 2. Elevilor li se propun sarcini de lucru în grup.

Grupul reporterilor: Studiați informația și prezentați-o în cadrul unei emisiuni televizate. Denumiți emisiunea.

Grupul cercetătorilor: Folosind informația și fotografiile de familie, studiați și pregătiți o relatare a personalităților marcante din perioada URSS. Prezentați-o și colegilor.

Grupul arhitecților: Folosind planul vechi al orașului Cahul, găsiți locuri importante ale orașului, indicați-le pe plan. Cercetați planul orașului, și cu ajutorul pozelor în miniatură, indicați cele mai importante locuri.

Grupul plasticienilor: Cum vă imaginați copilăria, anii de școală ai copiilor sau a nepoților voștri? Propuneți propriile idei prin desen/modelare.

La activitate este invitată o persoană apropiată copiilor (părinte, bunic etc.), care și-a trăit copilăria în timpul URSS, care va acorda elevilor un interviu despre copilăria sa, despre anii de școală, despre activitățile educative la care acesta a participat. (Copiii din timp sunt învățați cum se realizează un interviu).

Activitatea nr. 3. "Descoperă obiectul din cutie".

În cutii sunt ascunse: uniforma școlară din perioada sovietică, insigna, cravată, carnet de amintiri sau alte obiecte vechi. Prin întrebări elevii descoperă care sunt lucrurile puse în cutie.

Foto 1. Model de uniformă școlară din perioada sovietică

Foto 2. Modele de insigne de octombrel

разработан и выполнен с использованием сравнительного метода «прошлое-настоящее».

Изучение местной истории играет особенно важную роль в формировании личной и социальной идентичности, а обучение на основе проектов позволяет стимулировать любознательность и обеспечивает повышение успеваемости ученика. Проект - это метод активного участия, который позволяет передавать знания, навыки, умения, способствует междисциплинарным подходам и укрепляет социальные навыки учеников.

Для того, чтобы иметь возможность использовать элементы краеведения я разделила свою работу на следующие этапы:

1) знание источников, которые говорят о советском периоде, в основном в южной части МССР - городе Кахул (документы, фотографии периода, местные предметы, местные аспекты, отраженные в литературе и т.д.);

2) посещение свидетелей того периода (бабушек, дедушек, родителей, других родственников, соседей и т.д.) беседы с ними, запись сообщений, интервью, текстов;

3) изучение и обработка собранного материала, отбор фрагментов для использования на уроках и в других видах деятельности. cunoașterea izvoarelor, care vorbesc despre perioada sovietică, cu preponderență în zona de sud a RSSM – orașul Cahul (documente, fotografii de epocă, obiecte cu caracter local, aspecte locale oglindite în literatura etc.);

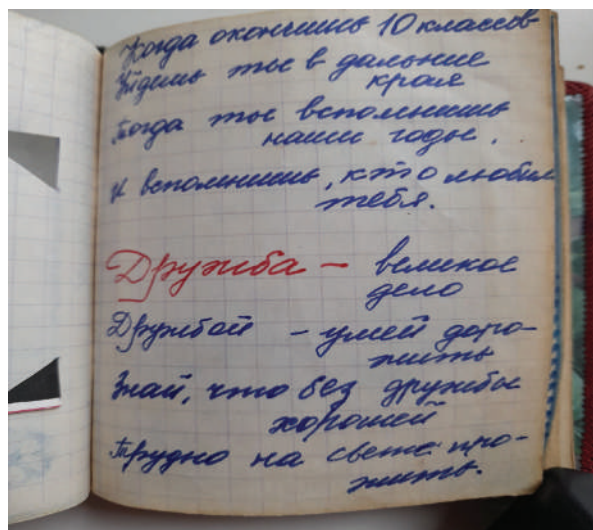
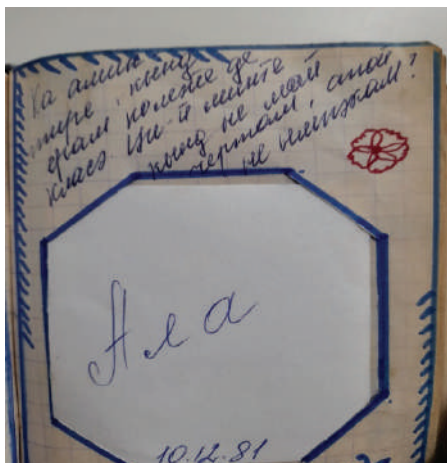
На этом уроке мы в основном будем использовать метод сравнения. Сравнение - это дидактический метод, с помощью которого учитель и ученик реконструируют прошлое на уроках преподавания и изучения истории, проводя сходства и различия между историческими фактами и процессами на основе научных критериев. Для лучшего анализа и интерпретации исторических фактов мы будем применять тип последовательного сравнения, т.е. в поступательном сопоставлении этапов одного и того же исторического процесса или различных понятий (в нашем случае, внеклассной работы), сменявших друг друга на временной шкале от советского периода (80-90-е годы XX века) - до настоящего времени.

Подготовка к занятиям. Ученики получают домашнее задание - поговорить со своими родителями, бабушками и дедушками, чтобы узнать об их детстве и о том, как они учились в школе. В то же время им будет предложено при-

Фото 3. Модели де инсигне де комсомол

Фото 4. Изображения из альбомов воспоминаний.

нести на урок фотографии, предметы периода.

Проведение урока. Время от времени на доске вычеркивается слово, услышанное от родителей/бабушек/дедушек, которое ассоциируется у них с детством и школьными годами, и эти слова больше не используются (при использовании метода исключения слова появляются на доске только один раз, например: (октябрёнок, парад, дудочка, галстук, зарница, школьная форма, Ленин, значок и т.д.).

Привлечение внимания:

"Между песочными часами и временем есть большая разница;

Вы можете повернуть песочные часы, но время - никогда.

Ученикам представляют песочные часы и просят угадать, сколько времени потребуется песку, чтобы высыпаться (один час).

Ровно один час займет сегодняшнее занятие.

Мероприятие нр. 1: "Centre concentrique".

В течении первой минуты сколько течет песок, обсудите с сидящим перед вами коллегой актуальность вашего детства.

По истечении первой минуты (учащиеся которые находятся

лицом к лицу со своим сверстником делают три шага влево) и продолжают обсуждение с сидящим перед ним коллегой, о детстве представителей предыдущих поколений (детство родителей/бабушек/дедушек/прабабушек/прадедушек).

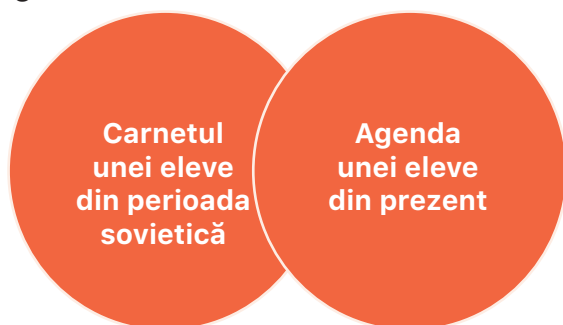
Вместе с учащимися формулируем заключение.

Мероприятие нр. 2 Ученики получают задания для групповой работы.

Группа репортеров: Занятие: изучить представленную информацию и создать телепередачу. Дайте название телепередаче.

Группа исследователей: Используя информацию и семейные фотографии, изучите и подготовьте рассказ о выдающихся личностях пери-

Pentru a afla mai multe despre aceste obiecte, fiecare elev povestește istoriile aflate de la părinți, bunici, rude. Alternativ, ar putea fi vizionate filmările, pe care le-au făcut elevii cu aceste persoane. Pentru generalizarea activității, se completează **Diagrama Wenn:**

Elevii sunt rugați să identifice asemănările și deosebirile dintre carnetul unei eleve din perioada sovietică și agenda unei eleve din prezent.

Activitatea nr. 4. Activități extracurriculare și divertismente

Elevilor li se propun mai multe poze în care sunt redată activități care erau organizate cu copiii în trecut. De exemplu: *Cercul tinerilor naturaliști*, *Cercul tinerilor tehnicieni*, *Zarnița*, muncile agricole, la paradă, careul solemn, întâlniri cu scriitori... Ei trebuie să intuiească ce activități sunt redată și cum se desfășurau. După care, li se propune un suport de către cadrul didactic (Foto mai jos).

Idei pentru proiectare activităților: În poza unde este redată „Munca în câmp” elevilor li se propune Tehnica „Masa rotundă”. În baza fotografiei vor elabora o povestire intuind despre cele redată în poză, scriind fiecare elev câte o idee. Primul elev scrie ideea sa, după care îndoaie foaia și o transmite următorului coleg. În același mod, scriu mai mulți colegi ideile lor, transmițând foaia din mână în mână, fără să vadă ce au scris colegii anterior. La sfârșit, foaia se dezdoie, iar ultimul elev care a completat - citește informația obținută.

Cadrul didactic le propune informația colectată de la persoanele în etate despre muncile școlarilor în câmp în perioada sovietică. Studiind textul, elevii observă cine dintre ei a fost mai aproape de adevăr.

Despre cercurile de dans, *Cercul tinerilor tehnicieni*, *Cercul tinerilor naturaliști* și *Zarnița*, elevii pot afla organizând cu ei tehnica „Patru colțuri”. În cele patru colțuri ale clasei sunt acroșate poze unde sunt redată unul din cele patru cercuri cu descriere. Fiecare elev alege colțul care i-ar prezenta mai mult interes. Informația pe care vrea s-o transmită profesorul despre aceste activități se află în plic, lângă fotografie. Copiii o studiază după care o prezintă și celorlalți colegi.

ода СССР. Представьте его коллегам.

Группа архитекторов: Используя старую карту г. Кахул, найдите важные места города, укажите их на карте. Изучите карту города и с помощью уменьшенных изображений укажите наиболее важные места.

Группа пластических художников: Как вы представляете себе свое детство, школьные годы ваших детей или внуков? Предлагайте свои идеи, рисуя/моделируя.

На занятие будет приглашен близкий детям человек (родитель, бабушка, дедушка и т.д.), который прожил свое детство в СССР, и даст учащимся интервью о своем детстве, школьных годах, учебных мероприятиях, в которых они участвовали. (Детей заранее обучат, как проводить интервью).

Мероприятие nr. 3. "Обнаружьте предмет в коробке".

В коробках спрятаны: школьная форма советского периода, значок, галстук, записная книжка или другие предметы советского периода. С помощью вопросов учащиеся узнают, что находится в коробке.

Фото 1. Образец школьной формы советского периода.

Фото 2. Образец значка октябрёнка

Фото 3. Образец значка комсомольца

Фото 4. Изображения из записных книжек.

Activitatea nr. 5. "Identitatea pierdută"

Nimeni nu vorbește neîntrebat, se păstrează liniștea în timp ce cadrul didactic prinde pe fruntea sau pe spatele fiecărui elev o foiță, pe care sunt scrise personalități marcante din perioada sovietică și din prezent. Elevii sunt chemați în față și rugați să formeze perechi. În perechi discută cu colegul, și adresând întrebări, află care este numele persoanei care este scris pe frunte sau pe spate. După ce au descoperit numele, pot comunica ce cunosc ei despre aceste personalități.

Foto 5. Cercul tinerilor naturaliști

Foto 6. Cercul tinerilor tehnicieni

Foto 7. Cercul de dans

Чтобы узнать больше об этих предметах, каждый ученик рассказывает истории родителей,

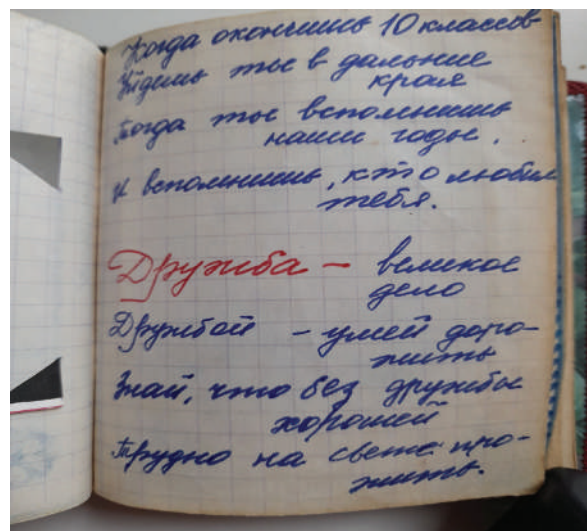
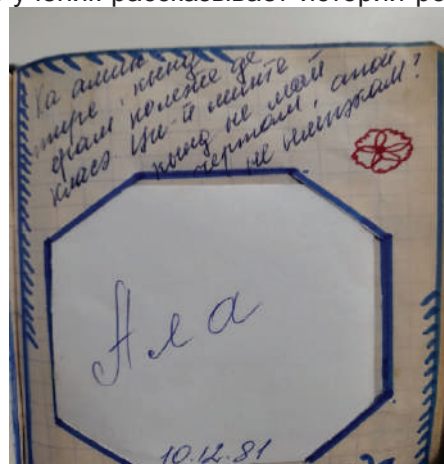

Foto 8. Activitate festivă – parada de 9 mai

Foto 9. Zarnița

Foto 10. În excursie

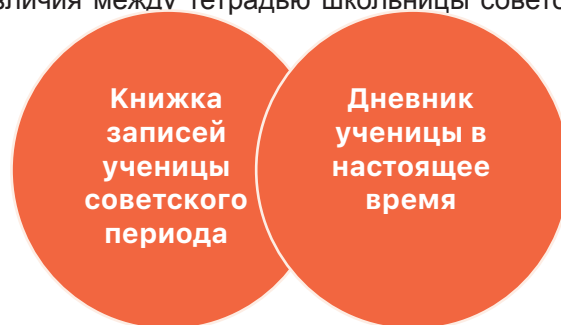

Foto 11. Muncile de câmp

бабушек и дедушек, родственников. В качестве альтернативы можно посмотреть видеоролики, которые сняли ученики. Для обобщения деятельности заполните **диаграмму Венна**:

Ученикам предлагается определить сходства и различия между тетрадью школьницы советского

периода и дневником современной школьницы.

Мероприятие нр. 4. Внеклассные мероприятия и развлечения

Ученикам предлагаются несколько фотографий, на которых изображены мероприятия, организованные с детьми в советском периоде. Например: кружок юных натуралистов, кружок юных техников, Зарница, работа на ферме, парад, торжественное шествие, встречи с писателями... Они должны понимать, какие действия изображены и как они происходили. Затем учитель предлагает свою помощь если дети затрудняются выполнить задание (см. фото ниже).

Идеи для проектирования мероприятия:

На рисунке, где показана «Работа в поле», учащимся предлагается техника «Круглый стол». На основе фотографии они составят рассказ о том, что изображено на фотографии, каждый ученик пишет свою идею. Первый ученик пишет свою идею, затем складывает лист и передает его следующему ученику. Таким же образом несколько коллег записывают свои идеи, передавая лист из рук в руки, не видя, что написали их предыдущие коллеги. В конце лист разворачивается, и последний ученик, который его заполнял, зачитывает полученную информацию.

Учитель предлагает им рассказ о работе в поле, который был собран из уст рабочих того времени. Услышав текст преподавателя, ученики узнают, кто из них был ближе с описанием и рассказом.

О танцевальных кружках, Кружке юных техников, Кружке юных натуралистов и «Зарнице» учащиеся могут узнать, участвуя в мероприятии по методике «Четыре угла». В четырех углах класса вывешиваются картинки,

Sarcină: Vizionați filmulețul din link-ul de mai jos. Cum apreciați școala sovietică?

https://www.youtube.com/watch?v=pS-jONWEOffk&t=12s&ab_channel=Moldova.org

În 1989 în RSSM erau:

↓	↓	↓
976 școli cu predare în limba română	413 școli cu predare în limba rusă	123 școli moldo-ruse

La final, pentru generalizarea activităților, elevii vor completa cele trei rubrici cu date relevante:

IAU CU MINE....

ÎMPART CU ALȚII....

ARUNC LA COȘ.....

Concluzii. Aparent independentă, activitatea de descoperire a diverselor forme de organizare a activităților extracurriculare din perioada sovietică este dirijată atent de către profesor, care are sarcina de a selecta acele cunoștințe care pot fi descoperite de elevi în așa fel încât să răspundă unor cerințe ale conținutului lecției, ale programei, ale particularităților de vârstă. Noile cunoștințe pot fi descoperite în mod direct din izvoarele istorice, manual sau alte surse de informare. Modul acesta de învățare este fundamentat pe ideea de efort, astfel că învățarea este temeinică pentru că elevul însuși a sesizat faptele, evenimentele și procesele istorice, el a văzut relațiile dintre acestea. Totodată, învățarea prin descoperire contribuie la dez-

na cărora este izvoare unul din cele patru cercuri cu descriere. Fiecare elev alege un colț, care va fi cel mai interesant pentru el. Informația, pe care profesorul dorește să o transmită despre aceste activități, este în buzunar lângă o fotografie. Copiii studiază el, apoi prezintă ei singuri colegilor lor.

Мероприятие нр. 5. "Потерянная идентичность"

Мероприятие происходит в тишине, пока учитель держит на лбу или спине каждого ученика лист бумаги, на котором написаны имена выдающихся личностей советского периода и современности. Учеников вызывают вперед и просят сформировать пары. В парах они обсуждают со своим одноклассником и, задавая вопросы, выясняют, имя какого человека написано у него на лбу или на спине. Узнав имена, они могут сообщить, что знают об этих личностях.

Фото 5. Кружок юнных натуралистов

Фото 6. Кружок юных техников

Фото 7. Танцевальный кружок

Фото 8. Праздничное мероприятие - Парад

voltarea intelectuală și la asimilarea unor tehnici de lucru ca premise ale unei educații permanente. Pentru a aplica eficient învățarea prin descoperire în studierea istoriei, profesorul trebuie să respecte unele condiții în utilizarea ei:

- descoperirea să aibă ca punct de plecare o problemă, o întrebare;
- să se desfășoare după un plan conceput de profesor;
- descoperirea să fie efectuată independent, individual sau în grupe mici, în funcție de nivelul de dezvoltare intelectuală a elevilor și de complexitatea problemei;
- rezultatele obținute de fiecare elev sau grupă de elevi vor fi consemnate de profesor pe o diagramă de progres școlar;
- rezultatele să fie analizate și sistematizate cu întreaga clasă;
- profesorul organizează și îndrumă activitatea elevilor în funcție de dificultățile problemei;
- profesorul trebuie să reflecteze din timp asupra lecțiilor sau secvențelor de lecție la care se pretează aplicarea acestei metode;
- profesorul trebuie să selecteze judicios documentele istorice, izvoarele narrative etc., în funcție de vârsta elevilor, de capacitatea lor intelectuală, de timpul afectat studierii lor în etapele lecției și mai ales de scopul urmărit prin studierea izvoarelor respective.

De asemenea, în învățarea *prin descoperire*, elevul parcurge următoarele etape metodice:

- confruntarea cu situația-problemă, etapa în care se creează disponibilitatea elevilor pentru a aborda subiectul respectiv și se declanșează comportamentul lor de explorare, căutare, cercetare;
- actul descoperirii reprezintă momentul în care elevii sesizează organizarea și corelarea datelor acumulate, le structurează și interpretează, își exersează operațiile gândirii, punând în evidență reguli, teorii etc. care constituie rezultatul descoperirii;
- verbalizarea generalizărilor presupune formularea, abstractizarea și generalizarea concluziilor desprinse din actul descoperirii;
- exersarea în ceea ce s-a descoperit reprezintă etapa finală a procesului de descoperire și constă în aplicarea în mod creator a noilor achiziții.

Un moment foarte important este faptul, că

посвящен 9 мая

Фото 9. Зарница

Фото 10. Экскурсия

Фото 11. Полевые работы

Задание: Посмотрите пожалуйста видео по

În activitatea de descoperire, elevul face apel la experiența proprie, utilizând frecvent principiul încercării și erorii și raționamentul prin analogie.

Sarcinile propuse pentru elevi pentru învățarea prin descoperire nu trebuie să necesite un număr mare de întrebări care să vizeze reproducerea unor cunoștințe de către elevi. Profesorul trebuie să distingă diferitele tipuri de întrebări (de memorie, de raționalitate, de evaluare, de creație) și să transforme întrebările "de memorie" în întrebări "de gândire", selectând faptele istorice cele mai importante, generalizând și solicitând informațiile care vizează valorile.

În concluzie, elementele de istorie locală, integrate cu pricepere în predarea-învățarea lecției de istorie, dar și în cadrul activităților extracurriculare, au o deosebită valoare educativă și de cultivarea a sentimentului patriotic. Ele oferă dovezi asupra trecutului, aduc mărturii inedite, sugerează, îi ajută pe elevi să înțeleagă trecutul, fără de care acesta ar rămâne abstract și verbal.

ссылке ниже. Как вы оцениваете советскую школу?

Ваше мнение?

https://www.youtube.com/watch?v=pSjONWEOffk&t=12s&ab_channel=Moldova.org

В 1989 в МССР было:

↓	↓	↓
976 школ с молдавским языком преподавания	413 школ с русским языком преподавания	123 молдо-русские

В конце, для обобщения деятельности, ученики заполняют разделы с соответствующими данными:

БЕРУ С СОБОЙ....

ПОДЕЛЮСЬ С ДРУГИМИ...

ПОДЕЛЮСЬ С ДРУГИМИ...

Выводы.

Изучение различных форм организации

внеклассной работы в советский период тщательно направляется учителем, и перед ним стоит задача отобрать те знания, которые могут быть полезны учащимся таким образом, чтобы соответствовать требованиям содержания урока, учебной программы, возрастным особенностям. Новые знания могут быть открыты непосредственно из исторических источников, учебников или других источников информации. Этот способ обучения основан на идее вовлечения и старания и со стороны ученика, чтобы он сам понял исторические факты, события и процессы, увидел взаимосвязи между ними. В то же время обучение через открытие способствует интеллектуальному развитию и усвоению дидактических методов, что является предпосылкой для обучения на протяжении всей жизни. Для того чтобы эффективно применять обучение через исследования, учитель должен соблюдать определенные условия его использования:

- открытие или исследование должно иметь в качестве отправной точки проблему, вопрос;
- следовать плану, разработанному учителем;
- открытие или исследование следует проводить самостоятельно, индивидуально или в небольших группах, в зависимости от уровня интеллектуального развития учеников и сложности проблемы;
- результаты, полученные каждым учеником или группой учеников, будут записываться учителем в школьную таблицу успеваемости;
- результаты анализируются и систематизируются всем классом;
- учитель организует и направляет работу учеников в зависимости от сложности проблемы;
- учитель должен заранее продумать уроки или последовательность уроков, для которых подходит этот метод;
- учитель должен выбирать исторические документы, нарративные источники и т.д. в соответствии с возрастом учеников, их интеллектуальными способностями, временем, отведенным на их изучение на этапах урока, и, прежде всего, целью изучения источников.

Кроме того, при обучении методом открытий учащийся проходит следующие методиче-

ские шаги:

- столкновение с проблемой-ситуацией, этап, на котором создается готовность учеников к изучению предмета и запускается их поведение исследования, поиска, изучения;
- открытие – это момент, когда ученики замечают взаимосвязь накопленных данных, структурируют и интерпретируют их, используют критическое мышление, выделяя правила, теории и т.д., которые являются результатом открытия;
- вербализация обобщений предполагает формулирование, абстрагирование и обобщение выводов, полученных в результате открытия;
- применение на практике того, что было выявлено, является заключительным этапом процесса и заключается в творческом применении новой информации.

Важно, что в процессе исследования учащийся опирается на свой собственный опыт, часто используя принцип проб и ошибок.

Задания, предлагаемые учащимся для обучения исследования не должны требовать большого количества вопросов, направленных на воспроизведение учащимися знаний. Учитель должен различать разные типы вопросов (на память, рациональные, оценочные, творческие) и преобразовывать «запоминающие» вопросы в «мыслительные», отбирая наиболее важные исторические факты.

В заключение следует отметить, что элементы краеведения, умело интегрированные не только в преподавание урока истории, но и во внеклассную работу, имеют особую воспитательную ценность. Они предоставляют свидетельства прошлого, дают неопубликованные свидетельства, подсказывают, помогают ученикам понять прошлое, без которого оно бы осталось абстрактным и словесным.

Represiunea politică în RSS Moldovenească după 1953

Igor CAȘU,
Lector univ. dr. Facultatea de Istorie și Filozofie,
Universitatea de Stat din Moldova

Repere teoretice și metodologice

Represiunile din perioada lui Lenin și Stalin sunt foarte cunoscute publicului larg și elevilor din școală. Mai puțin se știe despre amploarea și metodele represiunii politice sovietice în RSS Moldovenească după 1953. De aceea, ne-am propus să reconstituim unele dintre cele mai răsunătoare și reprezentative cazuri de represiune politică după moartea lui Stalin până în anii 1980. Baza documentară a materialului o constituie dosare din arhiva fostului KGB de la Chișinău, poliția politică sovietică (astăzi Serviciul de Informații și Securitate al Republicii Moldova). Am folosit de asemenea și mărturii ale celor care au suferit în urma represiunilor politice după 1953. Împreună, perspectiva oferită de documentele oficiale, coroborată cu istoria orală ne oferă posibilitatea să reconstituim cât se poate de echilibrat natura represiunii politice în ultimele patru decenii de comunism. Textul este însoțit de fotografii din dosarele KGB, bibliografie selectivă și aparat metodic.

Introducere

Represiunea politică în Uniunea Sovietică, inclusiv în RSS Moldovenească, a continuat și după moartea lui Stalin în martie 1953. Represiunea a avut o altă amploare, s-a renunțat la execuția în masă a oamenilor nevinovați, așa cum s-a întâmplat pe timpul Marii Terori din 1937-1938, la înfometarea în masă a țăranilor recalcitranti față de colectivizare și ideologia comunistă, precum și a reprezentanților altor categorii sociale considerate de regim „nesănătoase”, s-a renunțat la arestările sumare și la deportarea în masă a elementelor susceptibile reeducării comuniste sau lichidării fizice lente sau imediate. Logica represiunii în regimul comunist provenea din ideea că Partidul Unic deține cheia evoluției trecutului și soluția constru-

Политические репрессии в Молдавской ССР после 1953 года

Игорь КАШУ,
преподаватель PhD. Факультет истории и философии, Государственный университет
Молдовы

Теоретические и методологические ссылки

Репрессии времен Ленина и Сталина хорошо известны широкой общественности и учащимся школ. О масштабах и методах советских политических репрессий в Молдавской ССР после 1953 года известно меньше. Поэтому мы задались целью реконструировать некоторые наиболее яркие и показательные случаи политических репрессий после смерти Сталина вплоть до 1980-х годов. Документальной основой материала являются материалы из архива бывшего КГБ в Кишиневе, советской политической полиции (сегодня - Служба разведки и безопасности Республики Молдова). Были также использованы свидетельства тех, кто пострадал от политических репрессий после 1953 года. В совокупности, перспектива, предоставляемая официальными документами, в сочетании с устной историей позволяет нам максимально взвешенно реконструировать характер политических репрессий в последние четыре десятилетия коммунизма. Текст сопровождается фотографиями из картотеки КГБ, выборочной библиографией и методическими ссылками.

Введение

Политические репрессии в Советском Союзе, включая Молдавскую ССР, продолжались и после смерти Сталина в марте 1953 года. Но в этот период поменяли свой масштаб, Режим отказался от массовых казней невинных людей, как во время Большого террора 1937-1938 годов, массовых голоданий, тех кто не был согласен с коллективизацией и коммунистической идеологией, и представителей других социальных категорий, считавшихся режимом «нездоровыми», режим

irii unui „viitor luminos”. Cu alte cuvinte, Partidul Unic se pretindea deținătorul Adevărului Unic. Ceilalți, care nu-l recunoșteau erau percepuți de Partid drept dușmani, răuvoitori sau rătăciți și trebuiau anihilați într-un fel sau altul, fie prin teroare fizică sau psihică, fie prin deportare, înfometare, internare în lagăre speciale sau, mai târziu, în spitale psihiatrice ori impunere de a urma anumite programe de reeducare. Orice punere la îndoială a dogmelor ideologiei comuniste sovietice, orice critică la adresa unei stări de fapt (lipsa pâinii, a salamului etc. din magazine) sau exprimarea unor atitudini critice față de lideri de partid și de stat erau etichetate de regim drept manifestare de tip antisovietic și antisocial și deveneau obiect al Codului penal.

Represiune până și după 1953: deosebiri

În perioada de până la 1953, pedepsele erau foarte aspre, care afectau integritatea fizică a inculpatului, fie că era vorba de încarcerare, deportare sau, uneori, execuție fizică imediată, așa cum s-a întâmplat în timpul Marii Terori (1937-1938), dar nu numai atunci. După 1953, pedepsele sunt mai puțin aspre și mai rar aplicate, dar logica după care acționează regimul comunist sovietic este aceeași: toți „vinovații” trebuiau reeducați, ei erau percepuți drept oameni „nenormali” și erau susceptibili de a fi etichetați drept alienați mintal. Utilizarea psihiatriei în scopuri politice, după moartea lui Stalin, nu a fost un fenomen nou în URSS. Prima victimă datează din februarie 1919, când tribunalul revoluționar a condamnat-o pe lidera partidului eserilor de stânga, Maria Spiridonova, la internare într-un spital psihiatric pe o perioadă de un an. Cauza reală a internării era critica pe care și-a permis-o unicul partid coalizat cu Lenin după Revoluția din Octombrie 1917, la adresa politiciii bolșevicilor.

Hrușciov (1958) despre critica comunismului și psihiatrie

Cel care echivalează în mod explicit exprimarea unor atitudini critice la adresa comunismului ca regim politic și ideologie cu anumite dereglări psihice ale individului care le exprimă nu este altcineva decât Nikita Hrușciov. Într-o cuvântare din mai 1959, ținută în față Uniunii Scriitorilor din Uniunea Sovietică, liderul sovietic anunță o nouă metodă de a lupta cu indezirabilii și cu toți cei care nu văd cu ochi buni comunismul. El reflectează asupra a ceea ce va însemna comunismul realizat în

отказался от суммарных арестов и массовой депортации элементов, подверженных коммунистическому перевоспитанию или медленной или немедленной физической ликвидации. Логика репрессий в коммунистическом режиме вытекала из идеи о том, что в единой партии хранится ключ к эволюции прошлого и решение для построения «светлого будущего». Другими словами, одна партия претендовала на обладание единой истины. Другие, не признававшие этого, воспринимались партией как враги, злонамеренные или заблуждающиеся, и должны были быть уничтожены тем или иным способом, либо физическим или психическим террором, депортацией, голодом, госпитализацией в специальные лагеря или, позднее, в психиатрические больницы, либо принуждением к выполнению определенных программ перевоспитания. Любое сомнение в догмах советской коммунистической идеологии, любая критика положения дел (отсутствие хлеба, салями и т.д. в магазинах) или выражение критического отношения к партийным и государственным лидерам квалифицировались режимом как антисоветские и антиобщественные и попадали под действие уголовного кодекса.

Репрессии до и после 1953 года: различия

В период до 1953 года наказания были очень суровыми, затрагивали физическую неприкосновенность обвиняемого, будь то тюремное заключение, депортация или иногда немедленная физическая казнь, точно как как это произошло во время Большого террора (1937-1938 гг.), но не только тогда. После 1953 года наказания стали менее суровыми и применялись реже, но логика советского коммунистического режима осталась прежней: все «виновные» люди должны были быть перевоспитаны, они воспринимались как «ненормальные» и, скорее всего, на них поаисало клеймо как психически отчужденный. Использование психиатрии в политических целях после смерти Сталина не было новым явлением в СССР. Первая жертва относится к февралю 1919 года, когда революционный суд приговорил лидера левой шиитской партии Марию Спиридонову к году заключения в психиатрической больнице. Настоящей причиной госпитализации стала критика против политики большевиков, которую единственная

practică și ridică problema dacă vor exista crime în comunism și răspunde în felul următor:

„Unii mă pot întreba: vor exista oare crime în societatea comunistă? Personal, în calitatea mea de comunist, nu pot da garanții că nu vor exista. Crima este o abatere de la normele general acceptate de societate, adeseori provocată de dereglări ale psihicului persoanei. Pot exista maladii, dereglări psihice în societatea comunistă la anumiți indivizi? După cât se pare, pot fi. Dacă vor fi, atunci pot fi și încălcări care sunt specifice oamenilor cu un psihic anormal. Deci, nu după atitudinile acestor psihopați se va face o evaluare a societății comuniste. Acei care, invocând acest «motiv», ar apela la lupta cu comunismul, se poate spune că și astăzi sunt persoane care se luptă cu comunismul, cu ideile sale nobile, dar aceste persoane, se pare, nu sunt în ordine în ceea ce privește starea lor psihică”.

Regimul comunist sovietic împărțea perspectiva potrivit căreia puterea sovietică este cea mai progresistă din lume, numai în URSS (și în blocul de state comuniste) se respectă într-adevăr drepturile omului (în discursul oficial se folosea frazeologia „drepturile poporului muncitor”, ale „clasei muncitoare”). Cu alte cuvinte, dacă în perioada de înainte de 1953 regimul comunist sovietic nu a pregetat să folosească violența fizică ca soluție predilectă a luptei împotriva „dușmanilor de clasă” și a altor inamici potențiali sau virtuali ai regimului (care deseori coincideau cu un anumit grup etnic), după moartea lui Stalin accentul se pune mai degrabă pe „profilaxie”, decât pe reprimare. Or, preîntâmpinarea celor care exprimau atitudini sau opinii antisovietice devine mijlocul principal de control social practicat de organele de forță ale regimului sovietic, în principal KGB, dar și Ministerul de Interne deopotrivă și alte instituții ale partidului-stat.

Revolte populare și violență în timpul lui Hrușciov și Brejnev

În perioada lui Hrușciov și Brejnev s-au înregistrat nu numai exprimarea unor atitudini antisovietice sau anticomuniste, dar și o serie de revolte populare, multe dintre ele soldate cu confruntări violente între putere și populație. Mai mult, acestea au continuat și după 1985. O informație în acest sens a fost solicitată în 1988 de către Mihail Gorbaciov președintelui KGB de atunci, Victor Cebrikov. Acesta a prezentat un raport despre revoltele populare din perioada 1957-1988, potrivit

partia в коалиции с Лениным позволила себе после Октябрьской революции 1917 года.

Никита Хрущев (1958) о критике коммунизма и психиатрии

Тот, кто прямо приравнивает выражение критического отношения к коммунизму как политическому режиму и идеологии к определенным психическим расстройствам у человека который выражается по этому поводу, не кто иной, как Никита Хрущев. Выступая в мае 1959 года перед Союзом писателей Советского Союза, советский лидер объявил о новом методе борьбы с неудобными и всеми теми, кто недоброжелательно относится к коммунизму. Он размышляет о том, что будет означать коммунизм на практике, поднимает вопрос о том, будут ли в коммунизме преступления, и отвечает следующим образом:

«Некоторые могут спросить меня: будут ли преступления в коммунистическом обществе? Лично я, как коммунист, не могу гарантировать, что этого не произойдет. Преступление - это отклонение от общепринятых норм общества, часто вызванное нарушениями психики индивида. Могут ли в коммунистическом обществе быть болезни, психические расстройства у определенных людей? Очевидно, что могут быть. Если они есть, то могут быть и нарушения, характерные для людей с аномальной психикой. Поэтому не по отношению к этим психопатам можно судить о коммунистическом обществе. Тем, кто, ссылаясь на эту «причину», будет ссылаться на борьбу с коммунизмом, можно сказать, что и сегодня есть люди, которые борются с коммунизмом, с его благородными идеями, так у этих людей, похоже, не все в порядке с психикой».

Советский коммунистический режим разделял мнение, что советская власть является самой прогрессивной в мире, только в СССР (и коммунистическом блоке государств) действительно соблюдаются права человека (в официальном дискурсе использовалась фраза «права трудового народа», «рабочего класса»). Другими словами, если в период до 1953 года советский коммунистический режим не уклонялся от применения физического насилия как предпочтительного решения в борьбе с «классовыми врагами» и другими потенциальными или виртуальными врагами режима (которые часто совпадали

căruia în ultimii opt ani ai guvernării lui Hrușciiov, 1957-1964, s-au înregistrat 11 revolte populare cu participarea a 300 și mai multe persoane. În epoca lui Brejnev, pe de altă parte, adică timp de 17 ani (1964-1982), au fost semnalate numai 9 revolte populare. Se observă, prin urmare, că în epoca lui Brejnev, practic o dată la doi ani avea loc câte o revoltă populară, iar în timpul predecesorului său – în medie una pe an. Este de remarcat și faptul că apogeul revoltelor în masă pe timpul lui Brejnev coincide cu anii 1966-1968, iar între 1969 și 1977 – în plină epocă a stagnării – nu a avut loc niciuna. O altă diferență dintre cei doi lideri sovietici, Hrușciiov și Brejnev, se observă la nivelul folosirii forței armate pentru înăbușirea acestor revolte. De exemplu, în 8 din cele 11 revolte populare înregistrate pe timpul lui Hrușciiov, puterea a utilizat armele de foc împotriva protestatarilor. În timpul domniei lui Brejnev, numai în 3 din 9 cazuri – toate din 1967 – puterea a îndrăznit să folosească armele împotriva participanților la manifestările de protest în masă. Scăderea simțitoare a numărului de revolte populare în timpul lui Brejnev, în raport cu cele din perioada lui Hrușciiov, are două explicații majore. Prima se referă la faptul că Brejnev a întărit și mai mult statutul KGB-ului în sistemul represiv sovietic, în paralel cu o reabilitare parțială a lui Stalin, o tendință care s-a observat încă în ultimii ani ai lui Hrușciiov. În 1967, KGB și-a intensificat activitatea de racolare a agenților și informatorilor. Numai în acel an au fost racolați 24 952 de agenți-informatori, ceea ce constituia un spor de 15% și, totodată, de două ori mai mult decât numărul total al indezirabililor „identificați” în 1967. În total, la sfârșitul anilor 1960, în Uniunea Sovietică existau cca 166 mii de agenți-informatori pe linia KGB, un număr nu prea impunător la o populație de peste 250 de milioane. Cu toate acestea, convingerea larg răspândită printre cetățenii sovieticii potrivit căreia poliția politică este omniprezentă și omnipotentă a jucat rolul de factor de intimidare și a descurajat populația nemulțumită de a-și exprima în public atitudinile critice față de regimul comunist sovietic. O altă explicație a diminuării protestelor în masă în timpul lui Brejnev este faptul că regimul a reușit să cumpere loialitatea „majorității silențioase” prin investiții în domeniul mărfurilor de larg consum, insuficiente, dar în creștere continuă, fapt care a fost posibil nu atât datorită unor reforme din economie, cât rezervelor valutare provenite în cea mai mare parte din majorarea prețului mondial la petrol (cele două „șocuri” petroliere din 1973 și 1979).

с определенной этнической группой), то после смерти Сталина акцент был сделан на «профилактике», а не на репрессиях. Пресечение выражения антисоветских взглядов или мнений стало основным средством социального контроля со стороны силовых органов советского режима, главным образом КГБ, а также Министерства внутренних дел и других партийно-государственных учреждений.

Народные восстания и насилие при Хрущеве и Брежневе

В хрущевский и брежневский период наблюдалось не только выражение антисоветских или антикоммунистических настроений, но и ряд народных восстаний, многие из которых вылились в жестокие столкновения между властью и населением. Более того, они продолжались и после 1985 года. В 1988 году Михаил Горбачев обратился за информацией по этому вопросу к тогдашнему председателю КГБ Виктору Чебрикову. Он представил доклад о народных восстаниях 1957-1988 годов, согласно которому за последние восемь лет правления Хрущева, 1957-1964 годы, произошло 11 народных восстаний с участием 300 и более человек. С другой стороны, в брежневскую эпоху, т.е. за 17 лет (1964-1982 гг.), было зарегистрировано только 9 народных восстаний. Таким образом, видно, что во времена Брежнева народные восстания происходили практически каждые два года, а во времена его предшественника – в среднем один раз в год. Стоит также отметить, что пик массовых восстаний при Брежневе пришелся на 1966-1968 годы, в то время как с 1969 по 1977 годы – в разгар эпохи застоя – не произошло ни одного. Еще одно различие между двумя советскими лидерами, Хрущевым и Брежневым, можно увидеть в использовании вооруженной силы для подавления этих восстаний. Например, в 8 из 11 народных восстаний, зарегистрированных во времена Хрущева, правительство использовало огнестрельное оружие против протестующих. Во время правления Брежнева только в 3 из 9 случаев – все с 1967 года – правительство осмелилось применить оружие против участников массовых протестов. Заметное снижение числа народных восстаний при Брежневе по сравнению с восстаниями при Хрущеве имеет два основных объяснения. Первая

Профилактика – noua metodă de bază a KGB-ului

La mijlocul anilor 1960, regimul comunist sovietic începe să pună accent mai mult pe prevenirea protestelor în masă prin identificarea rapidă a celor care exprimau atitudini cu caracter antisovietic sau anticomunist. Această practică a fost instituționalizată în decembrie 1972 prin adoptarea Decretului (secret) al Sovietului Suprem al URSS „Despre folosirea de către organele de securitate a statului a preîntâmpinării ca metodă de acțiune profilactică”. Nu cunoaștem încă numărul total al celor supuși „profilaxiei”, dar avem date pentru anumiți ani în parte. În 1976, de exemplu, existau cca 68 de mii de persoane care au trecut „profilaxia” în URSS. Ce înseamnă mai exact „profilaxia”? Era vorba de faptul că persoanele care exprimau atitudini critice la adresa regimului erau chemate la KGB și avertizate: dacă nu vor înceta exprimarea acestor idei, data viitoare vor avea de a face cu un anchetator și vor deveni deja inculpați, după care va urma judecata și internarea în lagăr sau închisoare. În lumina celor menționate, se observă că, în ciuda unei idei adeseori vehiculate, perioada numită a dezghețului nu a însemnat o ruptură totală cu ceea ce a însemnat stalinismul. Este adevărat că eliberarea în masă a deținuților din gulaguri și a deportaților din așezările speciale a început în iunie 1953. Procesul a continuat mai ales după Congresul al 20-lea al PCUS din februarie 1956, când Nikita Hrușciov a condamnat cultul personalității. Reacțiile societății sovietice, precum și revoltele din Polonia și Ungaria din vara și toamna aceluiași an, în special contestarea rolului conducător al Partidului Unic, l-au determinat pe Hrușciov și elita sovietică să restabilească rolul organelor de represiune pentru a evita colapsul regimului. Este de remarcat în acest sens că prin comparație cu perioada stalinistă târzie, politica lui Hrușciov a fost una mai dură atât față de Biserica Ortodoxă, cât și față de numeroasele „secte”, confesiuni neoprotestante, precum iehoviștii, baptiștii, adventiștii ș.a. Au loc de asemenea proteste în masă ale muncitorilor, nemulțumiți de condițiile de muncă, de lipsa cronică a produselor alimentare și a mărfurilor de larg consum. Un exemplu grăitor în acest sens este revolta muncitorilor din Novocerkassk, pentru înăbușirea căreia Hrușciov nu ezită să folosească armata și forțele KGB, care trag în mulțime. Este de amintit și faptul că politica noului lider sovietic față de țărani este mai severă, loturile de pământ de pe lângă casă fiind reduse simțitor, lucru care era menit să întărească

связана с тем, что Брежнев еще больше укрепил статус КГБ в советской репрессивной системе, параллельно с частичной реабилитацией Сталина, тенденция, которая сохранялась и в последние годы жизни Хрущева. В 1967 году КГБ активизировал свою работу по облаве на агентов и информаторов. Только за этот год было окружено 24 952 агента-информатора, что на 15% больше, а также в два раза больше, чем общее число «выявленных» в 1967. В целом, в конце 1960-х годов в Советском Союзе насчитывалось около 166 000 информаторов КГБ – не такое уж большое число для населения численностью более 250 миллионов человек. Однако широко распространенная среди советских граждан уверенность в том, что политическая полиция вездесуща и всемогуща, действовала как устрашающий фактор и не позволяла недовольным людям публично выражать свое критическое отношение к советскому коммунистическому режиму. Другое объяснение снижения массовых протестов при Брежневе заключается в том, что режим смог купить лояльность «молчаливого большинства» за счет инвестиций в потребительские товары, которых было недостаточно, но которые постоянно росли, и которые стали возможны не столько благодаря реформам в экономике, сколько за счет валютных резервов, в основном за счет роста мировых цен на нефть (два нефтяных «шока» 1973 и 1979 г. г.).

Профилактика - новый основной метод КГБ

В середине 1960-х годов советский коммунистический режим стал уделять больше внимания предотвращению массовых протестов путем быстрого выявления тех, кто выражал антисоветские или антикоммунистические настроения. Эта практика была институционализована в декабре 1972 года с принятием (секретного) Указа Верховного Совета СССР «Об использовании органами государственной безопасности предупреждения как метода профилактического воздействия». Мы пока не знаем общего числа тех, кто подвергся «профилактике», но у нас есть данные по отдельным годам. В 1976 году, например, в СССР было около 68 тысяч человек, прошедших «профилактику». Что именно означает «профилактика»? Она заключалась в том, что людей, выражавших критическое отношение к режиму, вызывали в КГБ и предупреждали: если они не прекратят выра-

și mai mult dependența țaranului de partid și stat. Această măsură a stârnit nemulțumirea locuitorilor de la sate și a avut consecințe nefaste pentru agricultura sovietică, întrucât aceste loturi individuale produceau o importantă cantitate de produse alimentare. Nemulțumirea populației crește, mai ales că acum cetățenii sovietici înțeleg că regimul nu va mai practica represiunea în masă, ca în timpul lui Stalin.

Categorii de opozanți: indezirabili și disidenți

După 1956 asistăm la apariția unor fenomene noi în societatea sovietică în ceea ce privește modalitățile de rezistență față de regim. În primul rând, este vorba de două categorii principale de opozanți politici (pe lângă protestatarii din stradă, pe care i-am menționat mai sus). Era vorba de oameni indezirabili regimului și, mai târziu, de disidenți.

Cine erau **indezirabilii** și **disidenții**? **Indezirabilii** sunt cei care exprimă opinii mai mult sau mai puțin critice față de regim, deși în linii mari ei nu pun la îndoială existența regimului și a postulatelor esențiale ale acestuia. Ei critică mai degrabă aspecte care țin de lipsa unor produse de larg consum, de anumite comportamente ale nomenclaturii sovietice, de privilegiile de care se bucură aceștia, exprimă preferința față de anumiți lideri sovietici în detrimentul altora, se împotrivesc reabilitării unor lideri precum Stalin (actorul rus Oleg Efremov, de exemplu, în 1966), preferă o anumită vestimentație și un anumit comportament în public, uneori epatant sau, pur și simplu, au nevoia de a se diferenția de ceilalți (așa-numiții *stileaghi*, de exemplu), dar ei nu pun la îndoială fundamentele regimului și, cu atât mai mult, nu propun lichidarea acestuia. Indezirabilii nu contestă, de regulă, monopolul Partidului Unic asupra puterii sau dogmele ideologice ale comunismului. Din punct de vedere social, indezirabilii provin din diferite straturi ale societății, mai ales intelectual, dar și din muncitori, funcționari, țărani, oameni simpli, care nu neapărat erau foarte inițiați în subtilitățile ideologice ale regimului și nu erau în stare să propună o alternativă coerentă orânduirii politice sovietice. Indezirabilii își exprimă opiniile mai degrabă în mod spontan decât premeditat și nu se îngrijesc să răspândească mesajul lor în rândurile populației din motivul că ei nu au conștiința că ar deține un adevăr care trebuie cunoscut, un adevăr care ar contribui la schimbarea realității existen-

жать эти идеи, то в следующий раз предстанут перед следователем и уже станут обвиняемыми, после чего их будут судить и отправят в лагерь или тюрьму. В свете вышесказанного видно, что, несмотря на часто высказываемую идею, так называемый период «оттепели» не означал полного разрыва со сталинизмом. Действительно, массовое освобождение заключенных из ГУЛАГов и депортированных из спецпоселений началось в июне 1953 года. Этот процесс продолжился, особенно после 20-го съезда КПСС в феврале 1956 года, когда Никита Хрущев осудил культ личности. Реакция советского общества, а также восстания в Польше и Венгрии летом и осенью того же года, в частности вызов руководящей роли единой партии, заставили Хрущева и советскую элиту восстановить роль репрессивных органов, чтобы избежать краха режима. В этой связи стоит отметить, что по сравнению с поздним сталинским периодом, политика Хрущева была более жесткой как по отношению к православной церкви, так и к многочисленным «сектам», неправославным конфессиям, таким как иеховисты, баптисты, адвентисты и другие конфессии. Также происходят массовые протесты рабочих, недовольных условиями труда и хронической нехваткой продуктов питания и потребительских товаров. Ярким примером этого является восстание рабочих в Новочеркасске, для подавления которого Хрущев без колебаний использует армию и силы КГБ, стреляя в толпу. Следует также помнить, что политика нового советского лидера в отношении крестьянства была более жесткой, земельные наделы возле дома значительно сократились, что должно было еще больше укрепить зависимость крестьянина от партии и государства. Эта мера вызвала недовольство сельчан и имела негативные последствия для советского сельского хозяйства, поскольку на этих индивидуальных участках производилось значительное количество продовольствия. Народное недовольство растет, тем более что советские граждане теперь понимают, что режим больше не будет практиковать массовые репрессии, как это было при Сталине.

Категории оппонентов: неудобные лица и диссиденты (инакомыслящие, несогласные)

После 1956 года в советском обществе возникли новые явления в плане сопротивления режиму. Во-первых, существуют две основные

te. Ei nu construiesc realitatea, ci îi pun întrebări iscoditoare și acționează, dacă se poate spune așa, din instinct, fără să fie conștienți de conținutul mesajului lor sau de impactul acestuia asupra celorlalți cetățeni de rând, dar și a puterii ca atare. Indezirabilii reprezintă, cu alte cuvinte, o structură mentală.

Disidenții se deosebesc în multe privințe de indezirabili. Din punct de vedere social, ei sunt aproape întotdeauna intelectuali. Ei sunt foarte cultivați, pun la îndoială fie anumite dogme ale regimului, fie întreg sistemul comunist. Prin comparație cu indezirabilii, disidenții sunt militanți, ei doresc ca mesajul lor să fie cunoscut atât în interiorul societății sovietice, cât și în afara Uniunii Sovietice. Regimul are mai multe bătaii de cap cu ei, întrucât ei sunt de multe ori incorigibili, dificil sau imposibil de înduplecat, nu pot fi reduși la tăcere prin amenințări, șantaj sau alte forme de intimidare, mai ales cei de existența cărora se știe în Occident, precum un Soljenițîn sau Saharov în Rusia, un Havel în Cehoslovacia sau un Goma în România. În RSS Moldovenească, unicul caz documentat când o persoană care a avut probleme cu regimul a reușit să emigreze în Occident grație faptului că posturi de radio precum „Europa Liberă” au făcut cunoscută soarta acestuia este Nicolae Lupan, la începutul anilor 1970. Au fost și alții, care au trimis scrisori la „Europa Liberă”, precum Gheorghe David, chiar în anii Perestroikăi. Dar nimeni, se pare, în afară de Nicolae Lupan, nu a reușit să obțină dreptul la emigrare în Occident folosind această strategie.

Acest lucru nu înseamnă însă că nu au existat numeroase cazuri când indivizi aparte sau grupuri de cetățeni exprimau atitudini explicit antisovietice și anticomuniste sau manifestau anumite comportamente stigmatizate de regim. Din contra, au existat zeci și sute de cazuri de acest fel, așa cum stau măturie dosarele depozitului special al fostului KGB de la Chișinău, actualmente în gestiunea Serviciului de Informații și Securitate al Republicii Moldova, devenite accesibile recent.

În tema urmează o analiză care să acopere cele mai importante tipuri de represiune politică în RSSM după 1956, dar care nicidecum nu poate fi, exhaustivă, lucru care este imposibil la nivelul documentării disponibile pe moment. Vom încerca în schimb să ilustrăm câteva cazuri care pot să ne ajute să înțelegem mai bine natura repre-

категории политических оппонентов (помимо упомянутых выше уличных протестующих). Это были **неудобные режиму люди, а позднее - диссиденты.**

Кто были неудобными и диссидентами? Неудобные - это те, кто выражает мнение, более или менее критически по отношению к режиму, хотя в целом они не ставят под сомнение существование режима и его основных предпосылок. Скорее, они критикуют отсутствие определенных потребительских товаров, определенное поведение советской номенклатуры, привилегии, которыми они пользуются, выражают предпочтение одним советским лидерам перед другими, выступают против реабилитации таких лидеров, как Сталин (российский актер Олег Ефремов, например, в 1966 году), предпочитают определенную одежду и поведение на публике, порой ужасающее, или просто нуждаются в том, чтобы отличаться от других (так называемые стилиги, например), но они не ставят под сомнение основы режима и тем более не предлагают его ликвидацию. Как правило, неудобные не оспаривают монополию Единой партии над властью или идеологические догмы коммунизма. С социальной точки зрения, неудобные происходили из разных слоев общества, особенно из интеллигенции, но также из рабочих, государственных служащих, крестьян, простых людей, которые не всегда были очень посвящены в идеологические тонкости режима и не могли предложить четкую альтернативу советскому политическому порядку. Неудобные люди выражали свое мнение скорее спонтанно, чем преднамеренно, и не утруждали себя распространением своего послания среди населения, поскольку не осознавали, что у них есть правда, которую необходимо знать, правда, которая поможет изменить существующую реальность. Они не конструируют реальность, а задают пронизательные вопросы и действуют, так сказать, инстинктивно, не осознавая ни содержания своего послания, ни его влияния на простых граждан и на власть как таковую. Иными словами, неудобные - это ментальная структура.

Диссиденты во многом отличаются от неудобных лиц. В социальном плане они почти всегда интеллектуалы. Они высокообразованны, подвергают сомнению либо определенные догмы режима, либо всю коммунистическую систему. По сравнению с неудобными, диссиденты боевые, они хотят,

siunilor comuniste sub cei 5 conducători ai URSS care iau urmat lui Stalin. În ideea unei tipologizări sumare, evidențiem două categorii principale de manifestări pornind de la alt criteriu, acela care se referă la capul de acuzare, sau la obiectul criticii, contestării regimului communist. Primul se referă la atitudini sau acțiuni anticomuniste, adică acelea în care „inculpații” pun la îndoială natura regimului, fie că e vorba de contestarea liderului suprem, fie de monopolul partidului în societate sau atenționază asupra caracterului utopic al comunismului, dat fiind decalajul progresiv între discursul oficial și realitate. Al doilea tip de atitudini și acțiuni pot fi grupate în categoria anti-sovietice, care contestă hotarele sovietice, cu alte cuvinte acelea care ridică mari semne de întrebare sau contestă explicit „politica națională” sovietică, în plan lingvistic (asimilarea), economic (politica imigraționistă, politica de cadre) sau conțin apeluri la ieșirea teritoriilor Basarabiei și Bucovinei de Nord din cadrul URSS și la unirea acestora cu România. În ceea ce privește limbajul oficial utilizat de regimul sovietic, aproape niciodată nu se vorbește de atitudini și acțiuni anti-comuniste (decât foarte târziu, în perioada Perestroikăi, în sens politic, nu legal), ci de cele „nesănătoase”, „dușmănoase”, „naționaliste”, „șovine” (inclusiv la nivel normativ, juridic), toate acestea fiind acoperite de un singur cuvânt: „antisovietice”, menționat și în Codul penal. Sub ultima etichetare intrau de fapt și manifestările eminamente cu caracter „anticomunist”, de contestare a rolului dominant al PCUS, dar regimului îi convenea să le pună pe toate sub umbrela „antisovietică”, adică îndreptate împotriva statului, a rațiunii de stat.

Uniunea Democratică a Socialiștilor (UDS). Nicolae Dragoș

După moartea lui Stalin și, mai ales, în lunile care au urmat Congresului al XX -lea al PCUS, la care Hrușciov a condamnat cultul personalității lui Stalin, KGB nu face decât să înregistreze manifestările cu caracter antisovietic de teama să nu fie învinuit de stalinism. În scurt timp însă, organele poliției politice sovietice încep să persecute cetățenii „neascultători”.

De multe ori contestarea rolului partidului în societate și a ideologiei comuniste se face tacit, timid, și la nivel individual. Alteori însă, contestarea regimului communist sovietic și a monopolului PCUS

чтобы их послание было известно как внутри советского общества, так и за пределами Советского Союза. С ними у режима больше проблем, поскольку они часто неисправимы, их трудно или невозможно переубедить, их невозможно заставить замолчать угрозами, шантажом или другими формами запугивания, особенно тех, о существовании которых известно на Западе, таких как А. Солженицын или А. Сахаров в России, В. Гавел в Чехословакии или П. Гома в Румынии. В Молдавской ССР единственный документированный случай, когда человеку, имевшему проблемы с режимом, удалось эмигрировать на Запад благодаря радиостанции «Свободная Европа», сделавшим его судьбу известной, - это Николай Лупан в начале 1970-х годов. Были и другие, кто отправлял письма в «Свободную Европу», например Георге Давид, даже в годы перестройки. Но никому, кажется, кроме Николая Лупана, не удалось получить право эмигрировать на Запад, используя эту стратегию.

Однако это не означает, что не было многочисленных случаев, когда отдельные лица или группы граждан выражали явно антисоветские и антикоммунистические взгляды или демонстрировали определенное поведение, стигматизированное режимом. Напротив, таких случаев были десятки и сотни, о чем свидетельствуют недавно ставшие доступными материалы специального хранилища бывшего КГБ в Кишиневе, ныне находящегося в ведении Службы разведки и безопасности Республики Молдова.

Ниже приводится анализ, охватывающий наиболее важные виды политических репрессий в МССР после 1956 года, но он ни в коем случае не могут быть исчерпывающим, так как на данный момент это невозможно из-за отсутствия документации. Вместо этого мы попытаемся проиллюстрировать несколько случаев, которые могут помочь нам лучше понять специфику коммунистических репрессий при пяти лидерах СССР, сменивших Сталина. В идее обобщить типологию проявлений мы выделяем две основные категории, начиная с иного критерия, который относится к (главе) обвинения или объекту критики - оспариванию коммунистического режима. Первая относится к антикоммунистическим взглядам или действиям, то есть те в которых «обвиняемые» ставят под сомнение природу режима, будь то оспаривание верховного

se face la nivel de grup. Una dintre aceste grupări a fost condusă în anii 1960 de către Nicolae Dragoș, din grupul acestuia făcând parte alte cinci persoane: Nicolae Tarnavski, Ivan Cerdântev, Vasile Postolachi, Serghei Cemârtan și Nicolae Cuceoreanu. Este important de evidențiat că toți membrii acestui grup aveau o vârstă medie de cca 30 de ani, deci erau persoane care au fost socializate în sistemul sovietic, în același timp patru dintre ei, inclusiv N. Dragoș, provin din Basarabia istorică și au urmat câteva clase în școala românească de până la 1940 și în timpul războiului. Ei erau, totodată, copii ai dezghețului hrușciovist, marcați de dezvăluirile liderului sovietic la Congresul XX-lea al PCUS din februarie 1956 despre cultul personalității lui Stalin (lucru menționat explicit de către Nicolae Dragoș în instanța de judecată). După cât se pare, această organizație este prima cu caracter explicit anticomunist din perioada poststalinistă, care a activat în RSS Moldovenească, dar care a avut un anumit impact și în alte republici sovietice, precum Ucraina, Rusia și Bielorusia. Animatorul principal al grupului, Nicolae Dragoș (*FOTO N. Dragoș în arest*), s-a născut în satul Serpnevo, raionul Tarutino, regiunea Odessa, RSS Ucraineană. La momentul arestării, în data de 16 mai 1964, deținea funcția de director al școlii serale din loca-

lidera или монополию партии в обществе, или предупреждение об утопическом характере коммунизма, учитывая прогрессирующий разрыв между официальными высказываниями и реальностью. Второй тип установок и действий можно объединить в антисоветскую категорию, которые оспаривают советским границам, то есть те, которые поднимают серьезные вопросы или явно бросают вызов советской «национальной политике», языковой (ассимиляция), экономической (иммиграционная политика, кадровая политика), или содержат призывы к выходу таких территорий как Бессарабия и Северная Буковина из состава СССР и объединения с Румынией. То что касается официального языка советского режима, почти никогда не упоминаются антикоммунистические высказывания и действия (до самого позднего времени, в период перестройки, в политическом, а не юридическом смысле), а упоминаются «нездоровые», «враждебные», «националистические», «шовинистические» высказывания (в том числе на нормативном, правовом уровне), и все они охватываются одним словом «антисоветский», которое также упоминается в Уголовном кодексе. К последним относились и проявления явно «антикоммунистического» характера, оспаривающие доминирующую роль КПСС, но режим стремился поместить их все под один калпак «антисоветских», то есть направленных против государства, против государственного разума.

Демократический союз социалистов. (ДСС) Николае Драгош.

После смерти Сталина, и особенно в месяцы после XX-го съезда КПСС, на котором Хрущев осудил культ личности Сталина, КГБ только и делал, что регистрировал антисоветские демонстрации, опасаясь быть обвиненным в сталинизме. Однако вскоре советская политическая полиция начала преследовать «непокорных» граждан.

Часто опровержение роли партии и коммунистической идеологии в обществе происходит молчаливо, робко и на индивидуальном уровне. В другое время, однако, вызовы советскому коммунистическому режиму и монополии КПСС бросаются на групповом уровне. Одну из таких групп в 1960-х годах возглавлял Николае Драгош? В неё также вхо-

litate. Deși are un nume românesc, Nicolae Dragoș se identifică după naționalitate drept rus. Conform fișei biografice, el este născut în 1932, are studii superioare, este absolvent al Universității de Stat din Chișinău, Facultatea de Matematică. Este celibatar, nu este membru de partid, este supus militar, nu deține medalii sau ordine, dar nu a primit nicio avertizare sau mustrare în timpul studiilor sau la locul de muncă și nu are antecedente penale. Imediat după absolvirea facultății, predă un timp matematica la Bulboaca (cunoaște bine româna deci, întrucât școala din localitate este moldovenească), după care revine în satul de baștină, la Serpnevo, lângă Tarutino (sudul Basarabiei). Este arestat împreună cu ceilalți membri în mai 1964, și între 28 august și 19 septembrie are loc judecata la Curtea Supremă de Justiție de la Chișinău.

Alți membri ai UDS

Ceilalți membri ai grupului, în ordinea aderării la grup, sunt: Nicolae Tarnavski, născut în 1940, originar din satul Bereslavka, raionul Bobrîneț, regiunea Kirovograd, RSS Ucraineană. Este de naționalitate ucrainean, are studii medii pedagogice, până în data arestării, 19 mai 1964, lucra ca lemnar la Direcția de Reparații și Construcții ale Căilor Ferate din Kiev. Mama sa a fost executată de germani în 1944. Nu are antecedente penale, a lucrat anterior la tipografia din Tuzla (Ucraina) și apoi ca profesor de lucru manual la școala serală din satul Serpnevo, raionul Tarutino (Ucraina), aceeași școală condusă de Dragoș. De fapt, aceștia se cunoșteau cu mult înainte de stabilirea lui Tarnavski la Serpnevo și, mai mult, stabilirea în localitatea lui Dragoș este legată direct de activitatea organizației.

Al treilea membru al grupului este Ivan Cerdanțev (*FOTO N. Dragoș și I. Cerdanțev*), născut în 1938, în orașul Petropavlovsk, regiunea Severo-Kazahstansk (fosta RSS Kazahă). Este rus de naționalitate, are studii superioare incomplete, nu este membru de partid, căsătorit, până la data arestării, 19 mai 1964, era profesor de chimie la școala serală din Serpnevo – „reședința” principală a organizației. Este unicul din grup care are antecedente penale, fiind condamnat în 1957 la 10 ani de închisoare, conform Ucazului Sovietului Suprem din 4 iunie 1947 „Cu privire la furtul din averea de stat”, ucaz care a criminalizat furtul unei bucăți de pâine de cel care încerca pur și simplu să supraviețuiască foametei organizate de Stalin. Pentru comportament exemplar, este eliberat îna-

дили пять других члена: Николае Тарнавский, Иван Черданцев, Василе Постолаки, Сергей Чемартан и Николае Кучеряну. Важно отметить, что все члены этой группы имели средний возраст около 30 лет, то есть это были люди, получившие образование в советской системе, в то же время четверо из них, включая Н. Драгоша, были родом из исторической Бессарабии и посещали несколько классов в румынской школе до 1940 года и во время войны. Они также были детьми хрущевской оттепели, отмеченной откровениями советского лидера на XX-м съезде КПСС в феврале 1956 года о культе личности Сталина (о чем прямо упомянул Николае Драгош в суде). Судя по всему, именно эта организация стала первой антикоммунистической организацией в постсталинский период, которая действовала в Молдавской ССР, но также имела определенное влияние в других советских республиках, таких как Украина, Россия и Беларусь. Главный лидер группы, Николай Драгош (*ФОТО Николай Драгош в аресте*), родился в селе Серпнево Тарутинского района, Одесской области, Украинской ССР. На момент ареста 16 мая 1964 года он был директором местной вечерней школы. Хотя у него румынское

inte de termen, în 1959.

Al patrulea membru al organizației este Vasile Postolache, născut în 1934 în satul Pelenia, raionul Râșcani, etnic român, căsătorit, nu este membru de partid, are studii superioare incomplete, până în data arestului, 14 mai 1964, student în anul V la Institutul de Arte din Chișinău.

Serghei Cemârtan este al cincilea membru al grupului, născut în satul Cobâlna, raionul Rezina, etnic român, celibatar, comsomolist, studii superioare incomplete, fiind student în anul IV la Institutul de Arte din Chișinău, nu a avut muștrări în timpul studiilor. A primit o mențiune pentru activitatea exemplară în cadrul miliției populare (drujina).

Nicolae Cucereanu, al șaselea membru al organizației, este născut în 1941 în satul Mereni, raionul Anenii Noi, etnic român, căsătorit, un copil de 2 ani, comsomolist, studii superioare incomplete, în momentul arestului – student la Institutul de Arte din Chișinău.

Activitatea organizației

Activitatea organizației a început în 1962. „Ideologul” principal a fost Nicolae Dragoș, care, fiind student la Universitatea de Stat din Chișinău, Facultatea de Matematică, citește multă literatură filosofică, în particular referitor la evoluția conștiinței. După propria mărturisire, și-a creat o concepție proprie despre lume (mirovozzrenie) și despre URSS încă din 1959. Se interesează sistematic de chestiunile de ordin politic, în special de condițiile de viață ale clasei muncitoare și constată existența unor fenomene în contradicție flagrantă cu discursul promovat de oficialitățile sovietice despre ceea ce înseamnă societatea socialistă. De aici pornește și ideea sa potrivit căreia regimul politic existent în Uniunea Sovietică în perioada respectivă are nevoie de o îmbunătățire semnificativă. Pentru aceasta, consideră el, este nevoie de crearea unui nou partid politic, menit să revigoreze viața socială și să servească drept un stimulent pentru dezvoltarea conștiinței, aflată într-o situație deplorabilă la vremea aceea. Nicolae Dragoș știa despre pericolele care existau atunci când și-a început activitatea antisovietică și atragerea unor adepți care să-i împărtășească ideile și ar fi de acord să participe la răspândirea foilor volante. Cu toate acestea, el încă spera că totuși va putea să evite condamnarea sa de către regim, întrucât platforma sa politică nu ar fi fost îndrep-

imă, Nicolae Dragoș identifică pe sine după naționalitate ca rus. Conform biografinicilor, el s-a născut în 1932, are înaltă educație, a absolvit matematica la Facultatea de Matematică a Universității de Stat din Chișinău. El este singur, nu este membru al partidului, este obligat la serviciu militar, nu are medaliile și ordinele, dar nu primea recomandări și eliberări nici în timpul studiilor, nici la locul de muncă, nu este judecat. După absolvirea universității el pentru un anumit timp predă matematica la Bulboacă (deoarece bine știe limba română, așa cum școala din Moldova), și apoi s-a întors în satul natal Serpnevo sub Tarutino (sudul Bessarabiei). În mai 1964 el este arestat împreună cu alții membri, și pe 28 august până pe 19 septembrie la Curtea Supremă din Chișinău trece procesul judecătoresc.

Alți membri DSS

Alții participanți în ordine de intrare în grupă sunt: Nikolai Tarnavskii, 1940 g., din satul Berezovka, Bobrincevskii raion Kirillovogradskii oblasti, Ucrainiană RSS. După naționalitate ucrainean, are înaltă pedagogică educație, înainte de arest pe 19 mai 1964 el a lucrat ca mecanic în Kievskii ferovozni remonto-stroitelnyi upravlenii. El avea o rănită în cap de germani în 1944. Judecătoresc nu avea. În realitate ei știau unul altul dinainte de mutarea Tarnavskii în Serpnevo, și el însuși acolo are o directă relație cu activitatea organizației.

Al treilea membru al grupului - Ivan Cerdancev (FOTO Nikolai Dragoș și Ivan Cerdancev), s-a născut în 1938 în orașul Petropavlovsk, Severo-Kazahstanskii oblasti (fostă Kazahstanskii RSS). După naționalitate el rus, are înaltă educație, membru al partidului nu este, este căsătorit, înainte de arest, pe 19 mai 1964 el a lucrat ca profesor de chimie în seara școala din Serpnevo - principală «rezidență» organizației. El singurul din grupă are judecătoresc: în 1957 el a fost condamnat la 10 ani de libertate după Decretul Supremului Consiliu din 4 iunie 1947 «O lipsă de statul proprietate» - Decretul, care prevedea pedeapsa criminală pentru furtul pâinii de om, simplu încercând să supraviețuiască

tată neapărat împotriva PCUS. Din contra chiar, el credea că Partidul Comunist poate supraviețui, dar are nevoie de concurenți serioși. Dragoș credea că odată cu dezvăluirile lui Hrușciov din raportul său secret din februarie 1956, autoritatea PCUS a fost afectată într-un grad înalt. Cu toate greșelile comise anterior, partidul ar fi viabil, dar pentru asta el trebuie să recunoască existența unui nou partid, care nu era îndreptat împotriva intereselor PCUS și ale poporului. Anume aceste idei și-au propus să le răspândească prin intermediul foilor volante Dragoș și asociații săi. Prima etapă era alcătuirea unei liste cu adrese concrete de pe cuprinsul Uniunii Sovietice, din diferite orașe, apoi urma trimiterea mesajelor prin poștă. Prima persoană cu care se asociază Dragoș este Tarnavski, cu care face cunoștință în 1962 și cu care constată în scurt timp că împărtășesc aceeași concepție despre lume. Tarnavski este cel care acceptă sfatul lui Dragoș de a obține experiență în domeniul tipografic, pentru ca ulterior să poată pună pe picioare propria tipografie clandestină. Drept urmare, pleacă de la locul de muncă și se angajează la tipografia din Tuzla (centru raional din regiunea Odessa), mai întâi în calitate de ucenic, iar apoi ca muncitor calificat. După câteva luni, Tarnavski pleacă de la tipografie, unde condițiile de muncă erau foarte dificile, reușind între timp să sustragă 12 kg de litere pentru linotipuri. Imediat după concedierea de la tipografie, Dragoș îl ajută să se angajeze în calitate de profesor de lucru manual la școala serală din Serpnevo. Acum, când au pus bazele tipografiei, în iunie 1963, Tarnavski pleacă într-o călătorie în mai multe orașe sovietice pentru a aduna adrese la care să fie trimise plicurile cu mesajele organizației. Astfel, el face un turneu prin Lvov, Minsk, Leningrad, Kiev, Rostov-pe-Don și Harkov și revine cu o listă de cca 5000 de adrese. Dragoș este cel care suportă cheltuielile legate de deplasare, acordându-i 100 de ruble din salariul său de 180 de ruble, după care îi mai transferă prin poștă încă 40 de ruble. Între timp, Nicolae Dragoș îi scrie fratelui său, Vladimir, care locuia la Tuzla, și îl invită să adere la organizația pe care o conduce. Acesta nu este prea entuziasmat, nu crede în izbânda întreprinderii, dar până la urmă acceptă. În iunie 1963 pleacă la Moscova, unde încearcă să intre la Conservatorul de acolo și, între altele, să îndeplinească și misiunea de colectare a adreselor. Vladimir Dragoș vizitează astfel Moscova, Kazan și Gorki și reușește să alcătuiască o listă cu 200 de adrese.

Persoana de legătură cu cei trei studenți mol-

в организованном Сталиным голоде. За примерное поведение он был освобожден досрочно в 1959 году.

Четвертый член организации - Василе Постолаке, родился в 1934 году в селе Пеления, Рышканского района, этнический румын, женат, не член партии, образование незаконченное высшее, до даты ареста, 14 мая 1964 года, студент 5 курса Института искусств в Кишиневе.

Сергей Чемыртан - пятый член группы, родился в селе Кобыльна Резинского района, этнический румын, холост, комсомолист, образование незаконченное высшее, студент четвертого курса Кишиневского института искусств, за время учебы упреков не имел. Он получил поощрение за образцовую деятельность в народном ополчении (дружина).

Николае Кучеряну, шестой член организации, родился в 1941 году в селе Мерень района Анений Ной, этнический румын, женат, имеет 2-летнего ребенка, комсомолист, образование неоконченное высшее, на момент ареста - студент Института искусств в Кишиневе.

Деятельность организации

Работа организации началась в 1962 году. Главным «идеологом» был Николай Драгош, который, будучи студентом Государственного университета Кишинева, факультета математики, читал много философской литературы, в частности, об эволюции сознания. По его собственному признанию, он создал свою концепцию мира (мировоззрение) и СССР еще в 1959 году. Он систематически интересуется политическими вопросами, особенно условиями жизни рабочего класса, и отмечает существование неких явлений, которые находятся в серьезном противоречии с рассуждениями о том что такое социалистическое общество, которые пропагандировали советские чиновники.

Отсюда и берет начало его идея о том, что политический режим в Советском Союзе того времени нуждается в значительном улучшении. Для этого, по его мнению, необходимо создать новую политическую партию, которая оживит общественную жизнь и послужит стимулом для развития сознания, которое в то время находилось в

doveni de la Institutul de Arte din Chișinău este acest Vladimir Dragoș, fratele lui Nicolae Dragoș. Un alt membru al organizației este Boris Graciov, student la Institutul de Arte, cu care Nicolae Dragoș face cunoștință în parcul Pușkin din Chișinău (actualmente Grădina Publică „Ștefan cel Mare”) în iunie 1963. Acesta a îndeplinit câteva misiuni la ordinul lui Nicolae Dragoș, dar ulterior a renunțat.

Vasile Postolachi este cel care face mai întâi cunoștință cu Nicolae Dragoș, iar ulterior îi convinge pe Serghei Cemârtan și pe Nicolae Cucereanu să intre în organizație. Aceștia au contribuit la extinderea listei de adrese, precum și la trimiterea prin poștă a foilor volante publicate la tipografia clandestină de la Serpnevo. Ce i-a determinat pe cei trei studenți de la Chișinău să adere la organizația lui Nicolae Dragoș? Mai întâi să vedem cum a avut loc „convertirea” lui Postolachi, întrucât el este primul care s-a alăturat grupului autointitulat „Uniunea Democratică a Socialiștilor”. Postolachi a studiat o perioadă engleza la Institutul Pedagogic „Ion Creangă” din Chișinău, dar a abandonat ulterior din cauza problemelor de ordin material. A absolvit ulterior Colegiul de Iluminare Culturală și a revenit în sat, unde a lucrat un timp la casa de cultură. Acolo a avut ocazia să fie martor la numeroase cazuri când președintele colhozului și președintele sovietului sâtesc foloseau un limbaj extrem de licențios în comunicarea lor cu oamenii locului, precum și al faptului că oamenii puterii abuzau sistematic de consumul de alcool. Într-o discuție cu Vladimir Dragoș, Postolachi i-a povestit acestuia despre decepția sa legată de colhozuri, adăugând că lumea nu voia să iasă la lucru, deoarece era nemulțumită de felul în care se calcula norma unei zile de muncă, iar noaptea țăranii erau nevoiți să fure din averea colhozului pentru a-și asigura existența. Când a constatat atitudinea lui Postolachi cu privire la aceste realități, Vladimir Dragoș i-a propus să-i facă cunoștința cu cineva care îi împărtășește ideile. Era vorba de fratele său, Nicolae Dragoș. La sfârșitul lui septembrie – începutul lui octombrie 1963, a avut loc prima întâlnire dintre cei doi. Nicolae Dragoș l-a informat pe Vasile Postolachi despre organizație și scopurile acesteia, menționând, printre altele, critica greșelilor PCUS, a birocratismului și că activitatea organizației nu este îndreptată împotriva puterii sovietice, ci promovează interesele poporului. Postolachi a fost de acord să devină membru al Uniunii Democratice a Socialiștilor – așa se numea organizația – și a acceptat să îndeplinească diferite misiuni de la Nico-

плачевном состоянии. Николае Драгош знал об опасностях, которые существовали, когда он начал свою антисоветскую деятельность и привлекал последователей, которые разделяли его идеи и согласились бы участвовать в распространении листовок. Однако он все еще надеялся, что ему удастся избежать осуждения со стороны режима, поскольку его политическая платформа не обязательно будет направлена против КПСС. Напротив, он считал, что коммунистическая партия может выжить, но ей нужны серьезные конкуренты. Драгош считал, что авторитет КПСС был в значительной степени подорван после разоблачений Хрущева в его секретном докладе в феврале 1956 года. При всех прежних ошибках, партия была бы жизнеспособна, но для этого она должна была признать существование новой партии, не направленной против интересов КПСС и народа. Именно эти идеи Драгош и его соратники хотели распространить с помощью листовок. Первым этапом было составление списка конкретных адресов по всему Советскому Союзу, в различных городах, а затем отправка сообщений по почте. Первым человеком, с которым Драгош объединяется, становится Тарнавский, с которым он знакомится в 1962 году и с которым вскоре обнаруживает, что у них одинаковое мировоззрение. Именно Тарнавский принимает совет Драгоша набраться опыта в печатном деле, чтобы впоследствии основать собственную подпольную типографию. В результате он бросает работу и устраивается в типографию в Тузле (районный центр Одесской области), сначала учеником, а затем квалифицированным рабочим. Через несколько месяцев Тарнавский ушел из типографии, где условия труда были очень тяжелыми, а тем временем сумел украсть 12 кг букв для линотипов. Сразу после увольнения из типографии Драгош помогает ему устроиться учителем труда в вечернюю школу в Серпнево. Теперь, когда в июне 1963 года они открывают типографию, Тарнавский отправляется в поездку по нескольким советским городам, чтобы собрать адреса, по которым можно отправить конверты с посланиями организации. Он объехал Львов, Минск, Ленинград, Киев, Ростов-на-Дону и Харьков и вернулся со списком из примерно 5000 адресов. Драгош оплачивает проезд, выдавая ему 100 рублей из своей зарплаты которая составляла 180

lae Dragoș. Peste câteva săptămâni, Vladimir Dragoș a fost chemat la armată și cu această ocazie Postolachi a fost invitat la Serpnevo pentru a asista la serata care se obișnuia în asemenea situații. A doua zi dimineața, Vladimir a plecat la armată, iar Nicolae Dragoș l-a invitat pe Postolachi să viziteze școala serală pe care o conducea. Când a intrat în locuința acestuia, Postolachi a rămas frapat de sărăcia în care trăia N. Dragoș. Tot ce avea în casă se reducea la un pat și la o măsuță. La întrebarea de ce locuiește în așa condiții mizerabile, Dragoș i-a răspuns că toți banii lui merg pentru bunăstarea poporului. Era vorba de faptul că liderul grupului antisovietic aloca jumătate din salariul său activităților organizației. Revenit la Chișinău, Postolachi i-a povestit lui Cucereanu despre existența organizației democratice clandestine și acesta și-a exprimat interesul de a participa la activitățile ei. Ulterior, și soția lui Cucereanu va adera la grupul antisovietic, luând parte la colectarea de adrese și la trimiterea mesajelor publicate la tipografia ilegală de la Serpnevo prin intermediul poștei. Două sute de plicuri cu foi volante intitulate „Dreptate poporului” (*Pravda narodu*) au fost trimise la adrese din Chișinău, iar alte câteva sute – în alte orașe ale Uniunii Sovietice. Serghei Cemârtan, un alt student de la Institutul de Arte din Chișinău, a participat și el la activitatea organizației, cumpărând plicuri și expediind mesajele organizației prin poștă.

Judecarea și condamnarea membrilor UDS

În ședința de judecată de la Curtea Supremă de Justiție din august-septembrie 1964, aceste detalii au fost mărturisite de către cei implicați în activitățile organizației. Au fost chemate în calitate de martori persoane cărora li s-a propus să adere la grupul respectiv, dar care, din diferite motive, au refuzat. Martorii erau locuitori ai satului Serpnevo, precum și din Chișinău. În momentul în care s-a dat citire sentinței instanței de judecată, Tarnavski, Cerdântev, Postolachi, Cemârtan și Cucereanu și-au recunoscut „vina” de a fi participat la acțiunile incriminate de procurori. Numai Nicolae Dragoș a avut o părere separată, recunoscându-și doar parțial „vinovăția”. Drept urmare, Nicolae Dragoș și Nicolae Tarnavski au fost condamnați potrivit articolului 67, p. 1 al Codului penal al RSS Moldovenești la 7 ani de internare în lagăr de corecție prin muncă cu regim sever, Ivan Cerdântev și Vasile Postolachi – la 6 ani de internare în lagăr de corecție prin muncă cu regim sever, Serghei

рублей, а затем переводит еще 40 рублей по почте. Тем временем Николае Драгош пишет своему брату Владимиру, который жил в Тузле, и приглашает его присоединиться к возглавляемой им организации. Он не проявляет особого энтузиазма, не верит в успех организации, но в конце концов соглашается. В июне 1963 года он уезжает в Москву, где пытается поступить в консерваторию и, помимо прочего, выполнить задание по сбору адресов. Владимир Драгош посещает Москву, Казань и Горький и успевает составить список из 200 адресов.

Лицо, поддерживающее контакт с тремя молдавскими студентами в Институте искусств в Кишиневе, – это Владимир Драгош, брат Николая Драгоша. Еще один член организации – Борис Грачов, студент Художественного института, с которым Николай Драгош познакомился в кишиневском парке имени Пушкина (ныне общественный сад «Штефан чел Маре») в июне 1963 года. Он выполнил несколько миссий по приказу Николае Драгоша, но позже отказался от них.

Василе Постолаки первым вводит Николая Драгоша в организацию, а позже убеждает вступить в нее Сергея Чемартана и Николая Кучеряну. Они помогли расширить список рассылок и разослать листовки, напечатанные в подпольной типографии в Серпнево. Что заставило трех студентов из Кишинева вступить в организацию Николая Драгоша? Сначала посмотрим, как происходило «присоединение» Постолаки к партии, ведь он первый, кто присоединился к самопровозглашенной группе «Демократический союз социалистов». Постолаки некоторое время изучал английский язык в Педагогическом институте «Ион Крянгэ» в Кишиневе, но позже бросил учебу из-за материальных проблем. Позже он окончил Колледж культурного просвещения и вернулся в деревню, где некоторое время работал в доме культуры. Там ему довелось стать свидетелем многочисленных случаев, когда председатель колхоза и председатель сельсовета использовали в общении с местным населением крайне развратные выражения, а также те принадлежащие к власти, систематически злоупотребляли алкоголем. В ходе беседы с Владимиром Драгошем, Постолаки рассказал ему о своем разочаровании фермами, добавив, что люди не хотят выходить на работу, потому что недовольны тем, как рассчитывается дневной

Cemârtan și Nicolae Cucereanu – la 5 ani de internare în lagăr de corecție prin muncă cu regim sever. După eliberarea din lagăr, în 1974, Nicolae Dragoș reușește să emigreze în Germania Federală, unde predă matematica într-un liceu timp de 18 ani. Devine unul dintre fondatorii Uniunii Democratice a Emigranților Politici din URSS.

Se observă că luările de cuvânt ale celor inculpați, în care ei mărturiseau că nu acționau împotriva puterii sovietice, ci doreau să atragă atenția față de anumite greșeli ale PCUS, nu au fost luate în considerație. Putem lesne presupune că din momentul arestării grupului celor șase, la mijlocul lunii mai 1964, până la sfârșitul lui august 1964, KGB-ul a „lucrat” mult cu cei incriminați de săvârșirea unor acțiuni considerate de regimul comunist sovietic ca deosebit de periculoase. Probabil că au fost „convinși” de organele securității sovietice despre posibilitatea de a obține un termen de condamnare mai mic dacă își vor recunoaște vina în instanța de judecată. Este de menționat de asemenea că mărturisirea vinei de către inculpat are o însemnătate deosebită în sistemul sovietic represiv.

(FOTO Sediul KGB, astăzi sediul SIS Molodva)

Istorie orală

Din interviul luat de Mihai Tașcă lui Nicolae Dragoș, publicat în *Timpul*, 10 noiembrie 2010,

- Ce v-a motivat să deveniți un anticomunist, să întreprindeți acțiunile pe care le-ați făcut?

- Cazul nostru, precum mi-a spus anchetatorul chiar de la început, era unul deosebit, care depășea „cadru normal” al unei acțiuni antisovietice. Mișcarea noastră era legată de „dezghețul” hrușciovist și aveam senzația că ceva începe să se miște. Pentru asemenea acțiuni eram pre-

труд, а ночью крестьянам приходится воровать из богатств фермы, чтобы заработать на жизнь. Когда он заметил отношение Постолаки к этим реалиям, Владимир Драгош предложил ему познакомиться с кем-то, кто разделяет его идеи. Это был его брат, Николае Драгош. В конце сентября - начале октября 1963 года состоялась первая встреча между ними. Николае Драгош рассказал Василе Постолаки об организации и ее целях, упомянув, среди всего прочего, критику на ошибки КПСС, бюрократизм и то, что работа организации не направлена против советской власти, а продвигает интересы народа. Постолаки согласился стать членом Демократического союза социалистов и начал принимать различные поручения Николае Драгоша. Через несколько недель Владимира Драгоша призвали в армию, и по этому случаю Постолаки пригласили в Серпнево на вечер, который был обычным в таких ситуациях. На следующее утро Владимир отправился в армию, а Николае Драгош пригласил Постолаки посетить вечернюю школу, которой он руководил. Когда Постолаки вошел в его дом, его поразила бедность, в которой жил Н. Драгош. В доме у него была только кровать и маленький столик. Когда Драгоша спросили, почему он живет в таких жалких условиях, он ответил, что все его деньги идут на благосостояние народа. Это было связано с тем, что лидер антисоветской группы выделял половину своей зарплаты на деятельность организации. Вернувшись в Кишинев, Постолаки рассказал Кучеряну о существовании подпольной демократической организации, и тот выразил заинтересованность в участии в ее деятельности. Позже жена Кучеряну также присоединилась к антисоветской группе, участвуя в сборе адресов и отправляя по почте сообщения, опубликованные в нелегальной серпневской типографии. Двести конвертов с листовками под названием «Правда народу» были разосланы по Кишиневу, а еще несколько сотен - в другие города Советского Союза. Сергей Чемыртан, еще один студент Института искусств в Кишиневе, также участвовал в работе организации, покупая конверты и отправляя сообщения организации по почте.

gătit demult, încă de la începutul anilor '50, din timpul lui Stalin. Eram strașnic montat, ca și tatăl meu, de altfel, care era un anticomunist înveterat. Anticomunismul nu era ceva deosebit, mai dificil era să întreprinzi ceva împotriva sistemului, acolo aveai nevoie de curaj, perseverență etc. Pe toate acestea eu le aveam. La 20 de ani, citisem deja „Capitalul” lui Marx, găsisem greșeli și spuneam că teoria nu este corectă. Comunismul, în general, nu era o teorie științifică argumentată, odată ce teoria ei de bază era greșită. Ca matematician, am descoperit ușor ilogisme. Apoi am vrut să aflu cum a avut loc revoluția din 1917 din Rusia și cum Lenin a ajuns la putere. Lecturând cele peste 30 de volume ale lui Lenin, că altă literatură nu era pe atunci, am ajuns la concluzia că, de fapt, nu a fost o revoluție, ci o lovitură de stat. Treptat, noua putere s-a răfuit cu cei care nu erau de acord cu ea, iar războiul civil a fost același lucru. Lenin de unul singur a stabilit ce înseamnă dictatura proletariatului, nu era o guvernare legală, era dictatură. Aname cu acest fapt nu m-am putut împăca. La acea vreme ascultam de acum „Europa Liberă”, în 1955. Mi-am cumpărat un tranzistor simplu pe care l-am perfecționat pentru a capta undele ultrascurte. Transformările începute de Hrușciiov m-au bucurat. O vreme am lucrat bibliotecar, mai mult pentru a mă autoinstrui și a citi diverse cărți. Cu cât citeam mai mult, cu atât căpătam o orientare politică conturată. Fiind profesor, bibliotecar, director, mă deranja că tot timpul eram trimis să fac propagandă înainte de alegeri sau să citesc lecții publice. De exemplu, când era tema „Constituția URSS - cea mai bună din lume” mi se sucea limba la ce prostii trebuia să vorbesc. Cum puteam să mint tot timpul? La început, i-am trimis lui Hrușciiov o analiză a agriculturii, pe circa 70 de pagini. M-au chemat la Comitetul regional de partid Odessa. Se mirau cum de un tânăr a putut scrie o asemenea lucrare de nivel academic. Așa că baza ideologică o aveam și am trecut de partea rezistenței. Am ajuns la concluzia că, atâta timp cât la putere se vor afla comuniștii, noi nu vom obține nimic. Pe mine dezghețul hrușciovist m-a derutat cumva. După reformele lui Hrușciiov au început disfuncționalitățile cu aprovizionarea cu produse alimentare. M-am gândit că trebuie să caut alte metode. Așa am creat o grupă bine înzestrată care trebuia să devină partid - Uniunea Democratică a Socialiștilor.

- Cum ați selectat membrii și simpatizanții

Судебное разбирательство и вынесение приговора членам ДСС

На слушаниях в Верховном суде в августе-сентябре 1964 года эти подробности были засвидетельствованы теми, кто участвовал в деятельности организации. В качестве свидетелей были вызваны лица, которым было предложено вступить в группу, но которые по разным причинам отказались. Свидетелями были жители села Серпнево, а также Кишинева. Во время оглашения приговора Тарнавский, Черданцев, Постолаги, Чемыртан и Кучеряну признали свою «вину» в участии инкриминируемых прокурорами действиях. Только Николае Драгош высказал отдельное мнение, признав свою «вину» лишь частично. В результате Николай Драгош и Николай Тарнавский были приговорены по ст. 67, п. 1 УК Молдавской ССР к 7 годам заключения в трудовом лагере, Иван Черданцев и Василий Постолаки - к 6 годам заключения в трудовом лагере, Сергей Чемартан и Николай Кучеряну - к 5 годам заключения в трудовом лагере. После освобождения из лагеря в 1974 году Николае Драгош сумел эмигрировать в Федеративную Германию, где в течение 18 лет преподавал математику в лицее. Он стал одним из основателей Демократического союза политических эмигрантов из СССР. Отмечается, что заявления подсудимых, в которых они признавались, что не действовали против советской власти, а хотели привлечь внимание к некоторым ошибкам КПСС, не были приняты во внимание. Мы можем легко предположить, что с момента ареста группы из шести человек в середине мая 1964 года и до конца августа 1964 года КГБ активно «работал» с теми, кто был обвинен в действиях, которые советский коммунистический режим считал особо опасными. Вероятно, советские органы безопасности «убедили» их в возможности получения более мягкого наказания, если они признают свою вину в суде. Следует также отметить, что признание обвиняемым своей вины имеет особое значение в советской репрессивной системе.

Uniunii Democratice a Socialiștilor?

- Când îi propuneam cuiva să facă parte din mișcarea noastră, îi deschideam Codul Penal și-i citeam articolele pentru care vom fi judecați pentru că, mai devreme sau mai târziu, puteam să fim judecați. Mulți dintre camarazii noștri nu au dorit să se implice. Ei au avut o carieră previzibilă, unii au devenit profesori universitari, alții au lucrat la Academia de Științe. Le explicam că noi nu eram infractori, acțiunile noastre nu ar trebui să cadă sub incidența Codului Penal, căci lucrăm împotriva unei dictaturi. Noi vroiam să îmbunătățim situația din țară, dar dacă vor fi întreprinse acțiuni represive împotriva noastră, noi tot nu vom sta cu mâinile în sân.

- A fost un proces sau a fost o farsă?

- I-am spus anchetatorului că nu a demonstrat principalul capăt de acuzare - antisovietismul nostru. Mi s-a dat un avocat căruia am încercat să-i explic cum trebuie să mă apere, că trebuie să demonstreze că eu nu sunt antisovietic și că acțiunile mele nu pot cădea sub incidența Codului Penal, că am acționat ca un patriot al țării mele. Avocatul a zis că nu are de gând să apere un dușman al poporului. Am renunțat la el. La judecată însă mi-au dat un alt avocat. Era o doamnă care din start mi-a spus sincer că nu poate să mă apere, o va costa... cariera. „Vă veți apăra singur”, a spus ea. La ultimul cuvânt am declarat că am acționat fiind convins că am dreptate și ceea ce îmi imputau era ilegal, iar procesul era doar o înscenare. În pledoaria sa, avocata a argumentat că sunt un om cumsecade, foarte deștept, căruia, dacă poate fi pedepsit, trebuie să i se dea o pedeapsă nu mai mare de jumătate de an. Procurorul, din contra, pentru a justifica termenul pe care urma să-l solicite instanței, a folosit o retorică bine cunoscută: „elementele contrarevoluționare nu dorm”, acest exemplu arată că trebuie să fim vigilenți. A spus despre mine că sunt un înveterat dușman al puterii sovietice și cere cea mai severă pedeapsă. Anterior procesului, anchetatorul îmi spusese că a discutat cu șeful KGB-ului și că nu ni se va aplica pedeapsa cea mai severă. El fusese la Moscova și convenise asupra termenului de condamnare. Procesul a fost unul închis, într-un subsol. Nu cred că era în clădirea Judecătoriei Supreme. Am chemat câțiva martori, dar nu li s-a dat voie să intre. Având în vedere faptul că mai mulți figuranți din dosar erau studenți la Conservator, la proces a participat și prorectorul instituției, ca asesor. El s-a purtat cu noi porcește, era unul din cei mai înveterați acuzatori, chiar și

(Фото Здание КГБ, сегодня СИБ Молдовы)

Устная история

Из интервью Михая Ташкэ с Николаем Драгош, опубликованного в газете *Timpu*, 10 ноября 2010 года,

- Что побудило вас стать антикоммунистом, предпринять те действия, которые вы предприняли?

Наше дело, как сказал мне следователь с самого начала, было особым, выходящим за «обычные рамки» антисоветской кампании. Наше движение было связано с хрущевской «оттепелью», и у нас было ощущение, что что-то начинает двигаться. Я был готов к таким действиям уже давно, с начала 1950-х годов, со сталинских времен. Я был убежденным антикоммунистом, как и мой отец. Антикоммунизм не был чем-то особенным, было сложнее сделать что-то против системы, там нужна была смелость, настойчивость и т.д. У меня все это было. Когда мне было 20 лет, я уже прочитал «Капитал» Маркса, нашел ошибки и сказал, что теория не верна. Коммунизм в целом не был научно аргументированной теорией, так как его основная теория оказалась неверной. Будучи математиком, я легко обнаружил отсутствие логики. Затем я хотел узнать, как произошла революция 1917 года в России и как Ленин пришел к власти. Читая 30 с лишним томов Ленина, поскольку другой литературы в то время не было, я пришел к выводу, что на самом деле это была не революция, а переворот. Постепенно новая власть расправлялась с теми, кто был с ней не согласен, и гражданская война была тем же самым. Ленин единолично установил, что означает диктатура пролетариата, это не законное правительство, это диктатура. Это

judecătorul vorbea la concret, iar celălalt asesor a tăcut. Nu ni s-a dat voie să facem careva însemnări ca să ne pregătim pentru ultimul cuvânt. Nu mi s-a dat nici hârtie, nici creion. Trebuia să țin minte totul pentru a-mi construi ultima pledoarie.

- Prin câte închisori ați trecut și ce oameni ați întâlnit în gulag?

- Prima a fost închisoarea internă de la KGB-ul din Chișinău, aflată în curtea instituției. Cu câteva zile înainte de judecată am fost transferat la închisoarea centrală. După judecată, am trecut prin șase închisori până la Mordovia (Odessa, Moscova, Vladimir) și în cei șapte ani de gulag am mai trecut prin alte cinci închisori. În Mordovia am organizat o grevă la care solicitam schimbarea regimului strict de detenție. Pentru aceasta am fost judecat a doua oară. Am refuzat muncile grele și după câteva zile de proteste administrația m-a lăsat în pace. Aici erau mulți moldoveni. Am întâlnit cinci-șase persoane dintre cei care au opus rezistență armată colectivizării și puterii sovietice, ei fiind judecați la 25 de ani și își ispășeau în continuare pedeapsa. Mi-au povestit cum se ascundeau în păduri. În Mordovia erau lagărele în care stăteau cei care au opus rezistență armată puterii sovietice și cei condamnați politic. Erau baltici, din Ucraina de Apus care au luptat prin păduri. Erau și din cei care „au colaborat cu nemții”, cărora li s-au dat câte 25 de ani. Aici i-am întâlnit pe renumiții disidenți sovietici Siniavskii și Alexandru Ghinzburg, grupe întregi de intelectuali din Leningrad. Dintre basarabeni, i-am cunoscut pe Iacob Odobescu, Alexandru Pașnin ș.a.

Represiunile pe criteriu național. Frontului Național Patriotic

Un caz important de rezistență a basarabenilor față de „politica națională” sovietică în RSSM este și grupul Usatiuc-Ghimpu, sau Frontul Național Patriotic. Grupul a fost creat în 1967 și revendica respectarea drepturilor moldovenilor la libertate, eliberarea de sub ocupația sovietică și unirea cu România. Inițiatorul principal al Frontului Național Patriotic a fost Alexandru Usatiuc (**FOTO** A. Usatiuc), născut în 1915 în satul Ivancea, raionul Orhei, cu studii superioare, în momentul arestării era șef al secției de comercializare a mărfurilor la întreprinderea „Moldobuvtorg”. Alexandru Usatiuc a fost cel care a inițiat trimiterea unui memoriu desfășurat lui Nicolae Ceaușescu, Secretar General al Partidului Comunist Român și președinte al

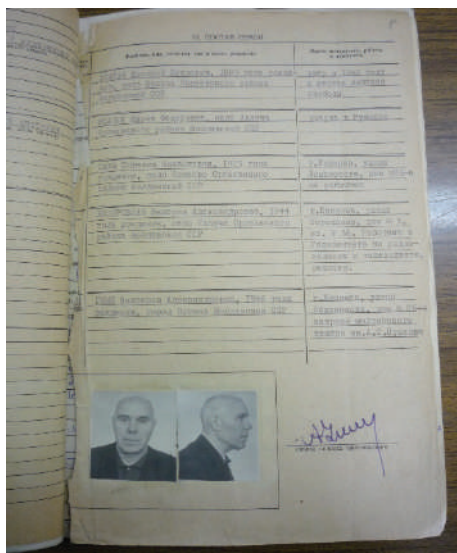
был самый главный фактор Преобразования, начатые Хрущевым, меня порадовали. Какое-то время я работал библиотекарем, в основном для того, чтобы заниматься самообразованием и читать различные книги. Чем больше я читал, тем больше начинал орентироваться политически. Будучи учителем, библиотекарем, директором, меня беспокоило, что меня постоянно посылали вести пропаганду перед выборами или читать публичные лекции. Например, когда надо было рассказывать что «Конституция СССР - лучшая в мире», у меня язык не поворачивался от такой ерунды, которую мне приходилось говорить. Как я могла все время лгать? Сначала я послал Хрущеву 70-страничный анализ сельском хозяйстве такой молодой пареньсмог написать академическую работу такого уровня. У меня была идеологическая база, и я присоединился к сопротивлению. Я пришел к выводу, что пока коммунисты у власти, мы ничего не добьемся. Хрущевская оттепель несколько запутала меня. После хрущевских реформ начались проблемы с обеспечением продовольствием. Я думал, что мне нужно искать другие пути. Поэтому я создал хорошо подготовленную группу, которая должна была стать партией - Демократический Союз Социалистов.

- Как вы отбирали членов и сторонников Демократического Союза Социалистов?

Когда я предлагал кому-то присоединиться к нашему движению, мы открывали Уголовный кодекс и читали статьи, по которым нас будут судить, потому что рано или поздно нас могут судить. Многие из наших товарищей не хотели в этом участвовать. У них была предсказуемая карьера, некоторые стали профессорами университетов, другие проработали в Академии Наук. Мы объясняли им, что мы не преступники, наши действия не должны попадать под Уголовный кодекс, поскольку мы работаем против диктатуры. Мы хотели улучшить ситуацию в стране, но если бы против нас были предприняты репрессивные действия, мы бы все равно не остались в стороне.

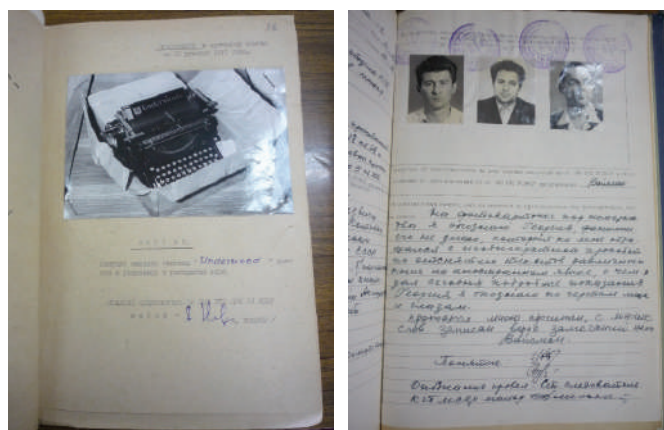
- Было ли это судебное разбирательство или просто розыгрыш?

В заключительном слове я сказал, что действовал именно таким образом, если и наказать, то можно дать срок не более полугода. Прокурор же, чтобы обосновать

Consiliului de Stat al României. Mai întâi, a trimis memoriul prin poșta română, în data de 29 martie 1969, în timp ce se afla într-o vizită în România. Nefiind sigur dacă a ajuns sau nu mesajul, Alexandru Usatiuc va merge personal la București, unde, la 12 iunie 1971, va cere o audiență la Nicolae Ceaușescu. Acesta a refuzat să-l primească și Usatiuc a lăsat memoriul de șase pagini la cancelaria Consiliului de Stat al României. În consecință, Ion Stănescu, șeful Securității, l-a înștiințat, la 30 iunie 1971, pe Iuri Andropov, președintele KGB de atunci, despre vizita lui Usatiuc la București. Stănescu i-a transmis „fratelui mai mare” la Moscova și o copie a memoriului lăsat de Alexandru Usatiuc pentru Ceaușescu. Arestarea lui Usatiuc nu a urmat imediat, probabil pentru că KGB a preferat să-l urmărească și să adune „probe” suplimentare ale activității sale antisovietice. Decizia KGB-ului de la Chișinău de a-i deschide dosar penal lui Alexandru Usatiuc vine abia în data de 10 decembrie 1971, în urma parvenirii informației de la Moscova despre „crima” lui Usatiuc. Era vorba de memoriul adresat lui Ceaușescu în 12 iunie 1971. Pe 13 decembrie are loc percheziția apartamentului lui Usatiuc din Chișinău, de pe strada Lomonosov (FOTO 5).

Gheorghe Ghimpu, „creierul” organizației

srok, o ktorom on sobiralasja prositi sud, ispolzovail izvestnuju ritoriku: «kontrrrevoljucionnyje elementy ne dremljut», etot primjer pokazivaet, cto my doljni bytj bditelnyimi. On govoril obomne, cto ja zlejšij vrag sovetskoj vlasti i treboval samojo surovojo nakazanija. Pered sudom sledovatel skazal mne, cto on govoril s načalnikom KGB i cto nam ne dadut samojo surovojo nakazanija. On byl v Moskve i soglasoval srok vynesenija prigovora. Sud prohodil za zakrytymi dvjerymi zasedatelja. On vel seba s nami po-sviniski, byl odnim iz samyx jaryx obvinitelej, daže sudja govoril konkrjetneezaključitelnoju vystuplenujo o okončatelnoje xodatajstvo.

- Через сколько тюрем вы прошли и каких людей встретили в ГУЛАГе?

Первой была собственная тюрьма КГБ в Кишиневе, расположенная во дворе учреждения. За несколько дней до суда меня перевели в центральную тюрьму. После суда я прошел через шесть тюрем в Мордовии (Одесса, Москва, Владимир) и за семь лет пребывания в ГУЛАГе прошел еще через пять. В Мордовии я организовал забастовку с требованием изменить строгий режим содержания. За это меня осудили во второй раз. Я отказался от каторжных работ, и после нескольких дней протестов администрация отпустила меня. Здесь было много молдаван. Я встретил пять или шесть человек, которые сопротивлялись коллективизации и советской власти, и они были осуждены на 25 лет и до сих пор отбывают наказание. Они рассказали мне, как прятались в лесу. В Мордовии были лагеря, где содержались те, кто сопротивлялся советской власти, и те, кто был осужден по политическим мотивам. Это были балтийцы из Западной Украины, которые воевали в лесах. Были и те, кто «сотрудничал с немцами», им дали по 25 лет. Здесь я познакомился с известными советскими диссидентами Синявским и Александром Гинзбургом, целыми группами интеллигенции из Ленинграда. Среди бесарабцев я познакомился с Якобом Одобеску, Александру Пашниным и другими.

Al doilea membru marcant al Frontului Național Patriotic a fost Gheorghe Ghimpu (**ФОТО** G. Ghimpu), născut în 1937 în satul Colonița, raionul Criuleni. Acesta a fost arestat la 7 ianuarie 1972, la aproape o lună după arestul lui Alexandru Usatiuc. După cum se observă din interogatoriul de la KGB, Gheorghe Ghimpu era cel mai important susținător al ideilor lui Alexandru Usatiuc. Anume el a fost cel care a colaborat cel mai strâns la elaborarea celor mai importante documente programatice ale Frontului Național Patriotic. Cel mai important document elaborat de această organizație clandestină de patrioți (numiți de autoritățile sovietice „naționaliști”) este raportul la Congresul I al Frontului Național Patriotic. Conform amintirilor lui Alexandru Usatiuc, congresul a avut loc în 1961, iar formatul său nu a fost unul obișnuit, în sensul că nu a fost o întrunire simultană a membrilor, ci a reprezentat o sumă a unor întâlniri. Iată cum descrie Usatiuc în memoriile sale acest moment, consemnat de Serafim Saka în 1995:

„Erau vremuri grele și am ținut congresul în timp, ca să zic așa, și pe grupe, câte 4-5 persoane. Am avut și un raport de 84 de pagini, am scos și o hotărâre, o instrucție ș.a.m.d. În hotărâre se vorbea de re-unirea cu România, de limba de stat – limba română, de tricolor cu o panglică neagră de-a lungul culorilor până se va efectua Reîntregirea. Am apărat grafia latină, imnul și stema. Toate acestea însă nu puteau avea mare ecou aici, în Basarabia, pe atunci foarte sovietică”.

Pe de altă parte, conform interogatoriului de la KGB din 1972, Congresul I al Frontului Național Patriotic a avut loc la sfârșitul anului 1969 – începutul lui 1970. Raportul trecea în revistă istoria Basarabiei și a Bucovinei de Nord, făcea o estimare a românilor din teritoriile respective care au fost exterminați de autoritățile sovietice, se vorbea despre politica de rusificare a populației locale începută de imperiul țarist în Basarabia și continuată de Uniunea Sovietică. Printre sursele utilizate în elaborarea raportului erau manuale de istorie a românilor publicate înainte de 1940, cartea lui Ștefan Ciobanu 106 ani sub jugul rusesc, lucrarea lui Karl Marx Însemnări despre români, publicată la București în 1964.

Репрессии, основанные на национальных критериях. Национально-патриотический фронт (НПФ)

Значимым примером бессарабского сопротивления советской «национальной политике» в МССР является также группа Усатюк-Гимпу, или Национально-патриотический фронт. Группа была создана в 1967 году и выступала с требованиями соблюдения прав молдаван на свободу, освобождение от советской оккупации и объединение с Румынией. Главным инициатором создания Национально-патриотического фронта был Александр Усатюк (ФОТО А. Усатюк), родившийся в 1915 году в селе Иванча Оргеевского района, с высшим образованием, на момент ареста занимавший должность начальника отдела торговли товарами на предприятии «Молдобувторг». Именно Александру Усатюк инициировал отправку меморандума (Письмо-обращение) Николае Чаушеску, генеральному секретарю Румынской коммунистической партии и председателю Государственного совета Румынии. Во-первых, он отправил меморандум (письмо-обращение) по румынской почте 29 марта 1969 года, находясь с визитом в Румынии. Не зная, пришло ли сообщение, Александру Усатюк лично отправился в Бухарест, где 12 июня 1971 года попросил аудиенции у Николае Чаушеску. Последний отказался его принять, и Усатюк оставил шестистраничный меморандум (письмо-обращение) в канцелярии Государственного совета Румынии. В результате Ион Стэнеску, глава Службы безопасности, уведомил Юрия Андропова, тогдашнего председателя КГБ, о визите Усатюка в Бухарест 30 июня 1971 года. Стэнеску также отправил копию записки, оставленной Александру Усатюк для Чаушеску, своему «старшему брату» в Москву. Арест Усатюка последовал не сразу, вероятно, потому, что КГБ предпочел проследить за ним и собрать дополнительные «доказательства» его антисоветской деятельности. Решение КГБ в Кишиневе о возбуждении уголовного дела против Александра Усатюк было принято только 10 декабря 1971 года, после получения информации из Москвы о «преступлении» Усатюка. Меморандум был адресован Чаушеску 12 июня 1971 года. 13 декабря в квартире Усатюка на улице Ломоносова в Кишиневе проводится обыск.

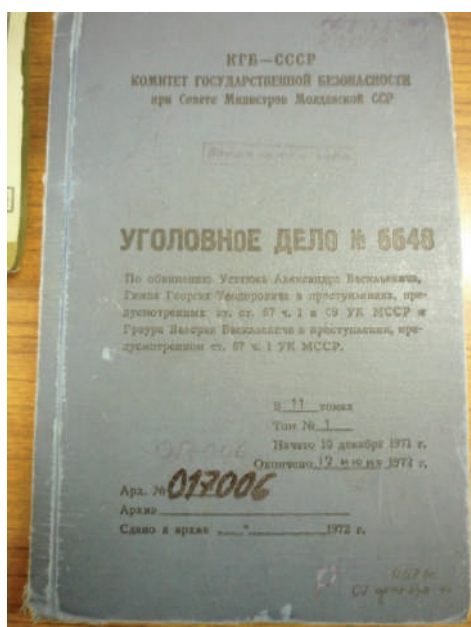
Usatiuc și Ghimpu, viziuni diferite

Conform anchetei înfăptuite de serviciile secrete de la Chișinău, ambii conducători ai organizației, Alexandru Usatiuc și Gheorghe Ghimpu, aveau în mare parte viziuni apropiate în ceea ce privește programul și scopurile organizației. În același timp, se remarcă faptul că existau anumite diferențe între cei doi lideri ai organizației cu privire la tactica în vederea refacerii unității statale a României, sfâșiată după raptul teritorial din 28 iunie 1940 și, apoi, din 1944. Ghimpu opta pentru desprinderea Basarabiei și a Bucovinei de Nord de la Uniunea Sovietică și unirea acestor provincii cu România. Usatiuc opta în prima fază pentru obținerea independenței acestor teritorii față de URSS și crearea unui stat independent, sub denumirea de Republica Populară Moldovenească. În a doua fază urma să fie înfăptuită unirea cu România. În același timp, Usatiuc a luat în calcul și posibilitatea declanșării unei acțiuni armate în vederea atingerii obiectivului menționat. În memoriul adresat lui Ceaușescu în 12 iunie 1970, Usatiuc îi cerea acestuia ajutor cu armament în cazul în care va fi nevoie. Membrii grupului plănuiau de asemenea trimiterea unui scrisori către Organizația Națiunilor Unite.

FOTO 7

Procesul FNP

Drept urmare a simulacrului de proces, încheiat la 13 iulie 1972, Curtea Supremă de Justiție din RSS Moldovenească l-a condamnat pe principalul „vinovat” din Frontul Național Patriotic, Alexandru Usatiuc, la 7 ani de detenție într-o colonie corecți-

Георге Гимпу, «мозг» организации

Вторым выдающимся членом Национально-патриотического фронта (НПФ) был Георге Гимпу (ФОТО Георге Гимпу 6), родившийся в 1937 году в деревне Колоница, Криулянского района. Он был арестован 7 января 1972 года, почти через месяц после ареста Александра Усатюк. Как видно из допросов в КГБ, Георге Гимпу был самым главным сторонником идей Александра Усатюк. Именно он принимал самое активное участие в разработке важнейших программных документов Национально-патриотического фронта. Самым важным документом, подготовленным этой подпольной организацией патриотов (которых советские власти называли «националистами»), является отчетный доклад Первому съезду Национально-патриотического фронта. По воспоминаниям Александра Усатюк, конгресс состоялся в 1961 году, и его формат был необычен тем, что это была не одновременная встреча членов, а сумма встреч. Вот как описывает этот момент Усатюк в своих воспоминаниях, записанных Серафимом Сака в 1995 году:

«Времена были тяжелые, и мы проводили конгресс, так сказать, по расписанию, группами по 4-5 человек. У нас также был 84-страничный отчет, мы также вынесли 1 постановление, 1 распоряжение и так далее. В постановлении мы говорили о воссоединении с Румынией, государственном языке - румынском, триколоре с черной лентой вдоль цветов до тех пор, пока не будет осуществлено воссоединение. Мы защищали латинскую графику, гимн и герб. Но все это не могло иметь большого отклика здесь, в Бессарабии, тогда еще очень советской». С другой стороны, согласно допросу КГБ 1972 года, Первый съезд Национально-патриотического фронта состоялся в конце 1969 - начале 1970 года. В докладе рассматривалась история Бессарабии и Северной Буковины, приводилась оценка численности румын на этих территориях, уничтоженных советскими властями, говорилось о политике руссификации местного населения, начатой царской империей в Бессарабии и продолженной Советским Союзом. Среди источников, использованных при подготовке доклада, были учебники по истории Румынии, изданные до 1940 года, книга Штефана Чобану «106 лет под русским ярмом», работа Карла Маркса «Записки о ру-

onală de muncă cu regim sever din orașul Perm și 5 ani de exil în orașul Tiumen. Gheorghe Ghimpu a fost condamnat la 6 ani de detenție într-o colonie corecțională de muncă cu regim sever. Valeriu Graur a fost condamnat la 4 ani de privațiune de libertate într-o colonie corecțională de muncă cu regim sever. Alexandru Șoltoianu a fost condamnat la 6 ani de detenție într-o colonie corecțională de muncă cu regim sever și 5 ani de exil în Siberia.

Cazul grupului Usatiuc-Ghimpu a fost unul ieșit din comun în toată perioadă poststalinistă din RSS Moldovenească. A fost, se pare, unicul grup bine încheșat, care a formulat revendicări clare, reflectate în numeroase documente elaborate de Alexandru Usatiuc și, mai ales, de Gheorghe Ghimpu. Aceste documente, după cum am văzut, criticau dur regimul de ocupație sovietic și propuneau lichidarea regimului prin unirea nu numai a teritoriului RSSM, dar și a altor teritorii anexate de la România în 1940 și, apoi, în 1944 – Bucovina de Nord și Basarabia de Sud, aflate în componența Ucrainei. Argumentele liderilor acestui grup erau că, întrucât URSS și România erau țări comuniste, inițiativa lor ar avea sorți de izbândă dacă Ceaușescu ar accepta să negocieze cu Moscova. În realitate, Ceaușescu a fost cel care a anunțat KGB-ul despre existența acestui grup. Poziția Bucureștiului era motivată de faptul că ar fi putut fi vorba de o provocare pusă la cale chiar de KGB. De fapt, acest lucru arată cât de „independent” era liderul României în raport cu Moscova. Problema Basarabiei va apărea foarte tranșant în discursul lui Ceaușescu în toamna anului 1989, când a simțit că pierde pârghiile puterii sub presiunea opiniei publice internaționale, dar și a contestării din ce în ce mai mult a autorității și legitimității sale de către largi segmente ale societății românești.

Mai trebuie subliniat faptul că soarta acestui grup de patrioți, cum se intitulau ei înșiși, și pe bună dreptate, arată în mod elocvent na tura regimului sovietic represiv. Conform documentelor pe care le-am consultat, liderii Frontului Național Patriotic nu au pus la îndoială atât natura regimului comunist, cât legitimitatea – sau mai curând lipsa de legitimitate – a stăpânirii sovietice asupra Basarabiei și a Bucovinei de Nord. Era și firesc să nu se ridice explicit problema legitimității regimului comunist și a ideologiei comuniste ca atare, pentru că altfel nu existau șanse ca Ceaușescu-comunistul să accepte punerea în discuție a propunerilor înaintate de grupul Usatiuc-Ghimpu. Deci, anticomunismul

мынах», изданная в Бухаресте в 1964 году.

Усатюк и Гимпу, разные видения

Согласно расследованию, проведенным кишиневскими спецслужбами, оба лидера организации, Александру Усатюк и Георге Гимпу, имели во многом схожие взгляды на программу и цели организации. В то же время было заметно, что между двумя лидерами организации существовали определенные разногласия относительно тактики восстановления государственного единства Румынии, разорванного на части после территориального похищения 28 июня 1940 года, а затем 1944 года. Гимпу высказывался за отделение Бессарабии и Северной Буковины от Советского Союза и объединение этих провинций с Румынией. Усатюк же на первом этапе, делал выбор в пользу получения независимости этих территорий от СССР и создания независимого государства под названием Молдавская Народная Республика. Воссоединение с Румынией должно было быть случится на втором этапе. В то же время Усатюк рассматривал возможность вооруженных действий для достижения этой цели. В меморандуме адресованному Чаушеску 12 июня 1970 года, Усатюк просил его о вооруженной помощи, если это будет необходимо. Члены группы также планировали направить письмо в Организацию Объединенных Наций.

FOTO 7

Суд над Национально-патриотическом фронте (НПФ). Procesul FNP

В результате инсценированного судебного процесса, который завершился 13 июля 1972 года, Верховный суд Молдавской ССР приговорил главного «виновного» члена Национально-патриотического фронта Александра Усатюк к 7 годам лишения свободы в исправительно-трудовой колонии строгого режима в городе Пермь и 5 годам ссылки в город Тюмень. Георге Гимпу был приговорен к 6 годам лишения свободы в колонии строгого режима. Валериу Граур был приговорен к 4 годам лишения свободы в колонии строгого режима. Александру Шолтояну был приговорен к 6 годам лишения свободы в исправительно-трудовой колонии и 5 годам ссылки в Сибирь.

Дело группы Усатюк-Гимпу было необычным

nu a fost decât o dimensiune implicită a Frontului Național Patriotic. Regimul sovietic a perceput această organizație ca pe un pericol real, capătul principal de acuzare fiind acela de naționalism. Deși cereau Unirea Basarabiei și a Bucovinei de Nord cu România, după mărturisirile ulterioare ale lui Gheorghe Ghimpu, regimul sovietic comunist a pus accentul în verdict pe intenția organizației de a „rupe RSSM și o parte a Ucrainei de la URSS”. Membrii grupului erau percepuți drept extrem de periculoși pentru că negau vehement o serie de mituri ale regimului sovietic comunist, precum „eliberarea moldovenilor de sub dominația română”, existența unei „națiuni moldovenești independente”, a unei limbi „moldovenești” deosebite de cea română, precum și pentru că atacau piatra de temelie a politicii naționale sovietice despre respectarea egalității între națiuni în condițiile în care toți membrii marcanți ai organizației antisovietice demascau politica de rusificare a moldovenilor și discriminarea lor în propria lor țară.

Document de arhivă

Din sentința de învinuire a unui membru marcant al Frontului Național Patriotic, 1972.

SURSA: ASISRM-KGB (Arhiva SIS al RM, fostul KGB), Fond persoane represate politic, dosar nr. 017006, vol. 11, ff. 46-47.

„Ghimpu Gheorghe Teodorovici, născut la 26 iulie 1937, în satul Colonița, raionul Criuleni, RSS Moldovenească, moldovean, cetățean al URSS, nu este membru al PCUS, studii superioare, fără antecedente penale, căsătorit, are un copil de 5 ani. Până în septembrie 1971 era doctorand al Institutului de Biofizică a Academiei de Științe a URSS. Locuia în or. Chișinău, str. Sadovaia (azi Alexei Mateevici), este învinuit pentru faptul că fiind predispus în spirit naționalist, prin înțelegere cu Usatiuc din toamna anului 1967 a luat parte la elaborarea și realizarea planului de creare în Moldova a organizației antisovietice și naționaliste sub denumirea Frontul Național Patriotic pentru lupta împotriva orânduirii politice existente în URSS, pentru ieșirea RSSM și a teritoriilor adiacente din componența Ucrainei și până în ziua arestării a participat la activități antisovietice cu scopul de a submina puterea sovietică. În anii 1967-1971 a discutat de numeroase ori chestiuni legate de măsurile care trebuie adoptate în vederea creării în Moldova a unei organizații cu multe filiale locale, bine conspirată

во всем послесталинском периоде Молдавской ССР. Похоже, это была единственная сплоченная группа, которая сформулировала четкие требования, отраженные в многочисленных документах, составленных Александру Усатюк и, прежде всего, Георгием Гимпу. Эти документы, как мы успели отметить, жестко критиковали советский оккупационный режим и предлагали ликвидировать его путем объединения не только территории МССР, но и других территорий, аннексированных у Румынии в 1940 году, а затем в 1944 году - Северной Буковины и Южной Бессарабии, которые в то время входили в состав Украины. Аргумент лидеров группы заключался в том, что, поскольку СССР и Румыния являются коммунистическими странами, их инициатива будет успешной, если Чаушеску согласится на переговоры с Москвой. В действительности, именно Чаушеску проинформировал КГБ о существовании этой группы. Позиция Бухареста объяснялась тем, что это могла бы быть провокацией, подстроенная самим КГБ. Фактически, это показывает, насколько «независимым» был лидер Румынии по отношению к Москве. Вопрос Бессарабии очень четко прозвучит в речи Чаушеску осенью 1989 года, когда он почувствовал, что теряет рычаги власти под давлением международного общественного мнения, а также растущего вызова его власти и легитимности со стороны широких слоев румынского общества.

Следует также отметить, что судьба этой группы патриотов, как они себя справедливо называли, является красноречивой иллюстрацией репрессивного советского режима. Согласно документам, с которыми мы ознакомились, лидеры Национально-патриотического фронта ставили под сомнение не природу коммунистического режима, а легитимность - или, скорее, отсутствие легитимности - советской власти над Бессарабией и Северной Буковиной. Естественно было также не поднимать открытую вопрос о легитимности коммунистического режима и коммунистической идеологии как таковой, поскольку в противном случае не было шансов, что Чаушеску-коммунист примет предложения, выдвинутые группой Усатюк-Гимпу. Таким образом, антикоммунизм был неотъемлемым направлением Национально-патриотического фронта. Советский режим воспринял эту организацию как реальную

și ilegală prin elaborarea și răspândirea în masă a unor documente printre reprezentanți a naționalității moldovenești cu scopul atragerii acestora în rândurile organizației. Împreună cu Usatiuc a discutat chestiunea stabilirii contactelor cu reprezentanți ai unui stat străin (este vorba de România, nota mea, I.C.) în scopul informării acestora asupra activității antisovietice întreprinse și primirea ajutorului în activitatea dușmănoasă”.

Concluzii

În concluzie, se observă că, în ciuda a ceea ce se cunoaște în general, arhivele KGB, deschise recent la Chișinău, arată existența unor indivizi sau grupuri de moldoveni care, în perioada 1956-1986, puneau la îndoială regimul din perspectivă ideologică, nefiind de acord cu monopolul Partidului Unic în societate sau criticând regimul din interior, deci crezând că acesta poate fi reformat, așa cum au crezut, se pare, membrii grupului Dragoș. Alții puneau la îndoială stăpânirea Moscovei în regiune din perspectivă națională românească, iar unii, precum cei din Frontul Național Patriotic, revendicau chiar unirea cu România. Regimul i-a pedepsit aspru pe aceștia, condamându-i la ani grei de pușcărie și de exil. Acești oameni, care au rezistat împotriva regimului sovietic comunist de ocupație, a dictaturii comuniste și a regimului totalitar, au criticat discriminarea limbii române și procesul de rusificare.

Din altă perspectivă, se observă că nici pe de parte anul 1953 sau 1956 nu constituie o ruptură față de stalinism. Din contra, documentele consultate, pe care le-am citat pe larg în acest articol, infirmă această opinie, larg răspândită în continuare în spațiul fostei Uniuni Sovietice, inclusiv în Republica Moldova. Prin urmare, perioada de după mijlocul anilor 1950 reprezintă mai degrabă o continuitate în raport cu cea a lui Stalin și Lenin, decât o ruptură. Elementele noi în represiunea politică după stalinism se referă la amploarea acesteia, care nu a fost una de masă, ci una aplicată mai frecvent la nivel individual sau de mici grupuri; se renunță la deportări, execuții în masă sau înfometarea populației; după 1953 se folosește și psihiatria în scopuri politice (așa cum e cazul lui Alexei Sevastianov, Gheorghe David sau Anatol Oprea ș.a., a se vedea în bibliografia selectivă).

Opoziția politică față de regimul comunist în RSSM s-a manifestat în mare parte de către două

опасность, главным обвинением которой был национализм. Хотя они призывали к объединению Бессарабии и Северной Буковины с Румынией, согласно более поздним признаниям Георге Гимпу, советский коммунистический режим подчеркнул в своем приговоре намерение организации «отколоть МССР и часть Украины от СССР». Члены группы воспринимались как чрезвычайно опасными, поскольку они яростно отрицали ряд мифов советского коммунистического режима, таких как «освобождение молдаван от румынского правления» существование «независимой молдавской нации», существование «молдавского» языка, отличающегося от румынского, и потому что они посягали на важнейший элемент советской национальной политики обуздания, равенства между нациями, в то время, когда все передовые члены антисоветской организации разоблачали политику руссификации молдаван и их дискриминации в собственной стране.

Архивные документы

Из обвинительного заключения одного из лидеров Национального патриотического фронта, 1972 год.

ИСТОЧНИК: АСИСРМ-КГБ (Архив СИБ Республ. Молдова, бывший КГБ), Фонд политически репрессированных лиц, дело № 017006, т. 11, ед. хр. 46-47

«Гимпу Георге Теодорович, 26 июля 1937 года рождения, уроженец села Колоница Криулянского района Молдавской ССР, молдаванин, гражданин СССР, не член КПСС, образование высшее, не судим, женат, имеет ребенка 5 лет. До сентября 1971 года он был докторантом Института биофизики АН СССР. Проживал в Кишинёве на ул. Садовая (сегодня ул. Алексея Матеевича), обвиняется в том, что был предрасположен к националистическому духу, по договоренности с Усатюком осенью 1967 года, участвовал в разработке и реализации плана создания в Молдове антисоветской и националистической организации под названием Национально-патриотический фронт для борьбы против существующего политического строя в СССР, за выход МССР и прилегающих территорий из состава Украины и до дня ареста участвовал в антисоветской деятельности с целью

categorii de contestatari ai regimului: **indezirabili și disidenții**, protestul primilor fiind mai degrabă inconștient decât conștient, în timp ce în cazul celor din urmă fiind unul conștient, care viza schimbarea regimului sau sfidarea deschisă și continuă a acestuia, nu doar indignarea față de faptul că este nedrept. Astfel, pornind de la aceste criterii de tipologizare, drept disidenți pot fi considerați Mihaï Moroșanu, Nicolae Dragoș, Gheorghe David, Alexandru Usatiuc, Gheorghe Ghimpu (despre M. Moroșanu și Gh. David a se vedea bibliografia selectivă). Ceilalți au fost mai degrabă indezirabili ai regimului. Ei contestă nu mai puțin vehement nedreptățile existente sub comunism, dar manifestările lor sunt mai degrabă spontane decât elaborate din punct de vedere ideologic. În același timp, în cadrul acestei tipologizări mai putem opera una, după alt criteriu, anume acela al **obiectului criticii regimului**. Dacă e vorba de critici aduse caracterului inegal al relațiilor interetnice, politiciii imperiale sovietice, avem categoria manifestărilor de tip antisovietic, care pun în pericol, implicit sau explicit, integritatea teritorială a statului sovietic (Mihaï Moroșanu, Gheorghe Muruziuc, Frontul Național Patriotic, Lilia Neagu și Asea Andruh, Gheorghe David – despre toți aceștia a se vedea bibliografia). **O altă categorie de manifestări** contestatare, de opoziție politică față de regim, pot fi catalogate drept anti-comuniste, fiind vorba de acelea care se articulează în jurul **criticii la adresa monopolului PCM-PCUS** în societate, a utopiei comuniste ca proiect politic (Alexei Sevastianov, Nicolae Dragoș, Pavel Doronin, dar și Gheorghe David, despre primul, al treilea și al patrulea a se vedea bibliografia selectivă). Ultimul este prezent și într-un grup, și în altul, deoarece revendicările sale au atât caracter antisovietic (național: alfabet etc.), cât și anticomunist (susținerea independenței Cehoslovaciei anticomuniste în 1968, retragerea armatelor sovietice din Afganistan. Cercetarea represiunilor politice în RSS Moldovenească de după 1953 și 1956 este abia la început, iar acest studiu a avut drept scop principal încercarea de a creiona o tipologie pornind de la obiectul contestării regimului și de la caracterul mesajului formulat, conștient, elaborat, pe de o parte, sau inconștient, spontan, pe de altă parte.

Sarcini pentru elevi

1. Amintiți-vă care erau cele mai folosite metode de represiune politică în RASSM/URSS în timpul lui Stalin.
2. Numiți principalele metode de represiune

подрыва советской власти. В 1967-1971 годах он неоднократно обсуждал вопросы, связанные с мерами по созданию в Молдове организации с многочисленными местными отделениями, хорошо законспирированной и нелегальной, путем составления и массового распространения документов среди представителей молдавской нации с целью привлечения их в ряды организации. Вместе с Усатюк он обсуждал вопрос об организации связей с представителями иностранного государства (речь идет о Румынии - прим. И.Ч.) с целью информирования их о проводимой антисоветской деятельности и получения помощи во вражеской деятельности».

Выводы

В заключение следует отметить, что, несмотря на общеизвестные факты, архивы КГБ, недавно открытые в Кишиневе, свидетельствуют о существовании отдельных лиц или групп молдаван, которые в период 1956-1986 годов оспаривали режим с идеологической точки зрения, не соглашаясь с монополией «одной партии» в обществе или критикуя режим изнутри, полагая, что его можно реформировать, как, очевидно, считали члены группы Н. Драгоша. Другие ставили под сомнение власть Москвы в регионе с румынской национальной точки зрения, а некоторые, как, например, представители Национально-патриотического фронта, даже призывали к объединению с Румынией. Режим жестоко наказал их, приговорив к многолетнему тюремному заключению и ссылке. Эти люди, которые сопротивлялись против советского коммунистического оккупационного режима, коммунистической диктатуры и тоталитарного режима, критиковали дискриминацию румынского языка и процесс **русификации**.

С другой стороны, можно увидеть, что ни 1953, ни 1956 годы не являются окончательным разрывом со сталинизмом. Напротив, изученные документы, которые я подробно цитировал в этой статье, опровергают это мнение, которое до сих пор широко распространено в странах бывшего Советского Союза, включая Республику Молдова. Поэтому период после середины 1950-х годов представляет собой скорее продолжение периода Сталина и Ленина, чем его разрыв. Новые элементы в политических

политică în URSS/RSSM după 1953.

3. Care sunt deosebiriile dintre represiune politică de până la 1953 și după?
4. Ce înțelegeți prin profilaxie?
5. Cine erau indezirabilii?
6. Cine erau disidenții?
7. Care sunt bazele ideologice ale UDS?
8. De ce Frontul Național Patriotic nu a reușit să-și realizeze obiectele?
9. De ce este important să cunoaștem persoanele care s-au opus, din diferite motive, regimului totalitar comunist?

Bibliografie selectivă

Igor Cașu, „Opozanți politici în RSS Moldovenească după 1956. Spre o tipologizare bazată pe arhiva KGB”, în S. Mustăță, I. Cașu, eds., *Fără termen de prescripție. Aspecte ale crimelor comunismului în Europa*, Chișinău: Editura Cartier, 2011, pp. 512-562.

Владимир Козлов, *Неизвестный СССР. Противостояние народа и власти, 1953-1985*, Москва, Олма Пресс, 2006.

Борис Фирсов, *Разномыслие в СССР, 1940-е – 1960-е*, Санкт Петербург, Издательство Европейского Дома, 2008.

репрессиях после сталинизма касаются масштабов репрессий, которые не были массовыми, а чаще применялись к отдельным лицам или небольшим группам; отказались от депортаций, массовых казней или голодания населения; после 1953 года психиатрия также использовалась в политических целях (как в случае Алексея Севастьянова, Георге Давида или Анатолия Опреа и т.д., см. выборочную библиографию).

Политическая оппозиция против коммунистического режима в МССР в основном выражалась двумя категориями противников режима: **неудобными и диссидентами**, причем первые протестовали скорее бессознательно, чем сознательно, а вторые – сознательно, с целью изменить режим, или открыто и постоянно бросать ему вызов, а не просто возмущаться его несправедливости. Таким образом, исходя из этих критериев, Михая Морошану, Николае Драгоша, Георгия Давида, Александра Усатюк, Георгия Гимпу можно считать диссидентами (о М. Морошану и Г. Давиде см. выборочную библиографию). Остальные были скорее неудобными режиму. Они не менее горячо выступали против несправедливости, существовавшей при коммунизме, но их демонстрации были скорее спонтанными, чем идеологически проработанными. В то же время в рамках этой типологии мы можем использовать и **другой критерий**, а именно **критерий объекта критики режима**. Если мы говорим о критике неравноправного характера межэтнических отношений, советской имперской политики, может опметить категорию антисоветских проявлений, которые прямо или косвенно угрожают территориальной целостности советского государства (Михай Морошану, Георге Мурузюк, Национальный патриотический фронт, Лилия Нягу и Ася Андрух, Георге Давид – обо всех см. В библиографии).

Другая категория форм проявлений протеста, политической оппозиции режиму, может быть отнесена к антикоммунистическим, это те, которые сформулированы вокруг **критики монополии КПМ-ПКУС** в обществе, коммунистической утопии как политического проекта (Алексей Севастьянов, Николае Драгош, Павел Доронин, а также Георге Давид, о первом, третьем и четвертом см. выборочную библиографию). Последний

присутствует как в одной, так и в другой группе, поскольку его требования одновременно антисоветские (национальные: алфавит и т.д.) и антикоммунистические (поддержка независимости антикоммунистической Чехословакии в 1968 году, вывод советских войск из Афганистана. Исследование политических репрессий в Молдавской ССР после 1953 и 1956 годов находится в начальной стадии, и основной целью данного исследования была попытка создать типологию, основанную на объекте противостояния режима и характере формулируемого послания - сознательного, продуманного, с одной стороны, или бессознательного, спонтанного, с другой.

Задания для студентов

1. Вспомните, какими были наиболее распространенные методы политических репрессий в СССР при Сталине.
2. Назовите основные методы политических репрессий в СССР/СССР после 1953 года.
3. Каковы различия между политическими репрессиями до 1953 года и после?
4. Что вы имеете в виду под профилактикой?
5. Кто такие диссиденты?
6. *Демократического союз социалистов (ДСС9).*
7. Почему Национальный патриотический фронт не смог достичь своих целей?
8. Почему важно знать, кто выступал против тоталитарного коммунистического режима по различным причинам?

Выборочная библиография

Кашу Игор, «Политические оппоненты в Молдавской ССР после 1956 года. К типологии на основе архива КГБ», С. Мустяцэ.,И. Кашу: Аспекты преступлений коммунизма в Европе, Кишинев: Издательство «Картиер», 2011, с. 512-562.

Неизвестный СССР. Противостояние народа и власти, 1953-1985, , , 2006.

Разномыслие в СССР, 1940-е – 1960-е, 2008.

